

Bibliopolis

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU Vol. 85 (2022) Nr. 2

ISSN 1811-900X

The logo for BiblioPolis is a grey square containing the words "Biblio" and "Polis" in a white, stylized, serif font. "Biblio" is on the top line and "Polis" is on the bottom line.

Biblio Polis

Revistă de biblioteconomie,
științe ale informării și de cultură,
editată de Biblioteca Municipală
„B.P. Hasdeu” din Chișinău

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

BiblioPolis

Apare din anul 2002

Vol. 85 (2022) Nr. 2 (serie nouă)

Director-fondator:

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Director:

dr. Mariana HARJEVSCHI

Redactor-șef:

Ivan PILCHIN

Colegiul de redacție:

Elena BUTUCEL (*Servicii, Imagine*);

acad. Mihai CIMPOI;

Tatiana COȘERI (*Evaluare*);

dr. Mariana HARJEVSCHI (*Legislație, Politici*);

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI (*Dezvoltare, Inovații*);

prof. univ. dr. Zamfira MIHAIL (București);

Ludmila PĂNZARI (*Tehnologii, Resurse*);

Ivan PILCHIN (*Editorial, Lectură*);

Maria PILCHIN (*Programe și evenimente*);

Vitalie RĂILEANU (*Procesul literar contemporan*);

dr. Sorina STANCA (Cluj-Napoca);

Margarita ȘCELICOVA (*Biblioteci ale minorităților etnoculturale*);

prof. univ. dr. hab. Nelly ȚURCAN (*Teorie și practică*);

dr. hab. Elena UNGUREANU (*Studii și cercetări*);

Natalia ZAVTUR (*Revista presei*)

Revista este editată cu suportul financiar al Primăriei Municipiului Chișinău, sub egida Direcției cultură a Consiliului municipal Chișinău.

Aprobat de Consiliul științific-editorial al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Secretar general de redacție:

dr. Nadejda IVANOV

Coperta:

Valeriu HERȚA

Tehnoredactare:

Ion VĂRLAN

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova

Tel. redacției: 022 210 734; e-mail: bibliopolisbm@gmail.com;

www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>

CUPRINS

EDITORIAL

Ivan PILCHIN

Arta în bibliotecă 5

MANIFEST

Manifestul bibliotecilor pentru Europa 7

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU” – 145

Lidia KULIKOVSKI

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” – 145 de ani (II).

Biblioteca Publică a Orașului Chișinău la 35 de ani de existență. . . .10

STUDII ȘI CERCETĂRI

Maria PILCHIN

Lectura publică în epoca Facebook 17

Violeta TIPA

Studioul „Telefilm-Chișinău”: între publicistică și artă 28

Anastasia MOLDOVANU

Profilul cinematografic reflectat în colecția de documente

a Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi” 47

EUGEN DOGA – 85

Eugen Doga: „Prima carte și prima bibliotecă mi-au fost mama...”

(*Consemnare: Raia ROGAC*) 52

Gheorghe MUSTEA

Creația lui Eugen Doga, valoare a patrimoniului

muzical național 64

Ion GAGIM

Eugen Doga, compozitorul eminescian. 68

Anastasia MOLDOVANU

Creația compozitorului Eugen Doga – trepte în devenire 80

Nina SLUTU-SOROCEANU

Două muze – poezia și muzica în creația

compozitorului Eugen Doga 90

ANIVERSĂRI

Nadejda IVANOV

Virtuțile și valorile coplării în creația lui Spiridon Vangheli 93

<i>Vasile CHISELIȚĂ</i>	
Maestrul Ion Paulencu: schița unui bilanț de creație la ceas aniversar.	100
ISTORIA LOCALĂ	
<i>Teodor ARDELEAN</i>	
Din Maramureș, spre inima Basarabiei.	116
<i>Tatiana LUCHIAN</i>	
Biserica „Schimbarea la Față a Mântuitorului” din Chișinău: 120 de ani de la fondare.	118
LANSĂRI	
<i>Lidia CÎSSA</i>	
Maria Velicsar – personalitate notorie în cultura Moldovei.	125
<i>Liudmila GANGANU-MÎNDRU</i>	
Adevărul în cadrul și înafara lui: o întâlnire cu cineastul Andrei Buruiană.	130
<i>Raia ROGAC</i>	
Victoria Fonari: o nouă carte dintr-o nouă perspectivă.	136
REVISTA PRESEI	
(<i>Rubrică susținută de Natalia ZAVTUR</i>)	140

ARTA ÎN BIBLIOTECĂ

Ivan PILCHIN,
redactor-șef

O scurtă privire în trecutul civilizației europene, spre începuturile bibliotecilor publice, confirmă legătura necesară și firească dintre misiunea bibliotecii și cea a instituțiilor de cultură, educație și cercetare. Vestita Bibliotecă din Alexandria, de exemplu, făcea parte din așa-numitul Templu al Muzelor – un centru religios, cultural și științific al epocii elenistice. Templul Muzelor era, astfel, un complex instituțional polivalent, de importanță strategică și identitară în viața societății greco-romane, o platformă de cultivare a valorilor estetice și a preocupărilor inovaționale, a competiției de idei și a comunicării intelectuale și artistice.

În acest sens, ideea bibliotecii publice ca parte componentă a unui sistem de instituții comunitare menite să vină în ajutorul cultivării valorilor estetice, etice și intelectuale, nu este nouă. Însă amploarea eforturilor îndreptate spre realizarea acestei idei crește abia în modernitate, odată cu evoluția tendințelor iluministe și de democratizare a spațiului cultural de interacțiune umană.

Prezența artelor, ca parte componentă a patrimoniului uman universal și autohton în viața bibliotecii de azi, reprezintă, fără îndoială, un element fundamental și indispensabil însăși ideii și rostului unei instituții de cultură și de informare publică. O confirmă și *Manifestul bibliotecilor pentru Europa* (2019), care definește bibliotecile drept „locuri-cheie pentru învățare și angajament civic; ferestre deschise pentru toți spre cultură și patrimoniu; instituții stimulative pentru cercetare și inovare”. Miza și finalitatea acestui ideal instituțional constă, totodată, în edificarea unei societăți mai puternice, mai inteligente și mai echitabile. Deci, nu societatea pentru bibliotecă, ci bibliotecă în serviciul societății.

La cei 145 de ani de la înființare, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” este un spațiu comunitar cu adevărat multifuncțional, deschis atât studiului și informării, cât și cultivării sensibilității și gustului artistic prin diverse evenimente social-culturale (expoziții, proiecții de filme, concerte, simpozioane, festivaluri, lecturi publice, lansări de carte și reviste) cu participarea scriitorilor, artiștilor plastici, a muzicienilor, cineaștilor și actorilor de teatru. Antrenarea artiștilor și intelectualilor într-un dialog și în acțiuni comune cu utilizatorii bibliotecii (inclusiv în cadrul serviciilor de valorificare a abilităților creative, dar și de cunoaștere a tradițiilor artistice populare autohtone) garantează durabilitatea și eficacitatea impactului colaborării bibliotecii cu artiștii, aducând beneficii atât locuitorilor capitalei, cât și reprezentanților sferei culturii. Aceasta, cu siguranță, este cea mai bună și rezistentă investiție pe care Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și echipa ei o poate face în prezentul și în viitorul comunității chișinăuiene, o contribuție incontestabilă la dezvoltarea comunității și la formarea ei intelectuală și culturală.

În acest număr al revistei *BiblioPolis*, am încercat să aducem în prim-plan dimensiunea artelor în Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Cu prilejul „Anului cultural Eugen Doga”, declarat în municipiul Chișinău în 2022, venim cu o serie de materiale de valorificare a creației muzicale a Maestrului, prezentate în cadrul conferinței online „Perceperea și înțelegerea mesajului în creația compozitorului Eugen Doga”, organizate, la 3 martie 2022, de Biblioteca de Arte „Tudor Arghezi”. De asemenea, completăm numărul cu cercetări și consemnări dedicate cinematografului și televiziunii naționale, arhitecturii Chișinăului și personalităților notorii ale culturii Republicii Moldova.

MANIFESTUL BIBLIOTECILOR PENTRU EUROPA

Bibliotecile contează pentru Europa – sunt locuri-cheie pentru învățare și angajament civic; ferestre deschise pentru toți spre cultură și patrimoniu; instituții stimulative pentru cercetare și inovare.

La rândul său, **Europa contează pentru biblioteci**. Pentru a fi în stare să edificăm societăți mai puternice, mai inteligente și mai echitabile, instituțiile noastre depind de hotărârile luate la Bruxelles, Strasbourg și Luxemburg. Tindem spre o Europă care ne ajută să ne îndeplinim misiunea.

Iată de ce noi, instituțiile care reprezintă bibliotecile din toată Europa, vă încurajăm să citiți și să susțineți acest manifest.

Ne dorim o Europă care:

- garantează ca fiecare persoană, la orice etapă a vieții, să fie capabilă să învețe, să citească și să se dezvolte prin utilizarea resurselor bibliotecilor;
- pune la baza acțiunilor sale accesul la cultură, știință și inovație;
- asigură promovarea Agendei 2030 a ONU de dezvoltare durabilă și susține accesul la informație prin inițiative de aderare și dezvoltare.

Garantează ca fiecare persoană, la orice etapă a vieții, să fie capabilă să învețe, să citească și să se dezvolte prin utilizarea resurselor bibliotecilor

Europa ar trebui să facă o promisiune privind accesul la informație – toată lumea ar trebui să poată accesa informația pentru a-și îmbunătăți viața. Echitatea este momentul-cheie în Europa. Pentru a obține acest lucru, ea ar trebui să contribuie la realizarea potențialului bibliotecilor de a asigura accesul fiecăruia la inițiative și proiecte care promovează lectura, alfabetizarea și învățarea pentru toți, dar și la dezvoltarea sistemelor de evaluare adecvate.

Documentele legislative, programele de finanțare și alte reglementări asociate ar trebui concepute astfel încât să faciliteze participarea bibliotecilor, mai ales în dezvoltarea abilităților digitale și media, inclusiv a culturii informației. Europa trebuie să consolideze impactul bibliotecilor prin programe de educație și formare, ce dezvoltă capacități.

Pune la baza acțiunilor sale accesul la cultură, știință și inovație

Europa trebuie să fie lider mondial în promovarea științei deschise. Ea trebuie să respecte promisiunea de a facilita accesul deschis la publicațiile de cercetare, finanțate din fonduri publice până în 2020, și să-și folosească resursele pentru a promova schimbarea sistemică necesară, pentru ca deschiderea să devină o trăsătură implicită a științei și a inovării, permițând bibliotecilor să-și îndeplinească misiunea.

Europa trebuie să se asigure că programele sale oferă acces tuturor, în special la operele literare, prin sprijinirea bibliotecilor în calitate de străjeri ai patrimoniului documentar al Europei, să digitalizeze și să partajeze colecțiile lor. Ea trebuie să asigure implementarea legislației relevante – în special, Directiva Parlamentului European privind dreptul de autor pe piața digitală unică, precum și Directiva Parlamentului European privind anumite utilizări permise ale operelor orfane și prevederi de punere în aplicare a Tratatului de la Marrakech – într-un mod care susține aceste obiective.

Asigură promovarea Agendei 2030 a ONU de dezvoltare durabilă și susține accesul la informație prin inițiative de aderare și dezvoltare

Europa trebuie să furnizeze un plan cuprinzător pentru dezvoltarea durabilă incluzivă la nivel regional, recunoscând importanța accesului la informații, inclusiv prin biblioteci, ca investiție socială și ca un factor esențial pentru succes. Ea trebuie să se implice ferm în realizarea ODD-urilor susținute de Organizația Națiunilor Unite și să-i îndemne și pe alții la un angajament semnificativ.

Aderarea la UE și finanțarea pentru dezvoltare trebuie să promoveze accesul la informații și competențe prin susținerea bibliotecilor pentru a-și realiza potențialul; pentru a sprijini condițiile de creștere și acces la informație dincolo de țările-membre. UE

trebuie să ia o poziție mai constructivă în discuțiile cu Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale privind limitările globale și excepțiile dreptului de autor.

IFLA

în parteneriat cu LIBER, Public Libraries 2030, EBLIDA, SPARC Europe

Pentru detalii: <https://www.europe4libraries2019.eu/>

*Traducere în limba română de dr. Mariana HARJEVSCHI,
director general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”*

**BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU” –
145 DE ANI (II)****BIBLIOTECA PUBLICĂ
A ORAȘULUI CHIȘINĂU
LA 35 DE ANI DE EXISTENȚĂ**

Conf. univ., dr. Lidia KULIKOVSKI

Ce s-a întâmplat la Biblioteca Chișinăului în 1912, anul în care aceasta a împlinit 35 de ani de existență? Cum i-a sărbătorit?

Personalul bibliotecii s-a mărit, aproape s-a dublat în comparație cu anul 1911: de la 7 și 12 persoane. Epitropii au rămas aceiași: protoiereul N.V. Lașcov și locotenent-colonelul K. Romanov. Conducere, susținere și finanțare – de la Duma orașenească. Ca și în anii precedenți, principala preocupare a personalului bibliotecii a fost satisfacerea necesităților de lectură a chișinăuienilor și, în măsura capacităților, a necesităților de lectură cu caracter științific. În acest scop, colecția s-a îmbogățit cu opere științifice de popularizare, îndreptare, tutoriale, cărți rare (scumpe) și vechi din punct de vedere istoric. Domeniile cunoașterii se completau cu exemplare-lipsă, dar solicitate de cititori. Biblioteca nu se limita doar la achiziția de cărți, dar se adresa la instituțiile și asociațiile științifice și obștești cu demersuri de donație a lucrărilor editate de acestea. Metoda se dovedea eficientă : în 1912, au primit ca donație 891 de volume (713 cărți și 52 de titluri de ediții periodice și alte materiale) [7]. Printre entitățile donatoare se regăsesc universități, institute, alte instituții de învățământ, organizații științifice și de stat: Comitetul de statistică al Basarabiei, Tipografia regională, tipografiile private, Magazinul de cărți „Educație”, Societatea biblioteconomică, Casa de credite din Chișinău. În 1912, un număr mare de persoane a donat cărți Bibliotecii Publice a Orașului Chișinău (în continuare – BPOCh) – autori locali, simpli cetățeni, redactori de ziare și reviste locale. Evidențiem din lunga listă de donatori pe A.N. Krupenski și N.K. Moghileanski. Biblioteca

personală a lui N. Moghileanski, în baza căreia acesta a elaborat vestita sa bibliografie¹, a ajuns, într-un târziu, la BPOCh. Însă câte exemplare de carte a inclus donația lui N. Moghileanski, ce parte din ele au făcut volume referitoare la istoria Basarabiei, care a fost valoarea lor monetară – toate acestea rămân o taină în istoria bibliotecii. Un lucru e cert: cărțile donate au îmbogățit substanțial secția *Bessarabiana* a colecției BPOCh.

Munca internă era pusă pe temeinice principii profesionale reieșite din prioritățile asumate: sporirea calității colecției, satisfacerea cerințelor de lectură ale chișinăuienilor, susținerea educației prin toate mijloacele (chiar dacă era un timp în care ți se spunea ce anume trebuie să citești). În anul de referință, au fost întocmite: 1) Catalogul sistematico-alfabetic al cărților și articolelor din reviste a secției *Basarabiana* (în rusă: «Бессарабоведение»); 2) Indicele bibliografic tematic al cărților din colecția bibliotecii *Istoria Rusiei în perioada imperatorului Alexandru II* (apropo, în ziua deschiderii BPOCh, la 19 octombrie 1877, acesta se afla la Chișinău împreună cu medicul său, N. Pirogov); Indicele bibliografic al literaturii despre scriitorul A.S. Pușkin (cărți, articole din reviste prezente în colecția BPOCh); 4) Indicele bibliografic (la fel, bazat pe colecția bibliotecii) despre V. Jukovski. Pentru comoditate și promovare, aceste lucrări bibliografice de recomandare erau puse la vedere pe birourile de servire în sala de lectură și la secția împrumut. Cărțile nou primite (cumpărate sau donate) erau imediat catalogate (descrise pe fișe și introduse în cele trei cataloage ale bibliotecii: două cataloage sistematico-alfabetice (după autori) pentru sala de lectură și împrumut, apoi al treilea – un catalog de subiecte (în alfabetul titlurilor). Așa cum mii de cărți au intrat în ultimii ani în colecțiile bibliotecii, direcția a adresat un demers către Duma orășenească de a publica Volumul II al catalogului. Administrația locală a aprobat cererea și a bugetat suma cerută de 100 de ruble pentru anul 1913. În 1913, asta a și fost realizat.

Totodată, bibliotecarele și-au asumat să urmărească („следить”) și să intervină, să influențeze lectura adolescenților. Erau convinse că sunt datoare, ca bibliotecare, să-i păzească de lectura tabloidelor, de literatura de bulevard („бульварные”) și de

¹ MOGHILEANSKI, N.K. *Материалы для указателя литературы по Бессарабии* (Lista cărților și articolelor referitoare la Basarabia din biblioteca N. K. Moghileanski) / Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” – Chișinău: Universitas, 1994. – 42 p. – (Seria „Bibliografie Basarabiana” susținută și îngrijită de Iurie Colesnic și Lidia Kulikovski).

romanele pornografice, propunându-le literatură necesară vârstei și care era mult mai utilă. Nu reușeau încă. Un exemplu care ilustrează nereușita: un cititor adolescent a cerut cartea *Sanin* de M. Arțibașev, dar l-au refuzat – cartea nu se împrumută pentru vârsta sa; atunci a cerut ceva din A. Verbițkaia, însă bibliotecarele i-au recomandat ceva din clasici, la care cititorul a răspuns: „Clasicii au îmbătrânit de tot...”. Ca, după câteva zile, să intre triumfător la bibliotecă și să le spună că a citit și *Sanin*, și Verbițkaia... „Și cazuri dintre acestea au fost multe”, rezumă Daria Harjevski.

Statistica lecturii e una pozitivă: 5613 de abonați care au vizitat biblioteca de 100908 de ori și au citit 133 345 de cărți – sunt cifrele majore ale anului 1911. La sala de lectură au fost cu 99 de cititori mai puțini decât în anul precedent. Cum lămurește directorul, Daria Harjevski, această reducere statistică? Totul se datorează *Anului aniversar*. În 1912, Basarabia marca 100 de ani de stăpânire rusească. Cu această ocazie, a fost vernisată *Expoziția jubiliară pedagogică a Basarabiei*, în organizarea căreia era implicată și biblioteca. Expoziția a fost deschisă exact în zilele când BPOCH împlinea 35 de ani de funcționare. Biblioteca a muncit mult pentru prezența sa la această expoziție: a pregătit materiale și a avut standul său aniversar în care au fost expuse peste 1000 de cărți, hărți, planuri, concentrându-se mai mult pe colecția secției *Bessarabovedenie* care păstra documente din sec. XVI, XVII, XVIII și de la începutul secolului XIX în limbile română, sârbă ș.a. Lucrările prezentate au stârnit interesul publicului. Cu ocazia acestei expoziții, toate instituțiile de stat au transmis spre expunere lucrările lor din ultimii ani, care ulterior au rămas în colecția bibliotecii.

La expoziție au fost aduse și lucrările bibliografice. Așa cum se împlineau 75 de ani de la trecerea în neființă a scriitorului A.S. Pușkin, BPOCH a prezentat, într-un mod ludico-teatral, *Bibliografia A.S. Pușkin*. Drept suplimente la bibliografie, au fost prezentate bustul poetului, scrisorile sale, pagini din manuscrise, fotografiile casei lui Inzov, în care locuia Pușkin (inclusiv ruinele acestei case), portretul generalului Inzov, Planul orașului Chișinău de pe vremea lui Pușkin. Toate atributele acestea făceau prezentarea lucrării bibliografice să fie captivantă și lumea se înghesuia la standul bibliotecii. Au mai fost prezentate și alte câteva bibliografii amintite mai sus, dar și *Cărți vechi și rare referitoare la anul 1812*.

Expoziția a fost o bună ocazie de a prezenta biblioteca publicului chișinăuian, vizitatorilor din regiune, dar și celor străini. Angajații

bibliotecii au prezentat tipizatele utilizate de BPOCh în activitatea sa ca implementări inovative: modelele de fișe de catalog, de fișă cărții, fișe statistice, diagrame și cartograme, cu multă răbdare demonstrând și explicând ce beneficii aduc aceste tipizate în inovarea activității, și ce eficiență au ele în organizarea muncii. Au pregătit 15 fotografii editate calitativ, expunând spațiile interioare ale bibliotecii. Cum scrie în raportul anului 1912 Daria Harjevski, „biblioteca, în mod neașteptat, atât de mult a provocat interesul publicului, încât timp de 10 zile, fără întreruperi, bibliotecarii au fost nevoiți să ofere explicații” (în rusă: «Библиотека неожиданно так заинтересовала публику, что пришлось в течении 10 дней непрерывно давать объяснения»). Bibliotecarii din alte tipuri de biblioteci (particulare, școlare, a diferitor asociații și societăți), din alte localități, târguri și orașele erau foarte interesați de aceste tipizate, mai ales de fișă cărții-calendar. Angajații bibliotecii lămuriau celor care se adresau, cum se utilizează aceste tipizate, oferind descrierea tipizatelor cu modele. Un interes deosebit au stârnit diagramele și cartogramele, care arătau circuitul cărții, curba creșterii numărului de cititori, a satisfacției cititorilor, a împrumutului sau a lecturii în sălile de lectură, a vizitelor. Putem recunoaște că BPOCh era o bibliotecă inovatoare în vremurile ei, iar ceea ce făcea ea în măsurarea activității o putem numi „evaluare prin indicatori de performanță”.

O mare atenție atrăgeau cărțile scumpe în coperti originale, confecționate manual sau cu materiale noi, necunoscute în procedeele de grafică și editare de carte. Majoritatea oamenilor întrebau: ale cui sunt aceste bogății? Mulți dintre vizitatorii expoziției întrebau: a cui este biblioteca, unde se află, care-s condițiile de înscriere? Deși funcționa de 35 de ani în plin centru al orașului Chișinău, biblioteca era, în același timp, necunoscută. Nedumerirea Dariei Harjevski era explicabilă: „Cum așa, doar lunar publicăm rapoarte despre activitatea bibliotecii în presa locală...” (în rusă: «Хотя в местных газетах ежемесячно печатаются отчеты о деятельности библиотеки»). Cât de mult seamănă oamenii de atunci cu oamenii de acum... Participarea la această expoziție a fost și o ieșire în lume a bibliotecii, lucru ce trebuie făcut la o aniversare – una mai frumoasă nici că se putea. Dacă era o festivitate aniversară, ar fi participat oameni care utilizează și cunosc biblioteca – cititori, șefi, parteneri. La expoziția aniversară, biblioteca a fost descoperită de sute, mii de oameni care idee nu aveau de existența ei până atunci.

Biblioteca Publică a Orașului Chișinău a fost deschisă la 19 octombrie 1877 după lichidarea Bibliotecii Guberniale în an de război. Țarul Rusiei Alexandru II vine la Chișinău și, la 19 octombrie 1877, declară război Turciei, eveniment istoric ce a umbrit evenimentul de deschidere a bibliotecii pe care o visa noul primar Carol Schmidt. Ziarele de atunci au publicat doar o știre scurtă despre deschiderea bibliotecii.

Cu toate astea, BPOCH a avut ani de glorie și dezvoltare cum n-au avut multe biblioteci publice din alte orașe și regiuni. S-a deschis doar ca sală de lectură (primii 15 ani de existență); apoi, în 1891, se extinde, deschizându-se abonamentul (secția de împrumut la domiciliu și secția pentru copii și adolescenți); în 1900, se deschide în cadrul ei biblioteca pentru copii „A. Pușkin” cu sală de lectură și împrumut. În 35 de ani de dezvoltare, funcțiile ei s-au extins considerabil – activitatea ei demonstrează acest fapt, iar prezența memorabilă la *Expoziția jubiliară pedagogică a Basarabiei* (în rusă: «Бессарабская юбилейная школьная выставка»¹) arată o instituție cu orientare corectă profesională, instituție matură care are ce arăta atât cititorilor chișinăuieni, cât și altor orașe și țări.

Ca să vă pătrundeți de cele expuse în acest articol, venim cu date interesante din activitatea BPOCH în anul 1912.

Sala de lectură: a fost deschisă pentru public 307 zile; media zilnică – 126 vizite; zilnic, erau oferite spre lectură în incintă 219 cărți, reviste, ziare; lectura ușoară (literatura artistică, povești, publicații de divertisment) a constituit 66,2%, iar cea serioasă (științifică) – 33,8 %; cele mai solicitate domenii au fost: beletristica, domeniul referințe, manualele, istoria, istoria literaturii, dramaturgia, filozofia, jurisprudența; în acest an, colecția s-a completat cu foarte multe volume bibliografice și de referință; dispune de 136 de titluri de ediții periodice; a înregistrat 2618 de cititori activi: 2075 bărbați și doar 528 femei (în raport, cifrele sunt date fără comentarii; „doar” e cuvântul nostru – L.K.), 938 creștini² și 1680 iudei (evrei); sala de lectură a înregistrat 38 805 de vizite (bărbații – 33645 și femeile – doar 5160); au fost oferite pentru citit, în sala de lectură, 42470 de cărți, reviste, ziare...

¹ Pe pagina 4 a raportului, Daria Harjevski o numește „pedagogică”, iar pe pagina 5 – „școlară”.

² Niciun raport din istoria bibliotecii nu indică corelația ruși/moldoveni decât după apartenența religioasă. Ce strategie a imperiului rus era aceasta?

Împrumutul: a fost deschis pentru public 271 de zile; în medie, zilnic, erau împrumutate 146 de cărți, reviste, ziare; lectura ușoară (literatura artistică, povești, publicații de divertisment) a constituit 88,2%, iar cea serioasă (științifică) – 11,8%; cel mai solicitat domeniu a fost beletristica; angajații bibliotecii fac marketing bun: au cumpărat *Opere complete* de A. Dumas în mai multe exemplare, au expus copertile la panoul „Cărți noi” și rezultatul e la vedere – 600 de împrumuturi.

Curiozități: Primăria a cumpărat bibliotecii un aspirator (pe vremea aceea!).

Drept concluzie, Biblioteca Publică a Orașului Chișinău a avut un director care a depus efort continuu de a inova instituția. Spuneam în articolul precedent (*BiblioPolis*, nr. 1, 2022) că istoria se repetă, cel puțin, referitor la directorii care au fost după 1990: L. Kulikovski și M. Harjevschi, ca succesori la fel de pasionați, profesioniști, dedicați ca și Daria Harjevski; care nu au scăpat nicio reuniune profesională internațională, folosind orice ocazie și tribună pentru a demonstra și a promova rezultatele, succesele și inovațiile.

Mai mult, azi avem un director cu numele Harjevschi și un șef secție cu numele Lozinschi, exact ca în primii ani ai secolului XX. Biblioteca e pe mâini bune și merge spre viitor.

Revenim cu alte informații, materiale și curiozități în numărul viitor al revistei *BiblioPolis*.

Referințe bibliografice

1. BALMUȘ, Pavel. Biblioteca Publică din Chișinău, „văzută” de către Z.C. Rally-Arbore și C. Stere. In: *Magazin Bibliologic*. 1997, nr. 2-3, p. 6. ISSN 1857-1476.
2. BEZVICONNĂI, Gh. Femeia Basarabeană. In: *Din trecutul nostru*. 1934, nr. 11-12, pp. 37-38.
3. KULIKOVSKI, Lidia. BM „B.P. Hasdeu” a împlinit 130 de ani de prezență activă în viața Chișinăului. In: *BiblioPolis*. 2007, vol. 23, nr. 3, pp. 9-13; [online] [citată 18.08.2021]. Disponibil: <https://hapes.hasdeu.md/handle/123456789/281>
4. IȘAEV, Maria. *Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” (1877-2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice*. Chișinău: Colograf-com, 2002, pp. 16-23. ISBN 9975-9710-4-0.
5. ГАНЕНКО, П. *История Кишиневской публичной библиотеки (1830-1917 гг.)*. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1966, с. 55-58.
6. ЛАШКОВ, Н.В. *Юбилейный сборник города Кишинева (1812-1912)*. Ч. 1. Кишинев, 1914, с. 141-157, 150-152.

7. *Обзор деятельности Кишиневского управления за 1909-1912 гг.* Кишинев: Типография Бессарабской жизни, 1913, с. 59.
8. ХАРЖЕВСКАЯ, Дарья. *Отчет Кишиневской Общественной Библиотеки за 1912 г. (35-й год существования).* Кишинев: S. n, 1913, 55 с.

LECTURA PUBLICĂ ÎN EPOCA FACEBOOK

*Maria PILCHIN,
cercetătoare, critic literar*

Rezumat: În era digitală sau era media, cum mai este numită astăzi, avem senzația că populăm un Paradis artificial. Unele voci critice insistă pe ideea că nu e decât un mare Babilon virtual în care trăim o decadentă a tot ceea ce înseamnă cultură clasică, logocentrică, creștină, tot ce reprezenta cultura occidentală a ultimelor două milenii. Alții vorbesc despre progres, modernizare, inovație prin noile paradigme ale unei noi epoci umane. În plină economie a atenției, bibliotecile sunt instituțiile care facilitează întâlnirea dintre utilizator și serviciile de bibliotecă, în general, și cititor și carte, în particular. Educația lecturii și cultura lecturii rămân a fi, cu siguranță, direcțiile strategice ale unei biblioteci. Astfel, explicăm interesul sporit pentru platformele digitale și pentru rețelele de socializare din mediul online unde se pot produce diferite evenimente dedicate lecturii.

Cuvinte-cheie: lecturi publice, mediul online, rețele de socializare, economia atenției, biblioteca digitală.

Abstract: In the digital or the media age, as it is called today, we have the feeling that we are populating an artificial Paradise. Some critical voices insist on the idea that it is just a great virtual Babylon in which we live a decadence of everything that means classical, logocentric, Christian culture, everything that represented the western culture of the last two millennia. Others talk about progress, modernization, innovation through the new paradigms of a new human age. In the context of the economy of attention, libraries are the institutions that facilitate the meeting between the user and the library services, in general, and the reader and the book, in particular. Reading education and reading culture certainly remain the strategic directions of a library. Thus, we explain the increased interest in digital platforms and social networks in the online environment where various events dedicated to reading can occur.

Keywords: public readings, online environment, social networks, attention economy, digital library.

Conceptul de social-media

În epoca așa-numitei *High Modernity*, Internetul a contribuit masiv la intensificarea interacțiunilor sociale în mediul online și la

o „dezrădăcinare a relațiilor sociale” [2, p. 19] tradiționale. Avem cu toții un cult al prezentului și participăm cu toții la o hiper-contemporaneitate globală. Odată cu apariția platformei de socializare Facebook (2004) și a altor rețele de socializare precum YouTube (site pentru distribuire de videoclipuri), Instagram (aplicație de socializare specializată pe distribuirea de fotografii), Twitter (platformă de socializare), Flickr (colecție de fotografii), Pinterest (platformă de socializare pentru distribuirea de imagini), LinkedIn (platformă de conectare socială profesională), Futurity (serviciu de agregare de știri pentru cercetări de la universitățile de top), Goodreads (rețea socială pentru cititori și scriitori), Wikimedia Commons (colecție de imagini, materiale video și audio din domeniul public și fără drepturi de autor), WikiQuote (compendiu online gratuit de citate și sursele lor) etc., modalitatea de a comunica și de a-i recepta pe ceilalți s-a schimbat simțitor. Astfel, Internetul și-a mai asumat o funcție pe lângă cea de informare, și anume funcția de comunicare [3, p. 5]. Au apărut termenii de *grupuri* și *comunități* din mediul online. Chiar și noțiunea de *prieten virtual* nu mai stârnește astăzi scepticismul de acum un deceniu.

Social-media s-au impus tot mai mult ca un instrument de comunicare și de exprimare a propriei identități. Comunitatea virtuală a devenit un spațiu în care persoana se poate manifesta. Interacțiunea imediată cu ceilalți membri ai grupului facilitează după postarea conținutului o posibilă comunicare și diferite posibilități de colaborare în viața reală. Așa cum rețelele sociale au asigurat fiecăruia dreptul la un studio propriu în care se pot produce materiale video, podcasturi, texte, fotografii etc., noi toți am devenit potențiali social-media jurnaliști. Și aici ținem să amintim despre gândirea creativă, dar și despre spiritul critic, despre nevoia de discernere a fiecăruia dintre noi, cel care apasă butonul „Postează” sau „Distribuie”, așa cum „internetul este, în mare măsură, un câmp de luptă sângeros pentru războaiele adevărului” [7, p. 63].

Desigur, criticii noii paradigme se raportează la acest tip de comunicare cu multă reticență, invocând pe „Monstrul Conținutului” digital [4, p. 25] care dislocă profunzimea conținuturilor vechii episteme a cunoașterii. Tom Nichols în *Sfârșitul competenței* insistă pe faptul că „trăim în vremuri periculoase. Niciodată oamenii nu au avut acces la atât de multă cunoaștere în număr atât de mare fără ca totuși să și învețe ceva” [9, p. 17]. Este firesc să criticăm, să

avem îndoieli, să revenim mereu la felul în care ne exersăm cunoașterea. Un singur lucru este cert, după cum insistă și Teodor Baconschi în volumul *Facebook: fabrica de narcisism*: „Internetul a schimbat *deja* peisajul umanității. Tot ce putem face este să meditam la impactul său și la viitorul nostru *cu el*” [1, p. 14].

De la economia financiară la economia atenției

Capitalul social, networkingul, despre care vorbim din ce în ce mai mult, presupune o conectare interumană din ce în ce mai mare. Acest tip de relaționare denotă și „mai multă fricțiune socială” [9, p. 21]. Vestea bună e că invocăm „o abilitate care se poate deprinde. Nu este un talent înnăscut, pe care îl ai sau nu-l ai” [13, p. 27]. Internetul este un instrument de conectare globală a tuturor continentelor. Cineva ar putea preciza că în Antarctica nu are cine să îl folosească. John R. Levine și Carol Baroudi în cartea *Internet pentru toți* ne asigură că e conectat și acel continent [6, p. 10]. Totul este conectat, toate sunt conectate: „economia noastră este o rețea, relațiile noastre sociale sunt rețele; creierul nostru este o rețea, relațiile noastre neuronale și, desi-

gur, internetul este o rețea” [6, p. 96]. În Babilonul digital, dezbatem și despre „economia politică a cunoașterii” [6, p. 112] și despre unele nedreptăți digitale, așa cum „inegalitatea epistemică între anumite grupuri sporește atunci când acestea au un acces inegal la resursele epistemice: biblioteci, internet, educație” [6, p. 119]. Cercetătorii invocă un tip de „neuromedia” [6, p. 17], o posibilitate de a transforma tehnologiile *smart* ca parte componentă a corpurilor noastre. Vorbim despre „o formă digitală de viață” [6, p. 17]. E „apariția maselor la suprafața istoriei” [1, p. 35] și poate e prima posibilitate a acestora de a ieși din anonim.

Alvin Toffler în *Puterea în mișcare* ne avertiza în privința faptului că „de-acum încolo, lumea va fi împărțită între rapid și lent” [12, p. 394]. Dacă vom ezita, încetineala ne va costa mult, pe noi, cei din domeniul culturii. Asistăm la marea bătălie finală pentru

---

Dacă vom ezita, încetineala ne va costa mult, pe noi, cei din domeniul culturii. Asistăm la marea bătălie finală pentru un loc sub soare, e *Armagedonul* ideilor și al conceptelor, e lupta tehnologiilor, a științei, a artelor, a culturii și literaturii cu ignoranța, superficialitatea, cu vandabilul pur și cu lipsa unor valori adevărate. Logosul deja a cedat din pozițiile lui. A se vedea în acest sens manualele de limbă și literatură, programele universitare, chiar și politicile editoriale globale. Sunt marile bătălii pierdute. Vom pierde oare războiul?!

---

un loc sub soare, e *Armagedonul* ideilor și al conceptelor, e lupta tehnologiilor, a științei, a artelor, a culturii și literaturii cu ignoranța, superficialitatea, cu vandabilul pur și cu lipsa unor valori adevărate. Logosul deja a cedat din pozițiile lui. A se vedea în acest sens manualele de limbă și literatură, programele universitare, chiar și politicile editoriale globale. Sunt marile bătălii pierdute. Vom pierde oare războiul?! Acest sentiment apocaliptic care a coalescit mai mereu ființa umană ține de o situație reală? Sau poate celula noastră biologică trage alarma: vin alte generații, vine o altă

Trăim în epoca economiei atenției, cultivăm și stimulăm interesul pentru ceea ce facem. Ignoranța e sinonimă astăzi cu scrollul telefonului, degetul alunecă în jos, e gestul dezinteresului. Totul trebuie să fie laconic, vizual, incitant. Altfel, nu ai audiență.

---

lume în care nu mai este loc și pentru noi. Sau poate cei din sfera umanistică prea au devenit comozi, acolo în spațiul căldicel al zonei lor de confort? Poate e nevoie de o reinventare, ca de fiecare dată?!

Dacă lăsăm la o parte viitorul și revenim la prezent în modul cel mai imediat și tehnic, atunci survin unele concluzii imediate și ele. Cu cât mai re-

pede acționezi, cu atât mai lesne este să ocupi un loc în imaginarul colectiv. Interacțiunile pe online care vin din partea utilizatorilor sunt o formă de „validare socială când cineva îți remarcă produsul sau serviciul” [4, p. 45]. Este vorba, în acest sens, și despre rapiditatea cu care un actor al spațiului virtual reușește să fie primul în a propune un conținut căutat, astfel satisfăcând o cerere informațională și un orizont de așteptare. Ține de capacitatea de răspuns a individului sau a instituției, dacă ne vom referi la o bibliotecă, e acea „disponibilitate de a ajuta utilizatorii” [5, p. 27]. Și acest ajutor ține de creativitate, de inovație și de anticipare. Astfel, este o mare diferență între a găsi pe rețele o lectură din *Capra cu trei iezi* și a descoperi lectura dintr-o nouă apariție editorială. „Noutatea” este în acest context cuvântul-cheie. Și acest aspect face de cele mai multe ori diferența de ofertă a conținutului digital pe care ni-l propun instituțiile info-documentare.

Trăim în epoca economiei atenției, cultivăm și stimulăm interesul pentru ceea ce facem. Ignoranța e sinonimă astăzi cu scrollul telefonului, degetul alunecă în jos, e gestul dezinteresului. Totul trebuie să fie laconic, vizual, incitant. Altfel, nu ai audiență. Dacă vrea cineva să fie un bun universal – scriitorul, culturalul, în general – e nevoit să fie de impact pe rețele. „Nu risc însă să devin așa

un bun de larg consum?!” – iată întrebarea pe care ajunge să și-o pună orice intelectual. O întrebare care dă de gândit acum, când ne-am distanțat unii de alții, având pe fundal spectacolul media, într-o lume în care locul cărților l-au ocupat postările, iar biblioteca e din ce în ce tot mai digitală. Într-un interviu, un vlogger le reproșa scriitorilor faptul că nu sunt vizibili pe rețele, că prea s-au închis în turnurile lor elitiste. Aveam pregătită replica: literatura a fost dintotdeauna elitistă.

Lecturile publice și migrarea spre „non-spațiile” virtuale

Lectura a solicitat mereu o intimitate umană, omul a căutat mereu să se retragă undeva pentru a putea citi. Alberto Manguel ne amintește că Antichitatea latină a excelat în acest sens: „romanii aveau câte un pat (*lectus*) diferit pentru fiecare dintre scopurile ce le puteau fi asociate, inclusiv paturi pentru citit și scris” [8, p. 190]. Lectura era o activitate plăcută a retragerii și a solitudinii. Mai târziu ne-am scos lectica în public, acolo unde, în fața unui grup de oameni, am citit. Era lectura asocierii umane, era cititul împreună, cu voce tare. Pandemia ne-a adus în fața camerei și a aparatului foto. Ne-am pus și acolo pe citit, de acolo, din patul nostru virtual. „Contactul fizic a fost înlocuit de o relație telematică” [2, p. 19]. Și dacă până mai ieri lecturile publice se produceau în sălile festive ale uniunilor de creație, ale școlilor, ale universităților, în biblioteci, muzee, piețe publice etc., acum, mai ales din martie 2020, ele au fost transferate în format digital pe platforme de socializare, care treptat par să substituie toate aceste spații ale culturii.

„Unul din elementele principale ale Facebook este «peretele», conceput ca un fel de piață virtuală” [2, p. 28]. De la Zidul Plângerii, de la Marele Zid Chinezesc și cel al Berlinului, am ajuns la peretele nostru de pe rețele. O agora personală în care ne ținem discursurile, ne jucăm propriile spectacole etc. De acolo ne citim textele și cărțile. Acest tip de lecturi ține de conceptul de bibliotecă digitală, acel „ciclu de viață a informației: crearea, diseminarea, utilizarea, prezervarea, procesul de informare, cunoașterea” [5, p. 22].

Știm că biblioteca digitală are la bază „trei piloni importanți: biblioteca electronică, tehnologiile de informare și de comunicare cu utilizatorul” [5, p. 22]. Să nu uităm și de cele câteva criterii ale conținuturilor online: valoare, creativitate, laconism, vizualitate, accesibilitate, organizare (ore fixe, formatul textului și al imaginii,

mesajul) etc. A venit epoca unui „triumf vizual” [1, p. 144]: totul este arătat, totul este văzut.

Abuzurile nu întârzie să intervină, e reacția inversă negativă. Cercetătorii insistă: „nu ezita să-i ignori, să-i ștergi, să-i blochezi sau să-i reclami pe troli și pe cei care trimit spam-uri” [4, p. 82]. Totodată, nu dispăre conștientizarea faptului că ei sunt acolo, că ei fac parte din publicul nostru, că libertatea cuvântului îi presupune și pe ei. Or, „joaca de-a identitățile ține de eterna psihologie a carnavalului. Prin carnaval, ordinea curentă e suspendată nu doar prin sentimentul festiv, ci și prin amestecarea rolurilor sociale. La urma urmelor, *nebunul* ales ca rege al carnavalului ilustrează unul din arhetipurile democrației” [1, p. 71].

În zona rețelelor sociale, putem constata un interes deosebit pentru organic, natural. Or, sunt foarte apreciate lecturile făcute de însuși autorul unui text. Astfel, firescul lecturii auctoriale este de multe ori apreciat în detrimentul lecturii actoricești. Elaborarea nu este preferată obișnuitului.

Ce-i drept, e o democrație a avatarurilor. Și întrebarea firească este: încotro ne îndreptăm?!

O greșală, în acest context, a managerilor de bibliotecă este să nu ia în serios impactul rețelelor sociale și să le lase pe mâna angajaților mai puțin calificați. Or, este vorba despre o direcție strategică a instituției, așa încât calitatea să fie scopul suprem. În lucrarea

Arta rețelelor sociale găsim următorul sfat: „Adaugă cuvinte-cheie și descrieri clare, în așa fel încât oamenii să poată vedea videoclipurile tale prin căutări. Include numele persoanelor din videoclipuri și asigură-te că sunt în categoriile potrivite” [4, p. 175]. În zona rețelelor sociale, putem constata un interes deosebit pentru organic, natural. Or, sunt foarte apreciate lecturile făcute de însuși autorul unui text. Astfel, firescul lecturii auctoriale este de multe ori apreciat în detrimentul lecturii actoricești. Elaborarea nu este preferată obișnuitului.

Cazul Bibliotecii Centrale, filială a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău

Cunoașterea a suferit transformări majore în ceea ce ține de definirea, dar și de aplicarea sa nemijlocită. Universitățile și școlile au trecut de la contactul direct cu studenții la cel virtual. Tehnologia virtuală a substituit sala de curs. Formele de predare/învățare au fost supuse unor schimbări uluitoare în ultima jumătate de an. Ne va lipsi privitul ochi în ochi, strângerea de mână, foșnetul hârtiei

(manuale, teste, referate) și, desigur, energia umană transmisă de profesor la clasă. Ne vom bucura însă de multiplele posibilități multimedia ale educației și de siguranța medicală.

Ce fac în acest răstimp bibliotecile? Mai există biblioteci publice? Sau individul s-a baricadat în biblioteca de acasă, cu volumele de pe noptieră sau cu vreun e-book?

Pandemia a influențat și oferta serviciilor de bibliotecă, care de mult nu mai este doar un loc de păstrare și conservare a producției editoriale.

Bibliotecile s-au schimbat odată cu societatea. În ultimul deceniu, spre exemplu, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău a devenit un spațiu alternativ pentru comunitate, un al treilea spațiu comunitar socio-cultural și educațional. Cele douăzeci și opt de filiale din capitală de mult s-au orientat spre oferta digitală a serviciilor sale. O prioritate aparte, în acest sens, a constituit-o atragerea și menținerea scriitorului în spațiul fizic și ideatic al bibliotecii.

Din martie 2020, lecturile publice, prezentările de carte, întâlnirile cu autorii, concursurile și programele de lectură – toate au fost transferate în mediul online. Activitatea cenaclurilor, a cluburilor de lectură și de creative writing e susținută de diferite platforme și aplicații digitale. Bibliotecile produc conținut virtual: interviuri cu scriitorii, ședințe ale cenaclurilor și cluburilor, materiale video de promovare a cărților, podcasturi ș.a.m.d. Din Babilonul scris ne-am mutat în Babilonul virtual și din simpli bibliotecari a trebuit să devenim deo-

dată jurnaliști culturali, prezentatori, interpreți de texte, promotori literari. Și totul a devenit deodată afișat, distribuit și la vedere. Toți au migrat spre rețelele sociale. Chiar și academiile, uitând de elitism, sunt acolo. Literatura, cultura toată era deja acolo. Marea majoritate a intelectualilor, în ultimul deceniu, avea deja câte un cont pe una dintre rețelele sociale ce seamănă, mai degrabă, cu

---

Bibliotecile s-au schimbat odată cu societatea. În ultimul deceniu, spre exemplu, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău a devenit un spațiu alternativ pentru comunitate, un al treilea spațiu comunitar socio-cultural și educațional.

Din Babilonul scris ne-am mutat în Babilonul virtual și din simpli bibliotecari a trebuit să devenim deodată jurnaliști culturali, prezentatori, interpreți de texte, promotori literari. Și totul a devenit deodată afișat, distribuit și la vedere. Toți au migrat spre rețelele sociale. Chiar și academiile, uitând de elitism, sunt acolo.

---

niște alei cu busturi de scriitori contemporani care se distribuie și se apreciază reciproc. Cine nu este acolo, nu există!

Și biblioteca a acceptat regulile acestui joc. În secolul like-ului, s-a convertit și ea la contemporaneitate, ce-i drept, una zgomotoasă, bulversantă și uneori agasantă. Aici un rol important îl are discernerea. Noua paradigmă a epistemei media ne-a plasat într-un târg al ofertelor de conținut. Instituțiile publice, universitățile, academiile, uniunile și asociațiile de creație au ajuns să se bată pe like-uri. Chiar dacă Facebook-ul e și locul unor false identități, al veleitarismelor și narcisismelor de tot felul, e și spațiul în care unii și-au găsit editura, cititorii, biblioteca, o comunitate de referință și chiar celebritatea. O comunitate de avataruri căreia scriitorii nu au întârziat să i se alătore. Un bâlci al deșertăciunilor virtuale, ar putea zice cineva și nu l-am contrazice. Doar că mereu e nevoie să

Biblioteca participă la structurarea/neutralizarea (adesea necesară) acelor cascade informaționale care ne parvin pe rețelele de socializare.

---

nuanțăm – un bâlci fără de care, mai nou, nu se mai poate. Și confirmarea venit cu acea impusă distanțare socială. Un bâlci în care conținutul cultural și educațional e nevoit să concureze cu divertismentul digital, dar și cu grafo-

mania și egolatria umană. Michael Patrich Lynch afirmă pe bună dreptate: „noi trăim acum în bibliotecă – Biblioteca Babel (...) o bibliotecă virtuală” [7, p. 27] dintr-o „societate abstractă” [7, p. 45]. Este o comunitate-bibliotecă populată de „triburile din cadrul bibliotecii” [7, p. 48] care duc un război continuu între ele în ceea ce ține de cărțile cui să fie considerate drept deținătoare de adevăr.

Lecturile publice de la Biblioteca Centrală au drept scop cultivarea unui cititor cult, a unui utilizator selectiv prin evitarea unei mentalități de turmă în ceea ce privește gusturile literare. Biblioteca participă la structurarea/neutralizarea (adesea necesară) acelor cascade informaționale care ne parvin pe rețelele de socializare. Pentru o bună desfășurare și diseminare a lecturilor publice pe rețelele bibliotecii și, respectiv, după distribuire, pe alte profiluri, pagini și grupuri, elaborăm și utilizăm mereu un calendar editorial (ce și când postăm, cât de reprezentativ este ceea ce postăm, corespunde oare produsul digital strategiei instituționale, răspunde el unei cereri comunitare etc.). Și trebuie să menționăm faptul că mai mereu trecem de „testul distribuirii”. Suntem conștienți de faptul că „e drăguț atunci când oamenii apasă pe butonul de «like»”, „e minunat când oamenii comentează”, dar „totuși,

redistribuirea conținutului publicat de tine este complimentul suprem” [4, pp. 28-29]. Dacă ar fi să apelăm la imagini din lumea apusă a Antichității, să ne amintim de faptul cum „în arenele circurilor romane, în cursul luptelor cu gladiatori, mulțimea decidea, prin degetul ridicat în sus sau orientat spre pământ, viața sau moartea celui care pierdea lupta” [1, p. 39]. Și noi ducem o luptă, este lupta pentru cultură!

Internetul conține lucruri diferite în sens axiologic. Nu ezităm să folosim blogul pentru a îmbogăți activitatea de pe rețelele sociale cu postări în format lung și să utilizăm rețelele sociale pentru a promova blogul și a cultiva o lectură virtuală a unor texte mai extinse cu un conținut care ar solicita o pregătire umanistă mai profundă în domeniu. Texte critice, prezentări de carte, sinteze despre un anumit gen literar apărut într-un anumit an, cronici de carte ș.a. sunt cele pe care le promovăm prin intermediul acestuia.

În ultimii doi ani, de Ziua Internațională a Cititului cu Voce tare (Citim împreună), am organizat lecturi publice în instituția noastră. În 2019, am invitat opt prozatori (din Republica Moldova și din România) care au citit din textele marilor prozatori universali. Evenimentul a fost transmis live de Radio Europa Liberă Moldova pe pagina de Facebook. În 2020, au fost invitați poeți din cadrul cenaclului „Republica” coordonat de scriitoarea Moni Stănilă. Biblioteca a promovat evenimentul pe rețele. Și poeții de la atelierul „Vlad Ioviță”, coordonat de Dumitru Crudu, au făcut lecturi publice. Totodată, au fost înregistrate lecturile din timpul lansărilor și întâlnirilor cu scriitorii. În cadrul acțiunii „101 povești cu Maria Bivol” (martie-mai 2020) au fost postate, timp de trei luni, zilnic, lecturi din poveștile lumii. Am organizat lecturi poetice cu scriitorii de Ziua Europei, este vorba despre scriitorii din Republica Moldova, România și Franța. Pe 1 iunie 2020, am organizat pe pagina de Facebook a filialei un eveniment de lectură publică a copiilor despre copilărie. Pe 2 iulie, de Ziua Comemorării lui Ștefan cel Mare și Sfânt – un eveniment pe Zoom cu copii care au recitat poezii dedicate voievodului. Impactul este asigurat de cei aproape 10 K de urmăritori (10 000 persoane fizice sau juridice) și de grupul adiacent „Biblioteca Online” (1.3 K membri).

Așadar, bibliotecarul este un facilitator și un mediator care aduce în fața utilizatorului o bibliotecă hibrid, o instituție info-documentară și culturală care „îmbină tradiționalul, digitalul și virtualul” [5, p. 23]. Cei care critică, vor insista asupra faptului că

„trăim într-o lume postindustrială orientată spre informație, în care toți cetățenii se cred experți în orice” [9, p. 19]. Și acest spirit critic nu este de negat, de ignorat, doar că râurile pot fi stăvilite cu greu și, până la urmă, niciodată fără urmări, iar noile tendințe informaționale și comunicaționale nu pot fi negate, cu atât mai mult interzise. Ele spun ceva, semnaleză ceva. Și biblioteca nu trebuie să le ignore! Deși cercetătorii ne propun o delimitare certă, totuși „profilul social al unei persoane sau organizații este adesea asimilat cu datele disponibile pe internet. Capitalul social digital al unei persoane este, în acest caz, determinat de conexiunile și «înfățișările» sale online” [11, p. 105]. Este o lume în care rețelele sociale ajung să fie aproape sinonime cu rețelele de socializare. Este lumea click-ului și a show-ului de rețea.

În loc de concluzii

Ne-am tot întrebat, cum arată acel sfârșit al istoriei despre care predica F. Fukuyama. Între timp, ne-am schimbat noi, și-a schimbat și Fukuyama viziunile asupra istoriei și regimurilor politice. Noi, intelectualii, am tot imaginat cataclisme naturale și catastrofe globale. Ne-am adunat fricile în texte, în obiecte de artă, în discursuri și acțiuni civice. Întrebarea mai mereu retorică pe care am murmurat-o era: cum va fi posibil să disloci o lume veche, edificată de milenii pe tradiția Logosului creștin care, la rândul său, a valorificat cunoașterea clasică a Antichității. Ochii minții l-au fixat mereu pe *homo politicus*, de acolo am așteptat să vină sfârșitul unei lumi care părea să-și fi configurat modelele.

Sănătatea va fi de acum încolo afacerea și speculația secolului. Meritocrația, egalitatea de șanse și libertatea lumii liberale par să fi trecut într-un plan secund. Omul sănătos – iată idealul suprem al omenirii din 2020.

Schimbarea însă vine pe o cu totul altă cale. Din sfera ideilor am fost propulsați cu forța unui uragan înspre o estetică sanitară care ne cultivă gândul că starea fizică a individului are mereu întâietate. Or, sănătatea va fi de acum încolo afacerea și speculația secolului. Meritocrația, egalitatea de șanse și li-

bertatea lumii liberale par să fi trecut într-un plan secund. Omul sănătos – iată idealul suprem al omenirii din 2020.

Omul cavernei virtuale le privește pe toate ca pe niște umbre cu nostalgia omului din peștera lui Platon... Lumina ecranului e rece și spleenul nu întârzie să îl copleșească. E melancolia

individului solitar, e frica întâlnirii cu sinele. Un sine de pe peretele de FACEBOOK căruia nu îi rămâne decât lectura plăcută și utilă. Sperăm că ea va fi în continuare una formatoare și revigorantă, iar biblioteca va continua să fie un spațiu favorabil și prietenos omului de litere.

Referințe bibliografice

1. BACONSCHI, Teodor. *Facebook: fabrica de narcisism*. București: Humanitas, 2015. 173 p. ISBN 978-973-50-4755-9.
2. CASADEI, Iacopo, BILOTTO, Andrea. *A fi părinte în vremurile Facebook și WhatsApp*. Padea: Lizuca Educativ, 2016. 143 p. ISBN 978-606-8714-11-0.
3. *Computer și Internet fără profesor*. București: Litera Internațional, 2011. 64 p. ISBN 978-606-600-033-8.
4. KAWASAKI, Guy, FITZPATRICK, Peg. *Arta rețelelor sociale*. București: Publica, 2015. 187 p. ISBN 978-606-722-048-3.
5. KULIKOVSKI, Lidia, BURSUC, Oleg, GANEA, Denis. *Biblioteca modernă: Glosar de termeni uzuali*. Chișinău: S.n., 2018. 140 p. ISBN 978-973-37-1912-0.
6. LEVINE, John R., BAROUDI, Carol. *Internet pentru toți*. București: Teora, 1996. 458 p. ISBN 973-601-274-3.
7. LYNCH, Michael Patrich. *Internetul nostru*. București: Niculescu, 2017. 173 p. ISBN 978-606-38-0066-5.
8. MANGUEL, Alberto. *Istoria lecturii*. București: Nemira, 2011. 414 p. ISBN 978-606-579-132-9.
9. NICHOLS, Tom. *Sfârșitul competenței: discreditarea experților și campania împotriva cunoașterii tradiționale*. Iași: Polirom, 2019. 282 p. ISBN 978-973-46-7624-8.
10. *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituții, rețele sociale, biografii*. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. Coord. și ed. Sergiu MUSTEAȚĂ. Chișinău: ARC, 2017. 360 p. ISBN 978-9975-137-79-9.
11. SAVA, Ionel Nicu. *Sociologia mișcărilor sociale. De ce se revoltă oamenii?* București: Nemira, 2014. 319 p. ISBN 978-606-579-904-2.
12. TOFFLER, Alvin. *Puterea în mișcare*. București: Antet, 1995. 479 p. ISBN 973-96967-1-6.
13. YEUNG, Rob. *Regulile networkingului*. București: Meteor Press, 2009. 176 p. ISBN 978-973-728-433-4.

STUDIOUL „TELEFILM-CHIȘINĂU”: ÎNTRE PUBLICISTICĂ ȘI ARTĂ

*Dr. Violeta TIPA,
Biblioteca de Arte „T. Arghezi”*

Rezumat: Filmul televizat a evoluat în baza artei cinematografice și a condițiilor programelor televizate, menite să aducă în prim-plan realitatea cotidiană, precum și omul-muncitor cu întreg arsenalul său de activități și viziuni. Crochiul sau schița televizată nu era capabilă să înglobeze toate domeniile și laturile, ce ar cuprinde integral personalitatea ori realitatea în multitudinea sa de aspecte. Toate acestea le va revendica documentarul televizat, care se va extinde în diverse specii ale genului: film-portret, film-schiță, film publicistic, film-reportaj etc. Având personalități marcante în cele mai diverse domenii, se impune necesitatea unor noi producții televizate, specifice anume micului ecran, care ar immortaliza chipul contemporanului. Acestea au condiționat și fondarea studioului „Telefilm-Chișinău” ca o structură în componența televiziunii moldovenești. Pe parcursul anilor, aici s-au realizat peste 400 de pelicule: filme de ficțiune (precum și filme-spectacole, filme-spectacole cu păpuși), filme documentare (filme-portret, filme-concert etc.), filme de animație. Articolul schițează, în linii mari, istoria studioului „Telefilm-Chișinău”, marcând etapele de evoluție prin filmele create și numele realizatorilor.

Cuvinte-cheie: film televizat, studioul „Telefilm-Chișinău”, film-portret, film-concert, film-spectacol, film de animație.

Abstract: The TV movie has evolved based on the art of cinema and the conditions of television programs, meant to bring to the fore the daily reality, as well as the working human with his entire arsenal of activities and visions. The televised sketch was not able to cover all areas and sides, which would fully encompass the personality or reality in its many aspects. All this will include the television documentary, extended to various species of the genre: portrait film, sketch film, publicist film, report film, etc. With outstanding personalities in various fields, there is a need for new television productions, specific to the small screen, which would immortalize the face of the contemporary. This also conditioned the founding of the “Telefilm-Chisinau” studio as a structure of Moldovan television. Over the years, more than 400 films have been made here: fiction films (as well as filmed plays, puppet shows), documentary films (portrait films, concert films, etc.), and animated films. The article outlines the history of the “Telefilm-Chisinau” studio, marking the stages of evolution through the films created and the names of the directors.

Keywords: TV movie, “Telefilm-Chisinau” studio, portrait film, concert film, show film, animation film.

Documentarul constituie „proba de măiestrie” a oricărui jurnalist de televiziune, deoarece cuprinde, într-o manieră structurată, aproape toate genurile și speciile publicisticii audiovizuale: interviuri, strategii ale reportajului, elemente ale știrii, investigații specifice anchetei, comentariu, dar și o infrastructură dramatică, în care sunt convocate personaje în dialog și tablouri ale narațiunii. [18, p. 162]

Daniela ZECA-BUZURA,
Jurnalismul de televiziune

Introducere

Filmul televizat a luat naștere în baza artei cinematografice și a condițiilor programelor televizate, menite să aducă în prim-plan realitatea, precum și protagoniștii timpului cu arsenalul lor de activități și viziuni. Reportajul sau interviul, crochiul sau schița televizată nu erau capabile să înglobeze toate domeniile și laturile, ce ar cuprinde integral personalitatea ori realitatea în multitudinea sa de aspecte. Toate acestea le va revendica treptat documentarul televizat, care se va extinde în speciile sale: filmul-portret, filmul-schiță, filmul-publicistic, filmul-reportaj etc.

În comparație cu documentarul cinematografic în care se face mai mult o sinteză a realității cu scopul unor viziuni analitice și interpretări proprii ale aceleiași realități sau chiar o poetizare a cotidianului, documentarul de televiziune pune accentul pe redarea evenimentelor în centrul căruia se află omul. Omul în complexitatea sa devine caracteristica de bază a televiziunii. La TV personalitatea este re-descoperită și redată în prim-plan, la propriu și la figurat, cu întregul său univers existențial și spiritual. În fața camerei de luat vederi ce apropie omul de spectator, se urmărește procesul de naștere a gândului, a evoluției spiritului. Documentarul de televiziune se bazează mai mult pe interviuri, în care protagonistul își dezvăluie personalitatea, dar nu în lipsa procesului său de creație, de gândire, de meditație, de polemică, de reacție în diverse situații etc. După cum menționează criticul de artă Daniela Zeca-Buzura, „de la documentarul de televiziune se așteaptă să fie o «felie de viață» nonficțională” [19, p. 112].

Or, TV a fost și este mereu în criza unor producții specifice micului ecran, ce ar prezenta fenomene și evenimente (sociale și culturale) sub diverse aspecte, depășind, evident, limitele și scopul unor programe TV și ar completa grila de program. În demersul

televizat un loc aparte le revine personalităților marcante din cele mai diverse domenii. Pentru fixarea în imagini filmice a realității, crearea și păstrarea chipului contemporanului nostru s-a decis organizarea echipei de teleaști într-o structură aparte, care în scurt timp și-a dobândit statutul de studio de filme cu denumirea *Telefilm-Chișinău*, ce intra în componența Televiziunii moldovenești.

Telefilm-Chișinău: primele producții

Primele pelicule create la televiziunea moldovenească s-au focalizat asupra bogăției noastre naționale, a cântecului și dansului care ne reprezintă: *Porumbelul alb* (1960, regie și imagine Nicolae Harin), *Cântecele nistrene* (1960, regie V. Panasian, camera E. Leibovici), *Poemul nistrean* (1961, în baza oratoriei lui Ștefan Neaga; regie Vadim Lîsenco, camera E. Evreinov); *Chișinăul seara* (1961, scenariu Esfir Kurt, regie Vadim Lîsenco, imagine N. Harin) – un program de concert; *În drum spre Chișinău* (1962, scenariu, regie și imagine Eduard Leibovici) – un film-concert cu participarea colectivelor *Joc și Fluieraș*; *Cântecele bucuriei* (1962, regie Emil Loteanu, camera V. Kuleabin) – schiță despre muzica populară moldovenească ș.a. Acestea au fost primele producții televizate care deschid calea unui nou gen. Informație prețioasă descoperim în monografia criticului Larisa Ungureanu *Chișinăul în filme* [16, p. 18], care apreciază pelicula *Chișinăul seara* (1961) ca fiind „o încercare reușită de-a familiariza publicul cu noile compoziții muzicale și teatralizate”, film continuat în anul următor sub aceeași denumire *Chișinăul seara* (1962, scenariu Esfir Kurt, Vadim Lîsenco, regie Vadim Lîsenco, imagine Evgheni Evreinov), dar deja în șase părți cu un conținut mai bogat, unde „evoluează cele mai populare și prestigioase colective artistice din Moldova, cântăreți, compozitori, dar și artiști mai puțin cunoscuți publicului, cum ar fi actorul Vasile Constantin, compozitorul Eugen Doga, vioristii Tamara Simanovici și Valentin Negruți, (...) care reprezintă o panoramă mult mai largă a talentelor. Cu regret, nu este atestat în Filmografii” [16, pp. 21-22].

De menționat că, la început de cale, majoritatea filmelor erau semnate de regizori de la studioul „Moldova-film”, care, fiind din domeniu, mai repede se inițiau în specificul noii arte televizate. Astfel, mai aproape de filmul documentar erau primele filme-portrete televizate: *Eugen Ureche* (1963, scenariu și regie Nicolai

Raseev, camera E. Evreinov), *Sculptorul L. Dubinovschi* (1964, regie și imagine Vitali Kalașnikov) ș.a.

Scopul studioului *Telefilm-Chișinău* era, în primul rând, susținerea programelor informative și publicistice cu subiecte filmate la fața locului, cu reportaje de la diverse evenimente etc. Și, în al doilea rând, era producerea de filme televizate.

În anii '60 are loc formarea specificului filmului televizat, estetica căruia a fost mult timp obiectul disputelor în mediul teoreticienilor și criticilor de film și televiziune. Dezbateri aprinse au continuat și în cadrul Festivalurilor unionale de filme televizate, organizate, în special, pentru a susține și a încuraja crearea de producții TV. Prima ediție a festivalului s-a desfășurat la Kiev (decembrie 1966), unde concomitent cu programele de proiecții s-au inițiat discuții pe marginea esteticii filmului televizat. Abordările teoreticienilor și practicienilor din domeniul televiziunii au avut un ecou larg și în presa republicană. Ne referim la articolul *Ce înseamnă telefilm?* semnat de Ilie Rabover, redactor la studioul *Telefilm-Chișinău*, care a preluat în paginile săptămânalului *Cultura* discuția începută în cadrul festivalului, îndemnând creatorii, dar și critica, la expunerea pe marginea acestui subiect.

Autorul articolului se referă și la filmele create la televiziunea moldovenească, incluse în cursa celui de-al doilea Festivalul unional, care a avut loc în 1970 la Moscova. Printre filmele menționate s-a aflat și pelicula *Vanea al nostru* (1967, regie V. Diomin), despre revoluționarul-ilegalist moldovean Ion Galuzinschi, apreciat de juriu pentru capacitatea de „întruchipare artistică a temei istorico-revoluționare”, precum și pentru „calitățile excelente de realizare sonoră și muzicală a peliculei”. Tot la acest festival au fost prezentate filmele *Mugurel*¹ (1966, operator N. Degteari), filmul de debut al regizorului Constantin Croitor cu Maria Drăgan; *Mâini de aur* (1967, regie și imagine F. Safonov) și filmul-reclamă *Poftă mare* (1967, scenariu V. Kalașnikov, I. Rabover, regie și imagine V. Kalașnikov), care prezenta într-o formă mai mult „umoristică arta culinară și vinurile moldovenești”. Peste un an lumina ecranului azurii vede pelicula *Ornamente* (1968, scenariu și regie Ion Mija,

¹ Filmul *Mugurel* a fost primul film cu marca *Telefilm-Chișinău*, turnat în mai multe copii pentru schimb cu străinătatea, la fel a fost prezentat la mai multe festivaluri internaționale, precum Expo-67 din Montreal, Festivalul de telefilme muzicale *Arfa de aur* din Irlanda.

imaginea V. Kuleabin), care puneau în valoare perle ale culturii naționale.

Filmul documentar televizat autohton la începuturile sale se ralia la genurile tradiționale ale presei, dar treptat își contura noi aspecte structurale, încadrându-se în specificul TV. Așa se vor afirmă genul filmului-reportaj: *Startul celor îndrăzneți* (*Смапм смелых*, 1966; autor, regizor V. Kuleabin), *În atelierul lui Gleb Sainciuc* [16, pp. 84-85] (1966, regie Vitalii Diomin, imagine Nicolai Degteari), *Întâlniri de neuitat* (1967, regie Iacob Burghiu), *Trânta* (1967, regie V. Kalașnikov), *Fidelitate* (1968, regie G. Revo), filmul-portret *Așa e omul acesta* (1966, regie N. Kurskih), *Unul din cei mulți* (1968, regie V. Demin), *Eugeniu Ureche* (1963, N. Rașevici), filmul-concert *Spiridon Mocanu* (1969, scenariu Vitalie Tulnic, regie C. Croitor) etc. Respectiv, se pun bazele unei noi arte, celei televizate, la care își aduc aportul oamenii de creație, dar în mod special tinerii care descoperă în TV un teren fertil pentru experimentarea ideilor sale artistice. În acest context, se impun primele încercări în genul *filmului-spectacol* și al *spectacolului televizat*. Astfel, primele spectacole filmate în incinta Televiziunii moldovenești au fost *Copiii și merele* (1964) după piesa lui C. Condrea, în regia lui Mihail Izrailev, operator A. Suhomlinov, E. Leibovici, în interpretarea actorilor de la Teatrul pentru Tineret „Lucaefărul”, regie Nadejda Aronețkaia, scenografie Filimon Hămuraru; *Nu mai vreau sa-mi faceți bine* (1965) după piesa lui Gh. Malarciuc, montat la Teatrul Academic de Stat „A.S. Pușkin” de Valeriu Cupcea, scenografie A. Șubin, în versiune televizată de Gheorghe Siminel, operator A. Suhomlinov. În acest context, menționăm și filmarea primului spectacolul cu păpuși *Unu, doi, trei, patru, cinci* (1968), autor și regizor Ruvin Levin (actor și regizor la Teatrul Republican de Păpuși „Licurici”, care depune eforturile și măiestria sa pentru promovarea teatrului de păpuși prin intermediul micului ecran), imagine A. Manuilov.

Televiziunea moldovenească devine o pistă de lansare pentru mulți scriitori (Gheorghe Malarciuc, Aureliu Busuioc, Serafim Saca), poeți (Gheorghe Vodă, Liviu Deleanu, Vitalie Tulnic, Nicolae Dabija), cinești (Emil Loteanu). Aici debutează în regie Iacob Burghiu (încă fiind student la VGİK) cu scurtmetrajele documentare *O singură zi* (1965) și *Paralele 47* (1967). Chiar prima sa lucrare (de curs), nuvela cinematografică *O singură zi* (scenariu Serafim Saca), se impune prin viziunea sa „deosebită” asupra

orașului Chișinău, fiind apreciată nu doar pentru că era „prima lucrare de acest gen turnată la studioul nostru, ci fiindcă autorii s-au folosit de cele mai moderne procedee cinematografice. Este un film foarte inteligent prin felul de a gândi și foarte neartistic în sensul de joc actoricesc. El este documentar de la început până la sfârșit, este viața noastră cea de toate zilele...” [6, p. 9]. Pelicula *Paralele 47*, considerată „un adevărat poem liric” va anticipa seria de filme-portrete dedicate orașului Chișinău, create în perioada următoare. Semnificativă este și pelicula *Colinda* (1968) [5, pp. 129-130], o năvelă ficțională creată după propriul scenariu în estetica filmului documentar, dar care nu s-a înscris în formulele stilistice ale ideologiei timpului, fiind lăsată în uitare pentru două decenii.

Printre puținele filme de ficțiune ale perioadei se numără și *Piept la piept* (1969) [1, p. 13]: scenariul lui Dumitru Fusu după năvela cu același titlu a scriitorului Ion Druță, în regia lui Ion Mija, imaginea E. Evreinov, muzica Eugen Doga, în distribuție producându-se actorii Victor Ciutac și Efim Lazarev.

Problema producției televizate este abordată la nivel unional. Pentru a susține Televiziunea cu producții filmice, a îmbogăți și diversifica emisia cu pelicule de cele mai diverse genuri, Studioul de filme TV de pe lângă Televiziunea Centrală (de la Moscova), studiourile naționale sunt incluse în elaborarea filmelor televizate la comandă. Evident că și studioul „Moldova-film” a creat o serie de filme la comanda Televiziunii Centrale, printre care *Vara ostarului Dedov* (1971, regie Gh. Vodă), *Răsai soare* (1972, regie Vasile Pascaru), *Casa părintească* (1973, regie V. Diomin), *Furtuni de toamnă* (1974, regie Vitalie Kalașnikov), *Greșeala lui Toni Vendis* (1981, regie Vasile Brescanu) și altele. Necesitatea unui volum tot mai mare de producții pentru ecranul azuriu, constituie încă un argument în favoarea producerii filmelor televizate și a consolidării noului studio...

Definitivarea conceptului logistic și structural al studioului *Telefilm-Chișinău* are loc în 1971, ca model de activitate este preluată formula studioului *Moldova-film*, permițându-i o activitate mai amplă, mai profesionist structurată cu un plan bine coordonat. Reformele studioului includeau trecerea la un nou sistem de lucru, mai apropiat de cel al cinematografeiei. Se crease un colegiu redacțional pentru scenariile, alcătuit din cinești talentați și coordonat de un redactor-șef. Cadrele de regizori și operatori de

imagine se completau cu tineri absolvenți ai instituțiilor de specialitate, iar „planul redacției prevedea turnarea unor filme artistice și muzicale, unor telefilme tehnicolare și câtorva schițe documentare” [14, p. 3].

Telefilm-Chișinău în perioada stagnării

Concomitent cu reformele organizatorice în cadrul studioului *Telefilm-Chișinău* are loc și o schimbare ideologică. Începe perioada presingului ideologic (care durează din anii '70 până la mijlocul anilor '80), când de ochiul vigilent al cenzurii nu erau absolvite nici filmele televizate. „Poleirea realității” devine criteriul de bază al stilului *realismului socialist* care este în contradictoriu cu documentaristica televizată. Astfel, în filmul documentar, inclusiv în cel televizat, în acea perioadă „erau la putere principiile de înscenare, iar metoda *reconstituirii realității* era inclusă în cursul de studii a studenților de la VGİK” [20, p. 19].

Între anii 1970-1985, studioul *Telefilm-Chișinău* a înscris în istoria sa o pagină cu succese cam modeste în plan artistic, cu filme realizate, în mod special, la comandă. S-au produs o serie de filme documentare: exemple ale unei realități poleite, unde eroii zilei sunt comuniști, lideri ai întrecerilor socialiste, veterani ai partidului... Un instrument de coordonare și redactare al realității la TV devine „foarfecile cenzurii” ce tăia activ în imaginile realității, „concurând” cu montajul filmului de ficțiune. Anume directivele timpului și cenzura drastică de la TV distrugea elanul creativ al cineaștilor... Cu toate acestea, perioada ne-a lăsat o serie de imagini capturate din realitatea cotidiană, în care se întrevede modul de viață sovietic, dar și se percep, ies în evidență formulele ideologice ale timpului. Filmele trebuiau să prezinte republica în cele mai pozitive imagini, promovând valorile autohtone. Spre exemplu, pelicula *Curcubeul în casă* (1970, regie M. Goler, imagine E. Evreinov) – o denumire metaforică pentru covoarele moldovenești, prezentate în cele mai vii culori, inclusiv prin comentariile după cadru: „Textul său poetic, de o rară sensibilitate (scenariu și text de Gh. Malarciuc), care imprimă prestanță întregii lucrări. Pelicula ne-a atras atenția prin noblețea ținutei artistice, concretizată într-o imagine fragilă, realizată prin culori în nuanțe pastel, prin gândire asociativă” [4, p. 13].

Iar lungmetrajul *Moldova Sovietică* (1972, scenariu Semion Moldovan, regie Ion Mija, operator Veaceslav Kuleabin, compozitor

Eugen Doga), distins cu Diploma Juriului pentru conceptul publicistic deosebit la cel de-al V-lea festival (Tașkent), constituie o nvelă poetică despre Moldova în constelația celor 15 așa-numite republici-surori. Mai multe schițe televizate aduc pe micul ecran imaginea republicii, dar și a oamenilor săi harnici. În acest context, prezintă interes peliculele regizorului Ion Mija și a scenaristului Dumitru Olărescu *Casa noastră* (1975, imagine N. Degteari), care cercetează estetica satului moldovenesc, a caselor contemporane; și *Vocație* (1976), un reportaj de la întâlnirea absolvenților (anului 1954) a școlii medii din satul Cotiujeni cu învățătorul lor îndrăgit, care le-a ajutat să-și găsească calea vieții...

Continuă experimentele în crearea noilor genuri de emisiuni televizate bazate pe material literar-dramatic și cel muzical. Pentru a prezenta creația artistică a unui colectiv muzical sau coregrafic, a unui artist/interpret sau compozitor, popularitatea căruia creștea grație promovării lui în cadrul emisiunilor radiofonice și/sau televizate (care erau efemere și nu aveau posibilitate întotdeauna să se axeze mai detaliat pe creația protagonistului), materialul, ce prezenta interes și valoare, se direcționa în formule filmice. Printre cele mai populare genuri ale filmului televizat se înscrie filmul-portret, în care chipul contemporanului este surprins de obiectivul camerei în diverse ipostaze. În această ordine de idei, semnificative sunt peliculele semnate de Gheorghe Siminel: *Inspirație* (1972, scenariu Efim Bauh, operator Valeriu Ciurea), ce conturează portretul pictorului Ilie Bogdesco printr-o incursiune în laboratorul său de creație, prin meditațiile și confesiunile artistului plastic, care permite spectatorului să pătrundă în tainele operelor sale; și *Vocația de a dăruii oamenilor fericire* (1975, scenariu Vasile Popa, operator Vladimir Mișcenco) – un film-portret al actriței Domnica Darienco, artistă a poporului din URSS. Pentru a fi mai convingători în demersul său artistic, regizorul utilizează cronica documentară, secvențe din spectacole și filme în care s-a produs actrița, aprecierea talentului de către regizori, colegi ș.a. Aceste și alte filme vor păstra, în timp, chipul viu al personalităților care și-au adus aportul la dezvoltarea artei și culturii autohtone, promovarea valorilor naționale, contribuind la menținerea identității noastre.

Însă aceste filme, ancorate într-un profund univers spiritual, cu substanță general-umană și elemente ale identității naționale, se pierdeau prin mulțimea de portrete ale mecanizatorilor,

brigadierilor, directorilor de colhozuri și sovhozuri, lideri de partid, veterani-eroi ai URSS etc., care trebuiau să ne demonstreze chipul-model al omului sovietic într-un regim totalitar...

Nu întotdeauna creațiile *Telefilmului* depășeau cadrul unei emisiuni televizate, fapt confirmat și de critica timpului. Referindu-se la producția anului 1973, precum *Cadou pentru mama*, *Un portret de familie* și *Prietenia*, Olga Bejenaru, critic de teatru și film, atesta că unele pelicule „nu rezistă comparației cu cele din anii trecuți”. Analizând filmul *Cadou pentru mama* (scenariu Vasile Popa, regie Mihail Goler, operator E. Evreinov), un crochiu despre lumea spirituală a copiilor, criticul consideră că autorii „n-au căutat să recurgă la o gândire metaforică”, ci au rămas „la stadiul incipient al lucrării, adică la o simplă constatare a unei frumoase realități” [4, p. 13].

Nici filmul-muzical *Prietenia* (1973) despre ansamblul cu același nume din orașul Bender, nu se ridică la un nivel artistic. Aceași Olga Bejenaru indică unele lacune: „Asistăm la derularea unui concert și a unor repetiții ale dansatorilor cu un sentiment de nedumerire. Încercarea autorilor (scenaristul Simion Moldovan, regizorul Constantin Croitoru, operatorul Evgheni Evreinov) de a ne introduce în atmosfera muncii acestui ansamblu, de a ne oferi portretul unui muncitor care dansează de mulți ani, se soldează și ea prin eșec, fiindcă imaginea filmului lipsită de profunzime și dinamism interior nu ne permite să intuim prezența vreunei personalități cu o viziune proprie asupra realității” [4, p. 13].

La începutul anilor '80, seria de filme-portrete o completează regizorul Valeriu Vedrașco cu pelicula *Grigore Vieru. Aproape* (1980, scenariu Ion Ciocanu, imagine Ghenadie Nikolski, muzică Constantin Rusnac), care dezvoltă fenomenul Vieru din literatura noastră. În imagini, poetul este surprins la casa părintească, la întâlnirile cu cititorii, printre copiii care-i recită versurile și împreună cântă cântece pe versurile lui. De o emoționalitate aparte este secvența în care copiii de la baștina poetului au venit cu Plugușorul să-i dorească sănătate și la mulți ani! Or, nu este primul film în care autorii apelează la „câteva momente din viața poetului, încercând să-i contureze în linii mari personalitatea, proiectându-l în ambianța de cotidian în care acesta trăiește și creează. (...) Totuși, parcă altfel am dorit să vedem un film despre Grigore Vieru. Într-o cheie mai apropiată de creația sa, mai sensibilă la resorturile interioare ale poeziei pe care o promovează, mai subtilă,

în ultimă instanță” [15, p. 6]. După portretul lui Vieru va urma scurtmetrajul *Pictorul Igor Vieru* (1985, scenariu Ion Vatamanu, imagine V. Ustianski), în care urmărim calea de creație a artistului plastic, începând cu primii pași în lumea artelor frumoase până la căutățile artistico-estetice ce-i definesc stilul de creație.

Și regizorul Alexandr Saranov va opri pentru câteva clipe timpul pentru a surprinde creatorul în fața operei sale, va înregistra mărturii despre crezul artistic și viziunile estetice în filmele-portret ale compozitorilor Constantin Rusnac (*O palmă de pământ*, 1983) și Vasile Zagorschi (*Rapsodia*, 1983), a sculptorului Claudia Cobzieva (*Merg spre plugar*, 1985), plasând în prim-plan viața și activitatea oamenilor de creație.

Vorbind despre seria de schițe/filme-portrete, nu putem trece cu vederea nici cele câteva pelicule ce zugrăvesc portretele orașelor noastre. În acest context, vom aminti că în istoria cinematografiei mondiale seria *Sity Symphony* („Simfonia marelor orașe”) a fost lansată încă în prima jumătate a secolului trecut cu peliculele: *Rien que les heures* (1926, Alberto Cavalcanti), *Berlin, simfonia marelui oraș* (1927, Walter Ruttmann), *Études sur Paris* (1928, Andre Saovage), *Sao Paolo, A Meropolis Symphony* (1929, Adalbertom Kemeny), *Omul cu aparatul de filmat* („The Man with a Movie Camera”, 1929, Dziga Vertov) etc. Astfel, în anii '70, *Telefilm-Chișinău* vine cu o serie de filme dedicate orașelor moldovenești și, în primul rând, capitalei republicii, debutând cu schița documentară *Chișinău... Chișinău* (1971, scenariu Gh. Vodă, regie I. Mija, operator N. Fomin) [2, p. 14; 14, pp. 33-34] pentru care compozitorul Eugen Doga a compus special cântecul *Orașul meu cu umeri albi de piatră* (pe versurile lui Gh. Vodă). Interpretat de tânăra Sofia Rotaru, cântecul va deveni imnul capitalei, cu ocazia celor 560 de ani de la înființare a orașului. Apoi a urmat pelicula *Orașul meu* (1975, scenariu Emil Loteanu, regie Gh. Siminel, operator V. Rudenco) – încă o schiță despre Chișinău, care pune în evidență creșterea orașului, viața lui socială și culturală, plimbându-ne prin cele mai frumoase locuri, străzi, demonstrând arhitectura, monumentele, teatrele, sălile de concert etc. Seria filmelor ce vor capta imaginea Chișinăului în cele mai diverse perioade va continua în *Mozaic Chișinăuian* (1987, scenariu semnat de poetul Rudolf Olșanski, regie și imagine Vitalie Kalașnikov), peliculă ce va face parte din ciclul „Orașele Uniunii Sovietice”. În aceeași cheie structural-artistică sunt create și filmele *Orașul de pe Nistru* (1976,

scenariu și regie I. Iakovlev) – schiță despre orașul Tiraspol, *Bălți* (1977, regie V. Vedrașco), *Bender* (1978, scenariu Gh. Vodă, regie C. Croitoru) etc.

Pentru a nu-și încalca principiile sale etice și estetice, regizorii de la studioul *Telefilm-Chișinău* încercau să se retragă din aria problemelor social-politice ale timpului, plonjând într-o tematică genuistică mai puțin ideologizată. În această ordine de idei, mai multă sau mai puțină libertate de creație le oferea filmul muzical, care în acea perioadă a cunoscut o evoluție aparte. Lansându-se din emisiunile muzicale, cu imprimarea diverselor concerte de muzică populară, ușoară, clasică etc., filmul televizat muzical își formează tradițiile sale, diversificându-se în variate forme și structuri: de la filmul-concert până la cel portret, film-operă și film-concert pentru copii. Or, în acest gen depistăm pelicule semnate de diferiți regizori. De menționat filmele *Cio-Cio-San* (1980, scenariu E. Vdovina, regie L. Mirgorodski) – un film-operă apreciat la Festivalul al IX-lea Unional de filme televizare (Erevan, 1981) și *Flora Tosca* (1981). În rolurile titulare evoluează Primadona operei naționale, Maria Bieșu.

Din categoria filmelor-concerte fac parte și pelicule filmate cu și pentru copii. Primele creații, destinate tinerilor melomani, au fost *Licurici* (1964) și *Freamătul codrilor* (1966) – ambele în regia lui Constantin Croitor. Acest gen este valorificat în mod special de către regizoarea Elena Iliăș, care din marea dragoste față de muzică și de tânăra generație, pune bazele emisiunilor muzicale pentru copii, pentru ca apoi, în 1979, să debuteze cu filmul-concert *Ploaia cu stele*, apreciat cu Diplomă pentru cea mai bună regie a filmelor muzicale pentru copii la Festivalul Unional *Fie soare întruna* (Vilnius, 1983). Ulterior, va urma filmul muzical *Coarda colorată* (1981) după un scenariu de Grigore Vieru și Nelea Rațuc, textul cântecelor și muzica aparținând, la fel, poetului Grigore Vieru; fondul muzical al filmului este îngrijit de tânărul compozitor Anatol Chiriac, imaginea – de Alexandru Kostamanov. Aceasta-i a doua peliculă a tinerei regizoare de la Redacția programelor pentru copii ale Televiziunii moldovenești, față de care critica timpului n-a rămas indiferentă: „Coarda colorată este împletită din cele patru culori fundamentale ale plaiului – roșu, galben, albastru și verde – și nu e altceva decât arcul de glorie al copilăriei, pe sub care cine trece se încarcă de sentimentul de dragoste pentru meleagul natal” [10, p. 6], comenta filmul scriitorul Ion Gheorghiță. Filmul *Coarda*

colorată a fost menționat cu Premiul II la categoria filme artistice și programe de concert la Festivalul Republican de filme televizate, ediția a III-a (1981). Regizoarea s-a impus printr-o viziune originală, conturând în subiectul de poveste universul copilăriei în toată amploarea sa. La calitățile filmului s-au referit și scriitorul Spiridon Vangheli [17, p. 4], și criticul Ion Ciocanu [7, p. 4], și Ion Gheorghiuță, care menționa: „Efectele artistice au fost obținute pe mai multe căi: prin suprapunerea metaforei vizuale cu cea poetică, prin imagine cântată și poezie redată prin imagine, printr-o intercalare dibace a poeziei, picturii, melodiei, peisajului, jocului organic și firesc al copiilor, și la intersecția acestora. O prezentă frumoasă în film e și artistul poporului din RSS Moldovenească Arcadie Plațanda în rolul de bunic binevoitor, sfântos, educator, înțelept. (...) Pelicula respectă ritmul de alternanță al cadrelor, ritmul din cadrul prin dinamica acțiunii, varietatea misanscenelor și diversitatea imaginii. Atâta doar că imaginea vizuală nu totdeauna face față imaginii poetice și celei muzicale. Cele patru împărății dispun de mult mai multe și mai variate imagini...” [10, p. 6]. Continuând gândul scriitorului, am putea completa că filmul este și un simbol, căci regizoarea preferă să jongleze cu simboluri și metafore, o face deosebit de fin și inocent, apelând la culorile curcubeului, scoate în prim-plan cele trei culori ale drapelului – roșu, galben și albastru.

Elena Iliăș, în colaborare cu scriitorul Anatol Ciocanu, creează două filme-concerte *Poiana de argint* (1983, imagine A. Kostomanov) și *Cântecul viorii* (1984, imagine V. Pasecinâi). Ultima o aduce în prim-plan pe Rodica Roșioru, elevă la Școala muzicală „Eugen Coca” din Chișinău, care interpretează cântece scrise de compozitorul Ion-Aldea Teodorovici pe versuri de Grigore Vieru și Anatol Ciocanu. La realizarea filmului și-au dat concursul și actorii Sergiu Finiti, Lucia Pântea, Doina Aldea Teodorovici, diversificând, evident, canavaua structurală.

De remarcat că peliculele Elenei Iliăș sunt un imn pământului natal, relațiilor dintre generații (un loc aparte în film a fost rezervat bunelului, care le transmite nepoțelilor bogăția spirituală a neamului, frumusețea graiului matern). La fel, filmele regizoarei pot fi apreciate drept niște deschideri în lumea muzicii nu doar ale copilului, ci și ale unor tineri interpreți, la început de cale. Regizoarea avea un simț valoric deosebit de dezvoltat, promovând tineri cu adevărat talentați, care peste ani devin nume în lumea muzicii. Or,

dragostea și pasiunea față de valorile naționale le transmite prin filmele sale copiilor, tinerei generații, conștientizând că astfel își va aduce obolul la consolidarea identității naționale, la formarea unei națiuni sănătoase.

Categoria filmului de ficțiune televizat în acea perioadă se completează cu peliculele regizorului Ion Mija: *Întâlnirea* (1979, după scenariul lui M.Gh. Cibotaru) și *Casa lui Dionis* (1980, scenariul lui Anatol Gorlo, muzica Valentin Dânga). Cel din urmă abordează o temă de actualitate a posibilei întoarceri a fiilor „rătăciți”, adică a celor plecați din diferite motive la oraș sau în altă parte, sugerând sentimente, gânduri despre casa părintească, în mod mai general, despre pământul natal. Imaginile pitorești ale satului moldovenesc sunt completate de cântecul *Prima dragoste* de Valentin Dânga pe versuri de Anatol Ciocanu. Această primă dragoste despre care cântă Ștefan Petrache se referă la locul baștinei, la pământul natal, la primele sentimente legate de acest loc... Filmul televizat *Casa lui Dionis* a provocat aprecieri controversate: „[Este] un film frumos. Adică realizat într-o gamă coloristică aleasă cu migală și cu imagini frumoase, filmate de mâna sigură a unui maestru care este Ion Bolboceanu. (...) Dar la un moment dat începi să ai senzația că e o frumusețe exagerată, ruptă din contextul realității, care începe treptat să plictisească, fiindcă accentuează parcă un șir de procedee artistice de dragul procedeelelor. (...) Este, cu părere de rău, un film fără o dimensiune fundamentală – adâncimea de viață” [3, p. 6]. Totuși, filmul câștigă prin prezența unor actori de valoare: Constantin Constantinov (în rolul principal al lui Dionis Cuciurean), Petru Baracci (în rolul președintelui gospodăriei), Victor Ciutac (feciorul), Ion Arachelu ș.a.

Regizorul Victor Bucătaru, după ce se afirmă în genul filmului documentar – *Noroc, Nistrule* (1978), *Lacul copilărie mele* (1978), *Maestri* (1982) ș.a. – și în genul filmului-concert – *Cântec drag* (1978), *Cântă Mihail Muntean* (1981), *Monologul* (1984) [16, pp. 126-127], – își asumă dreptul la re-citirea romanului scriitoarei Vera Malev în limbajul cinematografic, montând pelicula *Vârsta de argint* (1983), care scoate în prim-plan problemele satului moldovenesc contemporan prin prisma vieții unui personaj feminin.

Un capitol aparte poate fi dedicat Teatrului televizat cu păpuși *Prichindel*, mereu în căutarea formulelor artistice adecvate ecranului TV, concomitent tatonând terenul pentru *filmul-spectacol cu păpuși*. Din inițiativa și cu concursul regizorului Ruvin Levin

(actor și regizor venit de la Teatrul Republican de păpuși „Licurici”) încep să se pună bazele filmului-spectacol cu păpuși, apoi această muncă titanică și migăloasă este preluată de Igor Levinschi, alt mare îndrăgostit de arta păpușărească, care a transpus în imagini filmice o serie de spectacole televizate pentru copii: *Iarba dorului* (1969, operator A. Manuilov) după poveștile lui Gianni Rodari; *Poveștile lui Prichindel* (1970, camera V. Rogodanțev), *Bostănel cu capul chel* (1970, operator E. Evreinov) după poemul lui Filip Mironov; *Fiica vitregă* (1972, operator V. Rogodanțev) – o interpretare a cunoscutei povești crengiene; *Cei trei purceluși* (1973); *Prietenii* (1974, camera V. Mișenin) ș.a., care sunt vizionate cu mult interes nu doar de tânărul spectator din republică, ci și de cel unional. Aceste filme-spectacole devin parte componentă a fondului televizat și ani la rândul sunt puse pe post.

În această perioadă, la studioul *Telefilm-Chișinău* s-a format un colectiv stabil din cadre profesioniste de regizori, operatori, operatori de sunet, care cunoșteau specificul televiziunii și mânuiau cu dibăcie tehnica TV, care au creat o serie de filme televizate în cele mai diverse genuri.

***Telefilm-Chișinău* în perioada Renașterii Naționale (1986-1994)**

Odată cu Renașterea Națională, începe o nouă etapă și pentru studioul *Telefilm-Chișinău*, care-și schimbă optica conceptuală. Galeria de filme de ficțiune o deschide pelicula *Luceafărul* (1987, 2 episoade, primul film artistic televizat distins cu Premiul de Stat, 1988) în regia lui Emil Loteanu, muzica lui Eugen Doga, în distribuție cu Vasile Zubcu, Svetlana Toma, Grigore Grigoriu ș.a. Pe lângă faptul că este unicul film inspirat din poemul filosofic *Luceafărul* de M. Eminescu (publicat în 1883), el a mai immortalizat și fragmente din baletul *Luceafărul* (1983) la care și-au dat concursul echipa de la Teatrul de Operă și Balet, condusă de L. Asauleac și Vitalie Poclitaru. Consultantul filmului a fost eminescologul Constantin Popovici.

Emil Loteanu a mai semnat scenariu pentru filmele *Pițigoii în picaj* (1989, regie A. Brodiceanschi, operator V. Ciurea, muzica V. Negruță) [12, p. 13] și *Miorița* (1987, imagine Veceaslav Dabija) – un film muzical la baza căruia se află legenda populară și compoziția lui Tudor Chiriac, regia aparținând lui V. Bucătaru.

La studioul *Telefilm-Chișinău* debutează în regie cunoscutul actor și scriitor Gheorghe Urschi cu comediiile sale muzicale: scurtmetrajul *Cine arvonește, acela plătește* (1989, scenografia Valentin Mihailenco (1925-2015), muzica Ion Enache, imagine Ion Buzilă) și lungmetrajul *Văleu, văleu nu turna* (1991, scenografia V. Mihailenco, muzica Valentin Dânga, imagine Vitalie Ustianski, voce după cadru Ion Ungureanu), care aduc pe ecran realitatea printr-o prismă satirică și au priză la telespectatori.

Metamorfozele de ordin conceptual și ideatic sunt resimțite și la studio. Tot mai evidentă este tendința de revenire la izvoare, de-a aduce în fața spectatorilor valorile autentice ale neamului.

Bogăția fondului muzical național este valorificată cu mult entuziasm printr-o serie de *filme-concerte televizate*: *Clipa dragostei* (1986, scenariu Ion Proca, regie Valeriu Vedrașco, operator Vladimir Caranda) cu participarea formației *Contemporanul*, conducător artistic Mihai Dolgan; *Flueraș* (1986, regie Alexandr Saranov, operator V. Usteanschi) cu participarea orchestrei de muzică populară, conducător artistic și dirijor Serghei Lunchevici; *Dirijorii* (1986, scenariu E. Mamot, regie C. Croitor, operator D. Gajosu) despre frații-dirijori Goia – Dumitru, Pavel și Vasile; *Doina* (1987, regie C. Croitor) despre colectivul emerit – Capela academică corală „Doina”; *Salbe, salbe* (1987, regie Vladimir Plămădeală) – un film ce coboară la izvoarele creației populare, prelucrarea și interpretarea folclorului muzical moldovenesc de către ansamblul etnografic *Tălăncuța*, conducător artistic Andrei Tamazlăcaru; *Cântă Mihail Munteanu* (1987, regie I. Taucci, operator V. Radevici) – fragmente din opera *Forța destinului* de G. Verdi, *Cântă Ion Zaharia* (1988, regie C. Croitor) concertul vestitului flautist care interpretează lucrările lui J.S. Bach, G. Händel și multe alte filme.

Concomitent cu programele de concert, la studioul *Telefilm-Chișinău* se experimentează și în crearea unor filme televizate literare, în care sunt scoase în evidență creația poeților și scriitorilor contemporani. Astfel, pelicula *Dăruire* (1986, regie I. Taucci, imagine Ghenadie Nikolski) cuprinde un program literar din versuri citite de autori, poeți moldoveni: Valentin Roșca, Petru Cruceniuc, Andrei Lupan. Filmările au fost realizate la natură. Următoare adresare la creația literară este *Răboj literar 88* (1988, regie și imagine Vitalie Calășnicov, scenografie V. Mihailenco). Pelicula include trei schițe dedicate creației poeților moldoveni contemporani: Gheorghe Vodă, Vladimir Izmailov și Pavel Boțu.

La categoria *film-portret* s-a manifestat regizorul Valeriu Vedrașco [11, p. 4] cu pelicula *Gheorghe Mustea. Revelații* (1988, imagine V. Radevici) despre creația compozitorului și interpretului Gh. Mustea, fondatorul și prim-dirijor al Orchestrei Simfonice a Companiei Teleradio-Moldova. Un aport aparte în evoluția studioului *Telefilm-Chișinău* l-a avut regizorul Vladimir Plămădeală, unicul regizor cu studii superioare (VGİK), care are în arsenalul său peste 40 de filme, dintre care două filme artistice și 31 – documentare. Aria preocupărilor sale este foarte variată: de la tematică sportivă (4 pelicule pe teme sportive), muzicală (10 programe de concerte), chiar și producții pentru copiii (3 filme de animație) până la creația Luceafărului poeziei noastre, căruia îi dedică două pelicule: *Mihai Eminescu* (1989) și *Dedicație lui Mihai Eminescu* (1990) – ambele după scenariul lui Mihai Cimpoi.

O serie de filme documentare sub egida studioului *Telefilm-Chișinău* aduc pe ecran probleme actuale ale timpului: *Plus profesie* (1986, scenariu Iu. Golubițchi, regie I. Tauci, operator Ghenadie Nicolski) analizează reforma școlară, punând accent pe educația prin muncă a elevilor; *Hora satului* (1986, scenariu Mihail Gh. Cibotaru, regie V. Vedrașco, operator G. Nicoliski) meditează despre pierderea tradițiilor, despre sărăcia spirituală a omului contemporan (pe exemplul satului Varvarovca, raionul Florești); *Să nu pierdem comoara* (1988, scenariu E. Tcaciuc, regie Vladimir Plămădeală, imagine V. Dabija) – problema păstrării monumentelor istorice și comemorative de pe teritoriul republicii; *Casa mare* (1988, scenariu Gh. Baci, regie V. Vidrașco, imagine I. Usteanski) despre bogăția materială și cea spirituală; *Râul patimilor* (1989, scenariu D. Olărescu, regie V. Bucătaru) atrage atenția la problema ecologică a poluării apelor în Moldova; *Condamnați la pieire* (1989) despre ocrotirea monumentelor arheologice; *Am trăit pe acest pământ* (1990, scenariu Ala Șalimova, regie V. Vedrașco) despre problemele oamenilor de vârstă a trei etc.

După turnarea unor filme-spectacole cu păpuși, cineștii de la televiziune decid să valorifice un nou gen – *filmul de animație*. Acest domeniu destul de dificil, dar captivant, îl provoacă, în primul rând, pe documentaristul Vladimir Plămădeală la noi experimente. Filmul de debut *Făt-Frumos și soarele* (1985) după scenariul lui Iulian Filip, inspirat din poveștile populare moldovenești, re-aduce pe micul ecran unul dintre eroii populari – pe Făt-Frumos care luptă pentru lumină și căldura soarelui. Următorul

film, creat de același V. Plămădeală, este *Bujorel* (1986), legenda unei frumoase flori. Încurajat de rezultatele colegului său de breaslă, regizorul și operatorul A. Manuilov, cu o bogată experiență în înregistrarea spectacolelor cu păpuși, se adresează la motivele folclorului național unde-i redescoperă pe cei doi eroi populari, care dau și titlul peliculei *Tândală și Păcală* (1987), în care reflectă ingeniozitatea, umorul și spiritul național.

Totalurile ultimilor ani ai deceniului nouă au fost făcute în cadrul Conferinței practico-științifice, desfășurate la Televiziunea moldovenească (21-23 februarie 1989), care a pus în dezbatere filmele realizate la studioul *Telefilm-Chișinău* în anii 1988-1989. După vizionarea filmelor, participanții la Conferință – cinești, scriitori, critici, jurnaliști, reprezentanți ai televiziunilor din Bielorusia și Letonia – au discutat problemele documentarului televizat, în special a celui moldovenesc.

Iată câteva idei spicuite din discursurile celor prezenți. A. Bobcov de la Televiziunea belorusă menționa: „Salutabilă este năzuința documentariștilor din Moldova de a reveni la izvoare. E ceea ce se resimte nu numai în filmele muzicale, dar și în cele documentare. Și se mai face simțită căutarea de probleme, însă multora din filme le lipsește forța de sugestie. Deci, e nevoie de mai multe eforturi euristice pe verticală”. Elena Șatohin (ziarul *Molodioj Moldavii*): „În comparație cu filmele din anii trecuți, *Telefilm-Chișinău* a făcut un pas înainte. Se renunță acum la tot felul de dulcegării și semnificații fictive, nu se mai mizează pe sentimentalism. Dar încă nu s-a renunțat definitiv la vechile scheme și clișee, se face simțit deficitul de generalizări sociale”.

Începutul anilor '90 a fost marcat de o serie de filme de diversă tematică și diverse genuri. Pelicula *Ispita lemnului* (A. Gorkina, Vl. Plămădeală, I. Azmanov, Iu. Poserebneac și Gh. Banciu) urmărește metamorfozele lemnului, care ajung în mâinile lui Roland Vieru, fiul celebrului pictor Igor Vieru.

Regizoarea Elena Iliăș turnează filmul *Moara* (1990) [13, p. 7], o frumoasă poveste muzicală (compozitor Gheorghe Mustea) cu un Morar (actorul Iurie Darie) și o Morăriță (actrița Gabriela Popescu), realizat după scenariul lui Iulian Filip în decorurile lui Vladimir Cantor. Filmul este primul și unicul film de lungmetraj televizat pentru copii, realizat în republică. Tot Elena Iliăș este autoarea filmului documentar *Când ard jucăriile...* (1992, imagine V. Usteanschi, Vl. Radevici) despre tragedia războiului de pe Nistru.

Războiul e o tragedie mai ales pentru copii. Filmul „povestește drama celor peste 50 000 de refugiați din Transnistria (între care 28365 sunt copii), dar și de tragedia celor care n-au reușit să plece...” [8, p. 1]. Filmul e o reușită de creație a regizorului, fiind apreciat cu Premiul pentru cel mai bun film documentar la Festivalul Național de filme, ediția a XVI-a (Costinești, România).

Studioul *Telefilm-Chișinău* s-a impus ca o structură semnificativă în activitatea televiziunii moldovenești, care pe parcursul a șase decenii a propus publicului filme de cele mai diverse genuri – de la documentare (filme-portret, filme-interviu), filme muzicale (filme concert, film-operă), spectacol-film și filme de ficțiune până la filme de animație care au reflectat valorile timpului, au imprimat fenomene și personalități ale poporului nostru. La începutul anilor '90, criza economică face ravagii și la Televiziunea moldovenească, unde studioul *Telefilm-Chișinău* este desființat. Mai apar câteva pelicule, începute pe parcurs. Reluarea activității în 2005 n-a fost de prea lungă durată.

Să sperăm că redeschiderea studioului, la începutul anului 2018 sub conducerea jurnalistului Mircea Surdu, va deveni cu mult mai rodnică...

Referințe bibliografice

14. ANDON, Victor. Filme televizate. In: *Cultura*. 1970, 20 iun., p. 13.
15. ANDON, Victor. *Filmul televizat moldovenesc. Studiu istoric (1960-1990)*. Chișinău: AMTAP, 2007.
16. BEJENARU, Olga. Casa lui Dionis. In: *Literatura și Arta*. 1980, 25 sept., p. 6.
17. BEJENARU, Olga. În perimetrul actualității. In: *Cultura*. 1974, 12 ian., p. 13.
18. BOHANȚOV, Alexandru. O scurtă incursiune în istoria filmului de televiziune din Republica Moldova. In: BOHANȚOV, Al. *Genuri și formate de televiziune*. Chișinău: ULUM, 2013, pp. 129-130. ISBN 978-9975-124-14-0.
19. CIOBANU, Dumitru. Bucuria vieții. In: *Cultura*. 1965, 4 dec., p. 9.
20. CIOCANU, Ion. Fascinația imaginii televizate: (filmul muzical „Coarda colorată”, regie Elena Iliș). In: *Învățământul public*. 1981, 18 noiem., p. 4.
21. DABIJA, Nicolae. Gulag-ul din noi. In: *Literatura și Arta*. 1997, 16 ian., p. 1.
22. GHEORGHITĂ, Ion. Basm născut din realitate: (filmul-muzical „Coarda colorată”). In: *Literatura și Arta*. 1981, 10 dec., p. 6.

23. GHIMPU, Simion. Patru împărății prin intermediul ecranului. In: *Literatura și Arta*. 1981, 10 dec., p. 6.
24. IUNCO, A. Privirea poetică a camerei de cules imagini: (despre regizorul Valeriu Vedrașco). In: *Tinerimea Moldovei*. 1977, mar., p. 4.
25. MARDARE, Avram. Pițigoiul în picaj: (premieră). In: *Programele Televiziunii și radiodifuziunii*. 1989, 22 dec., p. 13.
26. *Programele Teleradio*. 1990, 21 dec., nr. 52 (1614).
27. RABOVER, I. Ce înseamnă telefilm? In: *Cultura*. 1968, 9 ian., p. 3.
28. TOZLOUANU, Valentina. Premiere TV. Aproape. In: *Literatura și Arta*. 1980, 17 iul., p. 6.
29. UNGUREANU, Larisa. *Chișinăul în filme. Studiu monografic*. Chișinău: S.n., 2019. ISBN 978-9975-134-82-8.
30. VANGHELI, Spiridon. Cea mai frumoasă floare: (filmul-muzical „Coarda colorată”). In: *Moldova Socialistă*. 1981, 29 noiem., p. 4.
31. ZECA-BUZURA, Daniela. *Jurnalismul de televiziune*. Iași: Polirom, 2005. ISBN 973-681-968-X.
32. ZECA-BUZURA, Daniela. Paleo- și neoteleviziunea. Realitate și ficțiune. In: *Secolul 21. Cultură și mass-media*. București, 2006, pp. 109-123. ISBN 973-86691-9-7.
33. МУРАТОВ, Сергей. *Документальный фильм. Незаконченная биография*. Москва: KB, 2009. ISBN 978-5-98405-065-4.

PROFILUL CINEMATOGRAFIC REFLECTAT ÎN COLECȚIA DE DOCUMENTE A BIBLIOTECII DE ARTE „TUDOR ARGHEZI”

*Anastasia MOLDOVANU,
șefa Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”*

Rezumat: Problema cinematografiei moldovenești, cât și activitatea studioului „Moldova-Film” au fost abordate de către specialiști la diverse dispute în cadrul manifestărilor tematice ale Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”. Autoarea menționează că în colecția bibliotecii se regăsesc studii complexe, care elucidează domeniul filmografic autohton. Edițiile apărute în ani diferiți sunt bazate pe o solidă argumentație și documentare, sunt scrise în baza cronicelor de film, a discuțiilor preluate din presa timpului.

Colecția bibliotecii este importantă și prin faptul că repune în valoare arta filmografică, vine să completeze acele pete albe care există în acest domeniu. Până la ziua de astăzi, nu există o bază de date a tuturor filmelor produse la studioul „Moldova-Film”, dar și la alte studiouri independente din Republica Moldova. Totodată, grație unor cercetători neobosiți, a edițiilor apărute de la 1990 încoece (antologii și studii monografice), avem astăzi un tablou integral al cinematografiei naționale.

O sursă de inspirație și cercetare prezintă, de asemenea, literatura care denotă legătura strânsă între film și literatura artistică. Încă din anii '60, se observă o colaborare de creație cu scriitorii-scenariști Ion Druță, Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Gheorghe Malarciuc, Valeriu Găgiu, Anatol Codru. Lucrările acestor personalități, prefațate, recomandate și însoțite cu referințe critice, fac și ele parte din colecția bibliotecii.

Autoarea face referire și la importanța surselor care provin din donațiile bibliotecii și specifică categoria donatorilor – oameni de creație, care au colecționat pe parcursul vieții cărți valoroase, în care se regăsesc informații prețioase referitoare la arta cinematografică.

Cuvinte-cheie: „Moldova-Film”, cinematografie națională, colecția bibliotecii.

Literatura în domeniul audiovizualului, care se regăsește în colecția Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”, permite cercetătorilor și beneficiarilor de la școlile care fac parte din învățământul artistic național să parcurgă calea de apariție, constituire și evoluție nu numai a filmului național, ci și a cinematografiei mondiale. Subcolecția cu profil cinematografic o putem diviza în documentele ce au fost achiziționate în perioada sovietică, cele care reflectă perioada de constituire și afirmare a cinematografiei naționale și cele de după anii '90 ai secolului trecut. Pentru majoritatea surselor

de care dispunem sunt caracteristice prezența în conținutul lor a unor astfel de materiale – declarațiile autorilor și martorilor oculari – regizori, scenariști, literați, compozitori, actori. Multe din aceste studii, editate la prima etapă, trădează amprenta timpului; altele, apărute mai târziu, sunt în vogă cu timpul și cu cerințele actuale; dar toate au la bază un numitor comun – conceperea filmului ca o artă veritabilă.

În ultimii ani, au apărut studii mai ambițioase și mai ample dedicate cinematografului național și celor trei genuri fundamentale ale filmului: ficțiune, documentar și animație (studii semnate de Ana-Maria Plămădeală, Dumitru Olărescu și Violeta Tipa). Și în cadrul BM „B.P. Hasdeu”, în contextul aniversării de 585 de ani ai Chișinăului, a apărut un studiu monografic al Larisei Ungureanu consacrat filmologiei capitalei Republicii Moldova.

Drept categorie a surselor de inspirație și de cercetare a profilului cinematografic, poate fi abordată și o parte a literaturii române, care a contribuit la crearea unor scenarii de film. Încă din anii '60, se observă o colaborare de creație a producătorilor de film cu scriitorii-scenariști: Ion Druță, Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Gheorghe Malarciuc, Valeriu Găgiu, Anatol Codru. Operele lor se află în bibliotecă și reprezintă o valoare atât după importanța lor literară, cât și după gradul de utilizare în calitate de scenarii de film.

O a treia sursă de cercetare a domeniului cinematografic, destul de importantă, o prezintă acele cărți care provin din donațiile oamenilor de creație. Avem mai multe studii teoretice de cinematografie, cronici de film, amintiri și mărturii din partea dinastiilor de actori cunoscute în lumea filmului etc. În lista persoanelor care au donat Bibliotecii de Arte cărți despre arta cinematografică, se regăsesc: criticul de teatru Leonid Cemârtan, Ion-Gheorghe Șvidchi, compozitorul Eugen Doga, regizorul, artistul și profesorul Grigore Rusu ș.a. La această categorie alăturăm și cărți din bibliotecile personale ale oamenilor de creație: artist-decorator Konstantin Lodzeiskii, criticul de teatru Gheorghe Cincilei, regizoarea de film de animație pentru copii Victoria Barbă.

Istoria cinematografului național, iată, a împlinit o vârstă onorabilă – șapte decenii. Conform principiului cronologic, aș vrea să prezint o parte din lista literaturii la tematica dată, care se află în colecția bibliotecii noastre.

Unul dintre specialiștii cunoscuți în domeniul cinematografului național este Victor Andon, care a scris monografii, studii în

culegeri apărute la edituri prestigioase de la Moscova și Chișinău, precum și publicații în reviste de specialitate și în presa periodică. Din cărțile sale, pe rafturile bibliotecii noastre putem găsi: *Рождение молдавского кино* (Chișinău, 1986), *Киноискусство Молдовы: История. Теория. Практика* (Chișinău, 1991), *Актеры молдавского кино* (Chișinău, 1974), *Актеры молдавского кино. Вып. 2* (Chișinău, 1979), *Cineaștii secolului XX: eseuri, portrete, interviuri* (Chișinău, 2005), contribuții în culegerea colectivă *Probleme actuale ale artei naționale* (Chișinău, 1993).

Un rol important în studiul cinematografiei naționale îl au edițiile speciale editate sub egida Institutului Patrimoniului Cultural, apărute în colecția Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi” după anii 2000: *Arta cinematografică din Republica Moldova* (Chișinău, 2014), *Eugen Doga: compozitor, academician* (Chișinău, 2007), *Mihai Volontir sau despre vocația omenescului* (Chișinău, 2011), *Valeriu Găgiu: filmul unui destin: antologie* (coord.: Ana-Maria Plămădeală, Dumitru Olărescu și Violeta Tipă; Chișinău, 2018). Cel din urmă volum din această listă a fost editat sub egida Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în colaborare cu Institutul Patrimoniului Cultural. Cu regret, cineastul și poetul Valeriu Găgiu n-a reușit să publice această carte ce cuprinde toată contribuția sa în realizarea filmului poetic, istoric și documentar. Cartea cuprinde o serie de interviuri, cronici și destăinuiri despre scenariile sale, despre relațiile de colaborare cu adevărații artiști ai filmului.

Un capitol aparte pentru cercetarea aspectului filmografic în colecția bibliotecii reprezintă și presa periodică, revista de specialitate *Arta*, care încă din anii '80 a inclus în paginile sale zeci de studii tematice ale autorilor de la diferite secții din cadrul institutelor Academiei de Științe a Moldovei. În realizarea acestei reviste sunt implicați colaboratorii Institutului Patrimoniului Cultural, profesioniști și cercetători ai domeniului. Studiile realizate definesc o abordare obiectivă a fenomenului audio-vizualului național, scopul principal fiind păstrarea și perpetuarea identității naționale a poporului nostru și incluziunea artei cinematografice naționale în circuitul european.

În colecția bibliotecii noastre avem și cărțile cercetătoarei Ana-Maria Plămădeală: *Film, folclor și literatură* (Chișinău, 1985), *Mitul și filmul* (Chișinău, 2001), în care ideea aspirației la valorile naționale se tratează prin discursuri cinematografice, având

la bază tradițiile etnofolclorice – un argument solid împotriva dogmelor sovietice despre „statutul omului nou”. În 2017, apare volumul *Emil Loteanu: splendoarea și prăbușirea visului romantic*, un studiu complex al A.-M. Plămădeală cu documentare solidă – imagini și fragmente ale filmelor regizorului, preluate din Arhiva studioului „Moldova-Film” și Arhiva Uniunii Cineaștilor din Moldova. Autoarea, deși apreciază mult opera creatorului, își expune poziția critică față de unele perspective și viziuni cinematografice ale regizorului Emil Loteanu.

Cineastul Dumitru Olărescu, volumele cărui fac parte din colecția bibliotecii, este un autor de studii apărute în lucrări monografice și în edițiile speciale publicate sub egida Institutului Patrimoniului Cultural. Dintre ele, nominalizăm următoarele: volumul *Filmul: valențele poeticului* (Chișinău, 2000), consacrat filmului documentar-poetic; *Filmul la răspântie de veacuri* (Chișinău, 2008), consacrat primelor decenii de afirmare a filmului documentar ca o specie de artă în cinematografia națională; studiul *Dramă în stop cadru* (coautor: A.-M. Plămădeală; Chișinău, 2009) apreciază filmul de nonficțiune și ficțiune ca o artă și cultură exprimată în imagini cinematografice. Volumul monografic *Hermeneutica filmului despre artă* (2017) este un studiu fundamental cu o nouă privire asupra interferenței artelor, în care autorul explică repercusiunile estetice ale corelațiilor film – arte plastice, film – teatru, film – muzică. Un merit deosebit îl are cartea *Poezia realității în formule cinematografice* (2020), în care Dumitru Olărescu valorifică întreaga operă de creație a poetului-cineast Anatol Codru prin prisma unor repere analitice cinematografice. Lucrarea este o totalizare a studiilor făcute de autor la acest capitol, însă este și o premieră în critica cinematografică națională.

Un domeniu aparte în cinematografia moldovenească îl constituie filmul de animație, care, spre deosebire de filmul documentar și de nonficțiune, este mai puțin cercetat. Menționăm aici volumul *В мире ожившей куклы (очерки молдавской мультипликации)* (Chișinău, 1982) semnat de Ludmila Taracenko. Alte lucrări monografice despre animația națională au apărut începând cu anul 2014: o mini-monografie *Isprăvile lui Guguță în viziune cinematografică* de Violeta Tipa, în care autoarea pune în valoare interpretarea audiovizuală a creației literare a scriitorului pentru copii – Spiridon Vangheli.

În 2020, Violeta Tipa publică un nou volum despre animația națională: *Magia filmului de animație: etape, tehnici, personalități ale animației moldovenești*. Este un studiu care cercetează fenomenul filmului de animație moldovenesc, or, după cum menționează însăși autoarea, în comparație cu filmul de ficțiune și nonficțiune, care are o acoperire mai mult sau mai puțin agreabilă, fenomenul animației naționale, reprezentat prin regizori, scenografi, pictori, compozitori, actori valoroși, este, până în prezent, oarecum, marginalizat. Apariția cărții a fost o adevărată surpriză editorială.

Cinematografia națională este valorificată și în raport cu istoria și cultura orașului Chișinău de un alt cercetător, care a inițiat investigarea istoriei filmelor despre oraș. Studiul monografic *Chișinăul în filme* semnat de Larisa Ungureanu, dr. în studiul artelor, critic de teatru și film, a apărut în 2019. Volumul dat continuă, de fapt, seria de publicații dedicate Chișinăului și editate în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” (anterior, au apărut antologiile *Chișinău în literatură*, *Chișinăul în pictură*, *Chișinăul în teatru*). Monografia cercetătoarei Larisa Ungureanu, publicată cu ocazia aniversării a 585 de ani ai Chișinăului, și la apariția căreia au adus contribuții partenerii Studioul „Moldova-Film”, „Tele-Film Chișinău”, cinemateca „Moldcinema”, „OWH Studio”, reprezintă un pas important spre înveșnicirea capitalei prin filme. Cartea, alcătuită din două capitole, este însoțită de indexuri auxiliare de filme, aranjate în ordine cronologică pentru accesibilitatea conținutului.

*Comunicare prezentată în cadrul Conferinței științifice naționale
„Cinematografia moldovenească. Istorii și destine. 70 de ani ai
Studioului Moldova-Film”, 7 aprilie 2022.*

EUGEN DOGA: „PRIMA CARTE ȘI PRIMA BIBLIOTECĂ MI-AU FOST MAMA...”

Breviar biografic

Eugen Doga s-a născut la 1 martie 1937, în familia lui Dumitru și a Elizavetei Doga, în satul Mocra, raionul Râbnița, RASSM, astăzi Republica Moldova.

Este absolvent al Colegiului de Muzică „Ștefan Neaga” din Chișinău (1955), clasa violoncel, avându-l ca profesor pe italianul Pablo Baccini. Tot în această perioadă, face parte din Orchestra Comitetului de Stat pentru Radio și Televiziune, în calitate de violoncelist. Între anii 1955 și 1960, își continuă studiile la Conservatorul din Chișinău, clasa violoncel, iar între 1960 și 1965 urmează cursurile Institutului de Arte „Gavriil Musicescu” din Chișinău, la clasa de teorie și compoziție a profesorului Solomon Lobel. Primul cântec, scris în 1957 și transmis, în premieră, la Radio și Televiziune, a fost *Floare dalbă de livadă*, pe versuri de P. Darienco. Această primă compoziție a fost interpretată de colega sa de Conservator, marea soprană Maria Bieșu, acompaniată de Orchestra Comitetului de Stat pentru Radio și Televiziune, în care cânta și Eugen Doga.

Domeniul în care se afirmă cu vigoare și care îi aduce notorietatea internațională este arta componistică. Este autor al multor lucrări valoroase, în genuri muzicale academice, de estradă, de film și de scenă. Cele mai multe dintre compozițiile sale au devenit șlagăre îndrăgite pe întreg mapamondul. Din palmaresul muzical reamarcăm poemele vocal-simfonice: *Curcubeul alb*, *Primăvara omenirii*, *Vocea omenească*, *Inima veacului*, *Slăvim Moldova*, *Mama*; ciclul de romante pentru voce și pian *Ochiul tău iubit* pe versuri de Mihai Eminescu; ciclul pentru orchestră de estradă *Ritmuri citadine*; ciclul coral *Marș gigant*; Șase cvartete pentru instrumente cu

coarde, baletele *Luceafărul* și *Venancia*, dar și *Regina Margo*; cântecele de estradă *Codrii mei frumoși*, *Cântec despre orașul meu*, *Cred în ochii tăi*, *Florile dragostei*, *Orice femeie e frumoasă*, *Iubește, iubește*, *Am vizat ploaia*; cântecele pentru copii: *Imn soarelui*, *Fie soare întruna*, *Moș Crăciun*, *Ochii mamei*, *Maria Mirabela* ș.a. O remarcă specială merită ampla lucrare pentru soliști, cor și orchestră simfonică *Dialogurile dragostei*, pe versuri de Mihai Eminescu și Veronica Micle, scrisă în ultima perioadă.

Mare parte din creația compozitorului e scrisă și publicată în Federația Rusă. Câteva titluri: trei caiete de *Cântece și romanțe pentru voce și pian*, pe versuri ale poezilor Epocii de Argint; un caiet de piese pentru vioară și pian: *Baladă* și *Parafrază*; șase piese pentru violoncel și pian; piesele pentru acordeon *Pârâiașul* și *Cascada de Paris*; un caiet de piese pentru violoniști-începători, *Scârțâiele*, unul pentru pian, *Caiet alb pe pian negru*, un *Caiet de iarnă* – muzică din filme transcrisă pentru pian și *Caiet de muzică pentru ansamblu de vioriști* etc.

Este unul dintre cei mai renumiți compozitori de muzică de film și de film TV. A debutat în 1967, la Studioul „Moldova-Film”, semnând coloana sonoră a comediei *Se caută un paznic*, în regia lui Gheorghe Vodă, cu Mihai Volontir în rolul principal. A scris muzica la peste 200 de filme, între care: *Nuntă la palat*, *Singur în fața dragostei*, *Zece iarni pe o vară*, *Casă pentru Serafim*, *Lăutarii*, *O șatră urcă la cer* (filmul a rulat în România cu titlul *Șatra*), *Gingașa și tandra mea fiară*, *Anna Pavlova*, *Patul lui Procust*, *Maria Mirabela* etc.

Este semnificativă contribuția lui Eugen Doga la dezvoltarea filmului de animație, realizând coloana sonoră la *Capra cu trei iezi*, *Maria Mirabela*, serialul *Guguță* ș.a. A mai semnat muzica pentru spectacole dramatice, cum ar fi: *Radu Ștefan, întâiul și ultimul*, *Pe*

un picior de plai, Ce frumoasă este viața, Păsările tinereții noastre, Sfânta sfințelor etc.

Două dintre lucrările maestrului Eugen Doga – *Gramofon și Blânda și tandra mea fiară* – au fost incluse, alături de muzica marilor compozitori ai lumii, în topul celor mai bune melodii din toate timpurile.

La multele daruri providențiale, cu care este înzestrat compozitorul, se mai adaugă și acela al lansării tinerelor talente, printre acestea numărându-se Sofia Rotaru, Anastasia Lazariuc, Nadejda Cepraga, Veronica Cnaub, Svetlana Mareeva ș.a.

A colaborat și colaborează strâns cu mari personalități creatoare: Grigore Vieru, Ion Popescu-Gopo, Ion Druță, Spiridon Vangheli, Ion Ungureanu, Emil Loteanu, Andrei Dementiev, Stanislav Govoruhin ș.a.

Activitatea prodigioasă și multidimensională a lui Eugen Doga a fost încununată cu înalte distincții de stat: titlurile de Artist al Poporului din RSSM (1967), Artist al Poporului din URSS (1987), laureat al Premiului de Stat al RSSM (1980), al Premiului de Stat al URSS (1986), al Premiului de Stat al Republicii Moldova (2008). În anul 1972, a primit „Scoica de Argint” la Festivalul Internațional de Film de la San Sebastian, pentru muzica din filmul *Lăutarii*, iar în 1976 – „Scoica de Aur”, pentru coloana sonoră a filmului *O șatră urcă la cer*. A fost decorat cu Ordinul Republicii (1997), Ordinul „Pentru merite față de Patrie” (2008, Federația Rusă), Ordinul „Steaua României” în grad de Comandor (2004), Ordinul „Pentru serviciu credincios în grad de ofițer” (2014, România), Medalia „Mihai Eminescu”, Medalia de Aur „Omul secolului XX” (1998, SUA). Institutul Internațional de Cinematografie din Moscova i-a conferit titlul de Doctor Honoris Causa. Anul 2007 a fost declarat de autoritățile Republicii Moldova drept *Anul Eugen Doga*. Din 1992, este membru titular al Academiei de Științe a Moldovei. De asemenea, este membru titular al Academiei Europene de Arte (2014, Austria), al Academiei Petru I din Sankt Petersburg (2001, Federația Rusă), al Academiei Mondiale „Mihai Eminescu” (2015, România) și al altor academii din diferite țări.

* * *

Raia ROGAC: *Bine v-am găsit, maestre Eugen Doga, la casa dumneavoastră și nu la București, Viena, Bruxelles sau, mai știu eu, în ce parte a lumii puteți fi, sfidând într-un fel onorabila*

vârstă de opt decenii și jumătate. Căci doritori de a vă cunoaște pe viu sunt mulți. Invitațiile curg mereu ca o apă neîntreruptă. Și asta pentru că mulți, de pe întreg mapamondul, iubesc muzica dumneavoastră. Chiar și acum, de la înălțimea acestei nobile aniversări, nu reușiți să aterizați bine dintr-un turneu, că sunteți cu gândul și sufletul către noi întâlniri cu fanii. Dar acum suntem acasă... Cine ar putea să-și imagineze că în centrul Chișinăului, înconjurată de blocuri înalte, stă pitită la sol căsuța dumneavoastră, cu o largă terasă și o grădiniță de câțiva pomi și multe flori, înconjurată de o liniște profundă? Probabil, anume această liniște vă oferă clipe feerice de creație. Îmbujorați ne zâmbesc trandafirii și câteva cireșe, vișinii însă sunt doldora de fructe...

Eugen DOGA: Îmi place enorm să fiu la casa mea, în curtea mea, unde multe lucruri sunt gândite și realizate de mine personal. Pentru ce revistă pregătiți acest interviu?

R.R.: *Pentru BiblioPolis, revistă de biblioteconomie, științe ale informației și de cultură, editată de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău.*

E.D.: Biblioteca care m-a inclus în programul „Chișinăul citește”...

R.R.: *...La categoria pentru cei mai mici cititori cu volumul Prietenii mei dragi.*

E.D.: Este vorba de prietenii mei blănoși – câinele și pisica. Cartea a plăcut mult copiilor. La întâlnirile, pe care le-am avut, mi-au prezentat mici spectacole cu eroii cărții. Copiii sunt foarte sinceri și poți citi impresiile chiar de pe fețele lor, care exprimă bucurie și fericire atunci când povestirile le ating inima.

R.R.: *Dacă vorbim despre cărți și bibliotecă, vreau să știu dacă vă amintiți care a fost prima carte, pe care ați ținut-o în mână, prima bibliotecă, căreia i-ați trecut pragul?*

E.D.: Poate că o să vă uimesc cu răspunsul, dar prima mea carte a fost Mama care, ținându-mă în brațe, îmi citea poezii, pe care le învățam, care îmi povestea basme din cărți, dar și din viață. Deci, ea a fost și prima bibliotecă. N-a trebuit să-i trec pragul, fiind în brațele mamei.

R.R.: *Ați venerat-o, așa cum și-a venerat și Grigore Vieru mama. Cred că tot ea a fost cea care v-a transmis genele muzicale. Dumnezeu a ales muzica pentru dumneavoastră și vede întreaga omenire că nu a greșit. Sunteți faimos nu doar în Moldova.*

E.D.: Copilăria, chiar și pe timp de război tot copilărie rămâne, cu farmecul și dulceața ei. În 1943, am mers la școală, în clasa întâi. Îmi amintesc de primul *Abecedar*. Era frumos, era în grafie latină. Tare aș vrea să-l revăd.

R.R.: *Nu cred că ar fi o mare problemă. În fondurile Muzeului de Istorie poate că se păstrează acest Abecedar. Mi se pare că are un astfel de exemplar de colecție rară și Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Ați început bine școala,*

dar mai apoi...

E.D.: E adevărat. Chiar dacă, la Răsărit, bubuia războiul, la noi era liniște. A fost însă o liniște înainte de o *mare furtună*, un cataclism care a răpit viața a milioane de oameni nevinovați. După terminarea războiului și instaurarea unui regim străin, nu am avut cum să mai citesc în limba română, cu caractere latine. Regret mult acest gol în lecturile mele, care, ulterior, au fost mai mult în limba rusă. Am citit cam tot ce se citea pe vremea aceea din marii scriitori ruși: L. Tolstoi, A. Cehov, I. Turgheniev, N. Gogol ș.a. În ultimii ani, poate chiar decenii, am început să mă familiarizez cu literatura română, în special cu cea clasică. Și-mi e pe deplin înțeleasă. Paradoxal, dar uneori nu înțeleg scrierile unora de la noi, contemporani, tineri și neliniștiți, din Chișinău și nu numai. Aș fi foarte curios să văd reacția părinților, în special celor de la țară, la scriitura acestor așa numiți autori. Însă aceștia, prudenți, se feresc să le prezinte „opera”.

R.R.: *Înțeleg la ce vă referiți. Ați pomenit de Abecedar și mi-am amintit că în octombrie 1917, arhimandritul Gurie Grosu a editat primul abecedar românesc din Basarabia. Se intitula Abecedarul Moldovenesc pentru anul întâiu de școală, tipărit cu caractere latine. Abecedarul a fost o îmbunătățire a Bucoavnei moldovenești, tipărită în 1909, tot de arhimandritul Gurie, în limba băștinașilor. Mama mea, Dumnezeu s-o odihnească, născută în 1913, a avut acel Abecedar. Unul dintre coautorii abecedarului a fost*

Onisifor Ghibu, care spunea: „În locul unei cărți de limba moldovenească, a ieșit o carte de educație națională, de suflet moldovenesc, de suflet românesc”. Oare să fi fost acel Abecedar, în 1943, cel care l-ați ținut în mână, Abecedarul lui Gurie Grosu?

E.D.: Repet, era un *Abecedar* foarte frumos. Pe prima pagină, după câte îmi amintesc, era familia regală, întregitoare de țară. La toți din clasă a ajuns câte un *Abecedar*. Literele nu erau scrise, erau desenate frumos, atrăgătoare, aproape ca cele ale lui Ion Creangă, doar că nu le puteai mânca – doar admira. De pe acel *Abecedar* am învățat nu prea mult timp. Pe urmă, am fost „eliberați” și eu am trecut să învăț la școala ucraineană. În sat nu erau nici un rus, nici un ucrainean, școli însă aveam și ucraineană, și rusească. După ce s-a întors frontul, cărțile românești au „dispărut”. Eram prea mic ca să înțeleg întreaga dramă a poporului nostru. Eu, în copilărie, eram curios la toate. Totuși, nu vedeam, mai bine zis, nu înțelegeam în profunzime marea tragedie care se desfășura în jurul meu. Veneau mașini și căruțe noaptea după gospodarii satului, îi urcau în vagoane de marfă, în trenuri lungi, cu ușile bătute în cuie și îi duceau în gulagurile Siberiei. Eu am văzut aceste grozăvii, dar nu aveam înțelegerea și durerea pe care le am astăzi. În memorie s-a păstrat însă totul. Memoria e o calitate nemaipomenită a omului. Acum unii se bucură de căldură pentru a merge la mare, însă pentru truditarii câmpului, care au depus multă muncă până la recoltare, când văd că recolta se înjumătățește sau e compromisă total, e o mare durere. Puțini țărani încă au mai rămas la sate, tinerii tot pleacă și pleacă. Apropos de copilăria mea. Pe-atunci, în tranșeele care încă nu fuseseră acoperite, puteai găsi armament destul, care să pună viața în pericol: obuze, gloanțe, cablu de telefoane. Vreau să știți că din acel cablu de telefoane găsit în tranșee, făceam strune pentru instrumente muzicale, pe care le fabricam chiar noi – copii, pentru că părinții nu aveau posibilitatea să ne cumpere instrumente de la magazin, fie măcar o mandolină sau o balalaică.

R.R.: Era mai simplu să meșteriți fluiere, poate chiar cimpoaie...

E.D.: Fluiere făceam, cum să nu, și tobe – multe ne-au mai trecut prin mână. Din firele de aramă pe care le scoteam din cablul amintit, am făcut (eram în clasa a cincea) un aparat de radio, care prindea undele mai bine decât cele din comerț.

R.R.: Când ați ajuns la Chișinău? Și cine v-a ajutat să alegeți muzica?

E.D.: La Chișinău am ajuns când împlinisem 14 ani. Când reveneam acasă în vacanțe, sau cu alte ocazii, când aveam liber, munceam pe rupte: la prășit, la cosit, la strâns roada – la toate lucrările necesare cultivării pământului. Pământul ne hrănea pe toți ai casei. Bani nu prea se găseau, nici de vândut nu prea aveam ce vinde. Noi, copiii războiului, nu ne simțeam pentru aceasta „nenorociți”, văduviți de copilărie și adolescență, eram în tot sensul cuvântului fericiți că ne puteam ajuta părinții, care munceau din zori până noaptea.

R.R.: Și totuși, visați cu ochii deschiși să aveți un instrument muzical propriu, să faceți școală muzicală în limba mamei, căci venind la Chișinău, tot în limba rusă vi s-a impus învățătura...

E.D.: Îmi era foarte greu, la toți le era, fiindcă cei veniți din sate, din zona noastră mai ales, nu cunoșteau limba rusă. Aceasta nu se vorbea în sat, iar când a fost impusă, era mai mult stâlcită, decât vorbită. Repet, la Chișinău toate învățăturile mele au fost în limba rusă.

Îi pot considera de învățători, cum era definiția profesorilor pe-atunci, pe Emil Loteanu și Grigore Vieru.

Nu prea aveam cu cine comunica de la suflet la suflet. Îi pot considera de învățători, cum era definiția profesorilor pe-atunci, pe Emil Loteanu și Grigore

Vieru. La început, m-a cucerit folclorul. Era grozav! Începusem să studiez tradițiile populare, precum nunta, șezătorile, botezul etc. De exemplu, pentru fiecare etapă a nunții existau melodii și dansuri speciale. Foarte emoționantă era „iertarea miresei”, când toți oaspeții stăteau în picioare în jurul mesei, în frunte cu mireasa. Ea stătea sub icoane, în timp ce fanfara cânta o melodie splendidă, care nu lăsa liniștit pe nimeni: toți își îndreptau fețele înlăcrimate, și-n același timp luminoase, spre mireasă, și îi urau mult noroc, dragoste și copii. Era un adevărat spectacol. Tare aș vrea să-l scot la lumină, dar, din păcate, nu mai cunoaște nimeni acele melodii... Majoritatea lor erau, probabil, „răzgândite” de moș Fedot, bătrânul lăutar din satul nostru. De fapt, „răzgândite” nu însemna decât alcătuire proprie, fără ca autorul să conștientizeze harul dăruit de Dumnezeu. „Ia-ți mireasă ziua bună/ De la tată, de la mamă/ De la frați, de la surori/ De la grădina cu flori...” Melodia acestor versuri o cunosc și chiar am înregistrat-o cu vocea Mariei Codreanu și vioara celebrului lăutar Isidor Burdin.

R.R.: Poate au mai rămas muzicanții bătrâni, măcar vreunul, care să țină minte melodiile și întreg spectacolul. Mă gândesc, la

câți cercetători avem astăzi, de ce nu s-ar găsi și din cei care să restabilească tradițiile populare, așa cum au fost la origini, fără falsuri?

E.D.: La noi, „iertarea miresei” era cântată la bariton de acel țigan lăutar orb, pe care l-am pomenit, moș Fedot Murga. El i-a învățat să cânte pe o mulțime de băieți tineri, din care au rămas foarte puțini. Mulți au fost luați la război și nu s-au mai întors, iar copiii lor nu au apucat să deprindă pasiunea părinților. Cu doi dintre aceștia am venit la Chișinău să învăț muzică, dar n-am reușit, pentru că mama a rămas văduvă de război. De unde să aibă bani pentru școala mea, când și bunica era cu noi? Chiar nu-mi pot imagina cum a reușit mama singurică să ne salveze din ghearele foametei, de tifos, fără niciun ajutor. Fratele ei fusese ridicat și s-a pierdut fără urmă. Unele dintre surori – de asemenea. Motivul era că aveam rude în străinătate, adică în Basarabia! Bunica fiind basarabeană, rezulta că unchiul și mătușile aveau rude în străinătate! Am fost martor la toate suferințele acestea, o vedeam și pe măca Nadea, sora mamei, suferind de rând cu mama și cu bunica. Mult amar, multe necazuri le-au copleșit pe toate trei, au vărsat multe lacrimi grele. Dar plânsul lor îl auzeau numai pernele din casa mare și pereții casei, rămași și ei orfani. Nici una nu ieșea în stradă să bocească. Își doreau ca durerea să rămână cu ele, fiindcă era a lor, legată de ființele scumpe ale celor pierduți pentru totdeauna. Și bunica rămăsese văduvă de război, încă din 1914, din primele zile ale războiului. Soțul ei, Nichifor Vizer, bunelul, luat în armată

și dus pe front, nu s-a mai întors. A rămas bunica cu șase copii în casă, al șaptelea era încă în burtă și a fost să fie mama mea, care nu a avut norocul să-l vadă pe tăticul ei. Bunelul Nichifor a murit fără să știe că are încă o fetiță. Erau două văduve, bunica și mama, vai de capul lor! Toată dragostea neîmplinită a mamei, a acestor două femei, cu tinerețea furată, au concentrat-o asupra mea, unica lor nădejde și iubire. Eu mă străduiam să le ascult, pentru mine orice vorbă a lor era lege. În genere, la moldoveni exista această

Să știți că viața este o Carte foarte interesantă, irepetabilă pentru fiecare dintre noi. Depinde ce rost își alege personajul pentru a o desăvârși, a face să nu fie o trecere zădarnică pe acest pământ.

---

tradiție strămoșească de ascultare a părinților, a celor mai mari, tradiție care azi, firește, nu mai funcționează ca lege nescrisă. Părintele era ceva sfânt pentru noi. Acum copiii își permit multe, fiindcă sunt influențați din exterior, de televiziune, de internet. Și e multă lume needucată, obraznică, sălbatică, cu trăsături asiatice în sânge, care pe

noi nu ne caracterizează.

R.R.: *Îmi amintesc de o scenă dintr-o bibliotecă, când funcționara l-a întrebat pe Spiridon Vangheli cine este, iar reputatul scriitor i-a răspuns că dacă bibliotecarele nu cunosc scriitorii, degeaba mai lucrează în templul cărților.*

E.D.: Să vorbim despre muzică... Când am scris muzica pentru baletul *Luceafărul*, pentru prima dată am trecut Prutul. Eram

curios să știu ce sânge curge prin venele noastre îngemănate de ani. Să știți că viața este o Carte foarte interesantă, irepetabilă pentru fiecare dintre noi. Depinde ce rost își alege personajul pentru a o desăvârși, a face să nu fie o trecere zădarnică pe acest pământ.

R.R.: Pentru toate dumneavoastră aveți cu deasupra de măsură. Să ne referim doar la un exemplu – valsul din filmul Gingașa și tandra mea fiară a fost recunoscut de UNESCO ca a patra capodoperă a secolului XX.

E.D.: Așa este.

R.R.: *Cine v-a condus mâinile pe portativ?*

E.D.: Nu cred că vocația este un dar numai de la Dumnezeu. Eu cred că Dumnezeu îți dă darul de a crea și atât, restul depinde de tine. Calculatoarele de azi cu programe muzicale sută la sută ușurează într-un fel munca noastră, fiindcă și eu, și savanții-electroniști, ne-am folosit de aceleași surse: intuiția și universul. Universul este o taină și noi suntem elevii lui, care încercăm să descifrăm câte ceva din marile lui enigme. Dacă ne e dat. Eu am avut norocul de a încerca și a reuși să descifrez unele taine muzicale, ascunse în imensitățile astrale. Când scriam muzica la baletul *Luceafărul*, în 1983, am simțit că sursele mele muzicale depășesc spațiul satului Mocra, unde m-am născut, spațiul dintre Nistru și Prut, chiar și tot spațiul românesc, ba și pe cel pământesc.

R.R.: *N-a fost mai devreme, în 1957?*

E.D.: Atunci a fost prima-prima rândunică. Am scris cântecul *Floare dalbă de livadă*, pe care l-a cântat pentru prima dată, la Radio, colega mea de conservator Maria Bieșu.

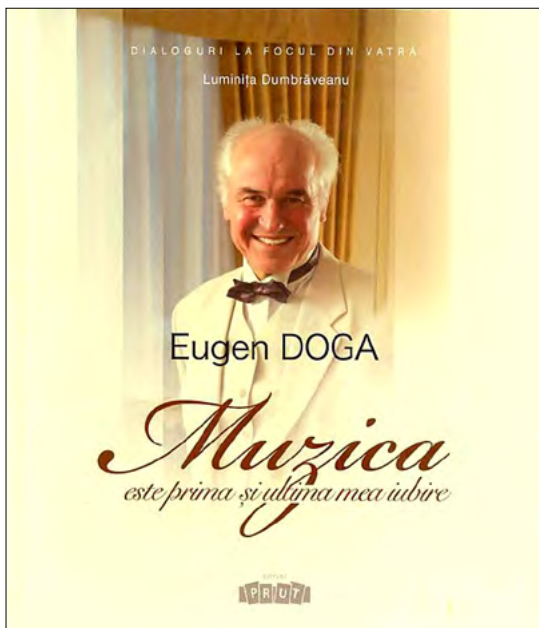
R.R.: *Și când v-ați întâlnit cu George Enescu?*

E.D.: Subiectul „Enescu” merită o discuție aparte. Eu am spus undeva că am învățat de la marele Enescu să caut muzica pretutindeni: în folclor, în natură, fără prejudecăți. Am descoperit că oamenii n-au încetat să viseze la muzica muzicală, să se bucure, să se vindece prin ea. Îmi place viața mamei – ea m-a învățat să

Nu cred că vocația este un dar numai de la Dumnezeu. Eu cred că Dumnezeu îți dă darul de a crea și atât, restul depinde de tine. Calculatoarele de azi cu programe muzicale sută la sută ușurează într-un fel munca noastră, fiindcă și eu, și savanții-electroniști, ne-am folosit de aceleași surse: intuiția și universul. Universul este o taină și noi suntem elevii lui, care încercăm să descifrăm câte ceva din marile lui enigme. Dacă ne e dat. Eu am avut norocul de a încerca și a reuși să descifrez unele taine muzicale, ascunse în imensitățile astrale.

---

muncesc, iar viața tatei – să rezist și să crez. După cum se vede, ocupația mea muzicală nu este o întâmplare, ea a fost pregătită genetic.

R.R.: *Dacă mai adăugăm o notă muzicală, „mi”, la numele de familie Enescu, avem Eminescu. Se spune că aveți un proiect muzical legat de Doina lui...*

E.D.: Enescu a apărut... tot din gene muzicale, ambii părinți sunt români moldoveni. În ultimii ani, sunt preocupat sută la sută de Veronica Micle și de Mihai Eminescu. Oare nu este o

minune că eu locuiesc pe strada Mihai Eminescu, care se intersectează cu Veronica Micle?

R.R.: *Se presupune că va fi un mare Centru Muzical „Eugen Doga” acolo...*

E.D.: Să dea Dumnezeu să fiu prezent și la inaugurare...

R.R.: *Cum ați ajuns, totuși, la Doina?*

E.D.: La *Doina* încă n-am ajuns. *Doina* stă deoparte. Eu aș face-o și azi, dar încă nu i-a venit vremea.

R.R.: *Dar vi s-a împlinit un vis mult râvnit...*

E.D.: Visul suprem al fiecărui compozitor este de a cânta în cele mai frumoase săli de concert. Eu am avut acest noroc și am cântat în cele mai frumoase săli din Moscova, Kiev, Minsk, Leningrad, cum se numea pe-atunci, Canada, New York, România. Aici mă opresc. Am avut norocul să cânt, în 2008, la Ateneul Român, prima dată, cu cea mai bună orchestră românească și una dintre cele mai bune din Europa – Orchestra „George Enescu” – iar Enescu, aici este legătura. Am mai fost și a doua și a treia oară la Ateneu.

R.R.: *Văd că aveți o cameră plină doar cu cărți. E biblioteca personală?*

E.D.: Aici se regăsesc cărți cu autografe de la autori, dar și din cele care m-au interesat în mod deosebit. Cea care mi-a stimulat dragostea de lecturi a fost mama. Cititul este o excursie în lumea miracolului. De la Emil Loteanu am învățat nu doar să citesc literatură română, dar și să vorbesc frumos. Până la performanța lui mai am la acest capitol de învățat. Cititul mai este și o mare sete de cunoaștere. Și, pe final: Cartea este prietena mea, fără ea nu pot scrie Muzică. Rețineți: a scrie muzică, nu a compune.

R.R.: *Am reținut demult, din alte interviuri, pe care le-am realizat cu plăcere, ca și de data aceasta. Mulțumesc pentru acest dialog – amplu, sincer și de suflet.*

E.D.: În contextul discuției: a fost un „dialog de dragoste”...

R.R.: *Dragoste de muzică, de oameni, de valori, de tot ce e frumos. Vă doresc ca toate proiectele pe care le aveți în minte și în suflet, toate-toate, să vi se realizeze. Să știți că ne bucurăm de orice lucrare a dumneavoastră, în special de premiere.*

31 mai – 11 iulie 2022

P.S.: Între timp, am aflat că de același *Abecedar*, editat de arhimandritul Gurie Grosu, în 1943, s-au bucurat etnologul Silvia Șărănuță, scriitorii Boris Marian, Vladimir Beșleagă. Or mai fi și alții. Astfel, poate că vom ajunge să găsim un exemplar, care ar putea fi reeditat.

Consemnare de Raia ROGAC

CREAȚIA LUI EUGEN DOGA, VALOARE A PATRIMONIULUI MUZICAL NAȚIONAL

*Acad. Gheorghe MUSTEA,
compozitor, dirijor*

Fiecare creator își urmează calea sa, în funcție de mai multe premise: darul cu care l-a înzestrat Divinitatea, studii, experiența profesională. Dar alături de acestea mai stă un factor esențial – felul de a fi al creatorului, personalitatea sa sub aspect de gândire, de simțire, de temperament, de caracter. Și acestea corelează cu creația autorului, dar și cu mediul în care își valorifică el talentul. Muzica lui Eugen Doga, răsărită din spiritul veacului, dar și al poporului pe care-l reprezintă, este plină de farmec, lirism și sinceritate. Datorită autenticității, irepetabilității și originalității, ea este mereu actuală.

Prin ce se caracterizează muzica Maestrului Doga? Prin sonoritățile ei fermecătoare, care au ca fir conducător intonațiile melodice. Compozitorul-academician Doga este un mare melodist. Or, anume motivele muzicii sale cuceresc de la primele sunete auzul și sufletul publicului. De aceea, orice tehnică componistică ar aplica (iar Maestrul mănuieste orice stil componistic – de la cel clasic, la cel romantic și la cel contemporan), succesul este asigurat din start. Deși în muzică totul este important – și armonia, și contrapunctul, și orchestrația, și forma – linia melodică rămâne a fi elementul principal. Or, melodia este soră cu veșnicia, deoarece ea se creează din sunet, din întinderea lui, din planarea și propagarea lui în spațiile din jurul și de deasupra noastră, urcând sus – spre acolo, de unde a coborât cândva. În orice creație a compozitorului Eugen Doga, oricât de dramatic-conflictual ar fi subiectul pe care-l redă, domină melodicitatea discursului muzical. Dar ce este melodia în muzică? Este „sufletul” acestei arte. Ea exprimă ceea ce este muzica în esența ei, exprimă natura ei ca fenomen spiritual, chemată să transfigureze omul. De aceea mai mulți compozitori au afirmat că atunci când va dispărea melodia, va dispărea și muzica ca atare – cel puțin, în varianta ei clasic-tradițională, așa cum s-a afirmat ea pe parcursul ultimilor circa 400 de ani. Această opinie, în fond, o împărtășesc și eu. Iar Richard Wagner pune chiar semn de egalitate între muzică și melodie. Când ascultăm o creație a Maestrului

Doga, auzul nostru se conectează, involuntar, la firul intonațional, ce șerpuiște ingenios și plin de elan ademenitor.

Dacă e să ne referim la creațiile vocale ale compozitorului, fie cele pentru soliști sau cele corale, desprindem unitatea organică dintre cuvânt și sunet. Maestrul afirmă că niciodată nu compune muzică pe „texte”, ci pe „versuri”, adică pe creații poetice de o certă valoare artistică. Prin aceasta, compozitorul își ia o responsabilitate deloc ușoară. A pune pe muzică un text „rimat” nu este

o prea mare problemă. (Remarcăm, în paranteză, că mulți alcătuitori de texte versificate își doresc ca renumitul compozitor să le transforme în renumite cântece, însă Maestrul Doga își are predilecțiile sale.) Dar pentru a face dintr-o „muzică”, după cum este adevărata poezie, o altă „muzică”, se cere un dar aparte, pe care Eugen Doga îl mănuiește pe deplin. Complexitatea problemei crește atunci, când îți propui să te adresezi operei marelui Eminescu. Or, după frumoasa și cunoscuta frază a lui Garabet Ibrăileanu, „muzică, prin fond și prin formă, poezia lui Eminescu nu mai are nevoie de nici o altă melodie”. Intenția compozitorului, în acest caz, devine un act de curaj, pe care și-l asumă cu mare responsabilitate. Și aici tre-

---

În orice creație a compozitorului Eugen Doga, oricât de dramatic-conflictual ar fi subiectul pe care-l redă, domină melodicitatea discursului muzical. Dar ce este melodia în muzică? Este „sufletul” acestei arte. Ea exprimă ceea ce este muzica în esența ei, exprimă natura ei ca fenomen spiritual, chemată să transfigureze omul. De aceea mai mulți compozitori au afirmat că atunci când va dispărea melodia, va dispărea și muzica ca atare – cel puțin, în varianta ei clasic-tradițională, așa cum s-a afirmat ea pe parcursul ultimilor circa 400 de ani. Această opinie, în fond, o împărtășesc și eu.

---

buie să menționăm că Maestrul Doga a scris zeci de creații vocale, corale pe versurile poetului, inclusiv traducând în muzică poemul *Luceafărul* în baletul cu același nume, dar și pe versurile lui Grigore Vieru, ale altor consacrați poeți de la noi și de pe alte meleaguri. Muzica, prin particularitățile limbajului său, vine să aducă o plus valoare accentuată în colaborare cu arta cuvântului. E tocmai ceea ce se întâmplă în cazul creațiilor vocale ale lui Eugen Doga.

Un alt gen artistic, unde compozitorul Doga a atins performanțe de vârf, devenind cunoscut unei lumi întregi, este muzica de film. Maestrul a semnat coloana sonoră la zeci de filme de diferit gen: de ficțiune, de nonficțiune, de animație. Arta muzicii pentru film și pentru teatru la fel cere de la creatorul ei un dar aparte. E ceea ce cu multă dăruire o face de-o viață Eugen Doga.

Deloc întâmplător mulți regizori de film și de teatru au dorit să colaboreze cu Maestrul. Printre aceștia sunt Gheorghe Vodă, Ion Ungureanu, Ion Popescu-Gopo de la București ș.a. Au devenit legendare filmele realizate în colaborare cu marele artist Emil Loteanu – *O șatră urcă spre cer, Lăutarii, Anna Pavlova, Gingașa și tandra mea fiară*. Pe parcursul filmelor, la care Eugen Doga a scris muzică, își deapănă discursul sute de melodii, contribuind la realizarea unor producții cinematografice, care rămân în memoria spectatorilor în mare parte datorită muzicii, aceasta fiind o altă realizare de vârf a compozitorului pe întinsul imensei sale opere.

Astăzi trăim alte timpuri decât cele în care a luat naștere, a evoluat și s-a afirmat în formele și genurile sale superioare arta muzicii universale. Timpurile moderne tind spre alte sonorități, cele care ar exprima, se zice, psihologia și viața omului în secolul tehnologiilor avansate, sub dominația cărora tot mai mult cade, al armelor nucleare, al închinării altor valori, considerate, altădată, nonvalori. Astăzi se naște și își face loc o altă muzică pe glob, decât cea a lui Bach, Mozart, Beethoven, Chopin, Ceaikovski, Enescu... Muzica lui Doga, însă, rămâne fidelă spiritului muzicii ca atare, chemată să înalțe omul, să-l purifice, să-l înnobileze, așa cum face muzica marilor clasici. „Simt că pot adăuga niște note în consonanță, care ar armoniza această lume disonantă”, își expune Maestrul crezul său artistic. „Eu n-am căutat în muzică decât expresivitate, metaforă, frumusețe și inspirație, folosind doar acele mijloace, care contribuie la atingerea acestui scop. Acesta este programul vieții mele, filosofia mea, o însușire psihică a mea”, continuă compozito-

---

Muzica lui Doga, însă, rămâne fidelă spiritului muzicii ca atare, chemată să înalțe omul, să-l purifice, să-l înnobileze, așa cum face muzica marilor clasici.

---

rul. Cum este muzica lui Eugen Doga? „Nu cred că este mai bună decât altele, afirmă el cu sinceritate. Ea este pur și simplu a mea, și atât”. Și dacă ea este a Domniei sale, atunci ea într-adevăr așa este: una distinctă de altele, pe care o recunoști din primele motive.

Cu Maestrul Eugen Doga am colaborat și colaborăm de mulți ani, căci nici nu poate fi altfel. Eu, în calitate de Dirijor al Orchestrei Simfonice Naționale a Companiei Publice „Teleradio-Moldova”, am avut satisfacția să pregătesc și să interpretez multiple creații ale Domniei sale în diferite concerte, totodată să înregistrez cu Orchestra în Fondul Radioteleviziunii creația Maestrului, inclusiv muzica la baletul *Venancia*, opera sa rămânând ca moștenire

spirituală în patrimoniul cultural al neamului nostru. Este una din operele de vârf ale maestrului. Am avut fericita ocazie să realizez premiera muzicii baletului într-un concert, prezentat la Chișinău în sediul Filarmonicii Naționale. Baletul scoate în evidență arta sonoră a unor culturi diverse, integrate într-un tot integru – sud-americană, africană, europeană. Vreau să menționez că am lucrat cu multă plăcere la sonorizarea de către Orchestra Simfonică Națională a Companiei „Teleradio-Moldova” a acestei creații, care ulterior a fost inclusă în „fondul de aur” al Radioului Național.

Îmi amintesc un caz de început al relației noastre, pe care vreau să-l invoc ca fiind important pentru mine. Era anul 1971. După o repetiție la Filarmonică a Orchestrei Ansamblului „Joc”, unde eram angajat în calitate de instrumentist, în curte se afla Eugen Doga, pe atunci cunoscut și apreciat deja compozitor, pe care noi îl admiram. Aveam douăzeci de ani. Participasem anterior la înregistrarea muzicii la filmul *Lăutarii* cu orchestra „Mosfilm”-ului, unde am interpretat la nai mai multe melodii, dar și la filmul *Vreau să cânt*, cu muzica Maestrului, unde am interpretat cunoscuta sa *Sârbă*. Printre altele, consider că este interesant să reamintesc că această *Sârbă* era cântată pe atunci în toate avioanele, care zburau din Chișinău peste hotare. Și *Sârba* lui Doga, împreună cu naiul meu, zbura în îndepărtări, ducând cu sine aromele sonore ale plaiului nostru. Dar să revin la curtea Filarmonicii. Maestrul Doga mă vede și-mi zice: „Gheorghe, tu n-ai cântat muzica mea exact așa cum am scris-o eu. Tu ai cântat mai mult decât era scris în partitură. Ai înzestrat-o cu niște «floricele» de-ale tale, lucru care m-a bucurat. Aceasta se numește deja «compoziție». Tu trebuie să faci neapărat compoziție”. Vreau să spun că eu deja făceam pe atunci ceva compoziție în felul meu, nu numai prin improvizarea diferitor melodii, ci alcătuind chiar piese originale de diferit gen, cântate și astăzi de diferiți interpreți. Însă îndemnul Maestrului Doga, care a fost pentru mine o bucurie, desigur, mi-a dat un mare imbold. Peste puțin timp, într-adevăr, am mers să fac la conservator compoziție ca specialitate, căci simțisem că aceasta este o altă chemare a mea, pe lângă interpretarea instrumentală. Îi sunt recunoscător Maestrului pentru această apreciere.

Compozitorul Eugen Doga se află astăzi, la această frumoasă aniversare și onorabilă vârstă, în nestăvilită activitate de creație. Recent a finalizat și a publicat volumul trei al irepetabilului ciclu de romane și cântece pe versurile lui Mihai Eminescu și ale

Veronicăi Micle intitulat *Dialogurile dragostei*, toate trei volume cuprinzând peste 70 de lucrări. La fel, a ieșit nu demult de sub tipar un ciclu de cântece din filmul de animație *Maria Mirabela*, larg cunoscute până nu demult fiind doar unul-două cântece, din toate care alcătuiesc muzica la acest film. La fel, câtva timp în urmă, Eugen Doga a ieșit în fața noastră într-o altă ipostază – ca gânditor, ca scriitor, publicând la editura „Cartier” volumul *Viața mea așa cum a fost să fie*. A fost să fie și este frumoasă, Maestre Doga! Ați trăit o viață pentru muzică și ați creat o muzică pentru viață, pentru viața oamenilor. Numele și creația Dumneavoastră înfrumusețează prezentul și înfrumusețează viitorul neamului nostru, dar și al altor neamuri, intonațiile cărora la fel viețuiesc și se simt ca acasă în muzica Domniei voastre, aducându-le în dar ceea ce poate fi mai frumos și înălțător în această lume – sunetul muzicii, coborât, cândva, de la Dumnezeu.

La mulți ani, Maestre, domnule academician!

EUGEN DOGA, COMPOZITORUL EMINESCIAN

Ion GAGIM,
prof. univ., dr. hab.,
Maestru în arte

Rezumat: Studiul în cauză vine să pună în lumină vasta operă a compozitorului Eugen Doga pe versurile poetului Mihai Eminescu, dar și ale Veronicăi Micle, în contextul dialogului lor poetic (circa 80 de creații corale, vocale, vocal-simfonice ș.a., inclusiv baletul *Luceafărul*), evidențiindu-se originalitatea muzicii, raportată la mesajul artistic al versurilor. Este identificat și argumentat aportul muzicianului la dezvoltarea eminescologiei prin dimensiunea ei muzicală („eminesciana muzicală”), fiind aduse demonstrațiile de rigoare – de ordin „exterior” și de ordin „interior” – întru justificarea nominalizării lui Eugen Doga drept „compozitor eminescian”.

Cuvinte-cheie: Mihai Eminescu, Eugen Doga, creație poetică, creație muzicală, eminescologie, eminesciană muzicală.

Titlul comunicării în cauză ar putea să pară, la prima vedere, pretențios. De aceea, aș vrea să vin cu câteva clarificări de ordin introductiv, după care voi aduce argumentele de rigoare. Or, ca să ajungem la tema anunțată, s-ar cere să trecem prin anumite explicații, adică să croim drum spre ea. De ce? Deoarece acest subiect, cu toate că sună frumos, nu este simplu. Nu ca formă, ci

ca substanță, ca demonstrare. Relația lui Eugen Doga cu marele nostru poet nu este una ordinară, cum ar fi în alte cazuri, când un compozitor sau altul apelează la creația lui Eminescu, punând pe muzică versurile lui. În cazul lui Eugen Doga, avem o situație de altă natură.

Dar să trecem la explicații. Și ele încep cu clarificarea unor noțiuni, care denotă anumite priviri asupra unui fenomen. În cazul dat, acest fenomen este Eugen Doga. Vreau să mă refer la unele laturi ale personalității Maestrului. Nu „la toate laturile”, căci lucrul acesta nu este posibil. Și aceasta pentru că Eugen Doga și creația sa alcătuiesc un univers întreg.

În primul rând, vreau să disting ceea, ce putem numi, pe de o parte, „Doga cel social” de, pe de altă parte, „Doga cel muzical” sau „Doga-compozitorul”. Pentru că, în cazul dat, avem, explicit, două personalități. Despre aceasta am scris, cu argumente, în cartea despre Maestru, intitulată *Eugen Doga: Perspectiva inversă* [4].

În același context, îl distingem pe „Doga cel exterior” și, respectiv, pe „Doga cel interior”. Și aici facem o specificare: „Doga cel interior” este mai larg decât „Doga cel muzical”. „Doga cel muzical” este doar o parte a lui „Doga cel interior”. Este adevărat, această parte muzicală este partea sa esențială, partea definitorie, însă personalitatea Maestrului nu se limitează la această latură. „Doga cel interior” este mai larg decât cuprinde „Doga cel muzical” – or, aici intră întreaga sa personalitate, alcătuită, dacă e să vorbim în aceeași ordine de idei și în linii mari, din „Doga-artistul” și „Doga-intelectualul”. Aceste două planuri, „Doga-artistul” și „Doga-intelectualul”, în unitatea lor, ne dau ceea ce am putea numi „Doga-receptorul vieții” – al percepției vieții, al gândirii asupra vieții și al trăirii acestei vieți. Prin aceasta am întregit, într-o formă largă, portretul artistic și uman al lui Eugen Doga.

Fiecare dintre noi, pe lângă planul comun din care suntem alcătuiți ca ființe umane – or, există o medie generală a noțiunii de „om”, – se naște cu receptorii proprii, individuali, irepetabili, prin care percepem lucrurile, lumea, viața. Omul este o antenă. Și antenele sunt diferite în cazul fiecăruia din noi, deoarece toți suntem diferiți. În funcție de această antenă sau de acești receptori, fiecare este așa cum este și face ceea ce face în viață.

Eugen Doga a fost înzestrat cu receptorii lui și numai ai lui. Iar aceștia sunt receptori aleși, care alcătuiesc ceea ce se numește „har”. Și acest har, în cazul Maestrului, este, ziceam, nu numai de

ordin muzical, ci unul mai larg. Căci a pune pe portativ, de exemplu, ceea ce se întâmplă ca subiect, ca idee, ca evenimente etc. în fiecare din multiplele filme de diferit gen, la care Eugen Doga a scris muzică, trebuie să ai talent nu numai de muzician, ci și de artist în sensul larg și deplin al cuvântului.

Iar dacă și mai larg, atunci Eugen Doga nu este doar un artist, ci un deplin om de cultură, căci adăugăm la cele spuse încă un dar al maestrului – cel al cuvântului. Pentru că Domnia sa face și literatură, dacă e să ne referim, ca unul din exemple, la cartea sa *Viața mea așa cum a fost să fie*, apărută nu demult [2].

Pe lângă talentele enumerate, Eugen Doga este un om al gândului și al gândirii, al reflecției, al meditației („Îmi place să meditez”, zice Maestrul) [3, p. 159], al conceptualizării vieții în ceea ce este ea și *cum* este ea – felurită: cu natura ei dialectică, deseori dramatică, dar, mai ales, cu partea ei frumoasă. Or, Doga vede viața, dominant, în culori frumoase, în lumină. Și muzica sa, în ansamblu, răspândește lumină. Prin aceasta, creația lui Doga adaugă lumină la lumina vieții. „Mă simt, ca stare de spirit, promotor al Luminii și al Frumosului, or anume aceasta înseamnă pentru mine muzica. Dacă aș putea, aș aduce Soarele și Luna în casa omului” [3, p. 28], zice compozitorul.

Am expus cele de până acum din două considerente. Orice lu-

Pe lângă talentele enumerate, Eugen Doga este un om al gândului și al gândirii, al reflecției, al meditației („Îmi place să meditez”, zice Maestrul), al conceptualizării vieții în ceea ce este ea și *cum* este ea – felurită: cu natura ei dialectică, deseori dramatică, dar, mai ales, cu partea ei frumoasă. Or, Doga vede viața, dominant, în culori frumoase, în lumină. Și muzica sa, în ansamblu, răspândește lumină. Prin aceasta, creația lui Doga adaugă lumină la lumina vieții.

---

cru, pe care personal îl fac (scriu, crez etc.), caut să-l tratez în cadrul unei anumite idei, să-l așez pe temeiul unui anumit concept, din care să răsară lăstarul respectiv. Aceasta mi-am propus și în cazul de față – a expunerii ideii formulate în titlul acestei comunicări. Și care ar fi legătură între ceea ce am vorbit până acum cu această temă?

Am vrut să denot, din capul locului, că Maestrul Doga n-a ajuns întâmplător la Eminescu. Domnia sa n-ar fi scris atât de mult pe creația lui Eminescu (dar a scris, mai mult ca oricare alt compozitor, circa 80 de creații de diferit gen), dacă nu l-ar fi înțeles și

nu l-ar fi trăit pe Eminescu așa cum a făcut și continuă să facă până astăzi Maestrul. Cum? Într-un mod aparte. Nu zicem că mai bine

sau mai rău decât alții. Or Maestrul nu vrea să compare muzica sa cu alte muzici. „Mi s-a părut că am găsit acea muzică pe care o scriu. Nu cred că este mai bună decât altele. Ea este, pur și simplu, a mea. Și atât” [3, p. 196], afirmă, modest, compozitorul. Și, respectiv, n-ar fi scris *așa*, cum a scris pe creația lui Eminescu. Iar aici deja e vorba de substanța muzicii compozitorului, de mesajul și caracteristicile acesteia. Adică de încărcătura ei propriu muzicală, artistică și spirituală.

Totodată, Maestrul n-ar fi fost pasionat atât de mult de Eminescu, dacă ar fi fost înzestrat doar cu talent muzical, dar nu l-ar fi avut și pe cel al simțului subtil al poeziei. Compozitorul mărturisește că niciodată nu compune muzică pe „texte”, ci pe „versuri”, adică pe creații poetice de o veritabilă valoare artistică.

Observăm că pasiunea Maestrului pentru Eminescu crește tot mai mult cu anii. Mărturisirile sale publice din ultima perioadă, din ultimele luni chiar, sunt pline de numele „Eminescu”. Este adevărat, mărturisirile acestea sunt pline, de la un bun timp încoace, deja de două nume – cel al lui Eminescu și cel al Veronicăi. Iar aceasta este o poveste aparte cu referire la compozitorul Doga, despre care vom vorbi mai încolo. Pentru că fără Veronica, fără marea iubire a celor doi, Doga n-ar fi ajuns acolo unde a ajuns în creația sa pe drumul său spre „Eminescu”. Astfel, Doga l-a descoperit pe Eminescu de două ori.

Prima dată l-a descoperit ca „poet-nepereche”, vorba lui Constantin Noica, ca forță artistică, care îl atrăgea, magnetic, fără putință de împotrivire. Așa s-a întâmplat de la primul moment, când s-a întâlnit cu Eminescu în casa familiei lui Alexandru Mișov, unde a fost invitat de cântăreața Ludmila Mișov și unde tatăl fetei, profesor de limba română (pe atunci, moldovenească), a citit dintr-un volum de poezii ale lui Eminescu, pe care i l-a adus în dar tânărului muzician chiar în acea zi și cu care volum compozitorul nu s-a despărțit toată viața.

Tot așa a primit în dar, mult mai târziu, la fel „întâmplător”, un volum cu versurile Veronicăi, descoperindu-le tensiunea interioară, care l-a cucerit. Dar, după cum se zice, „nimic întâmplător” sau „întâmplarea este legea supremă”. Atunci, în casa familiei Mișov, la începutul primei tinereți, a auzit pentru prima dată cum sună cu adevărat limba lui Eminescu prin armonia versurilor sale. Și tot atunci l-au străpuns primii fiori pentru marele poet. Aceasta s-a întâmplat intuitiv, căci cunoștea foarte prost limba română. Și

din această atracție au apărut ulterior primele creații pe versurile poetului: primele cântece, primele piese corale – încă în tinerețe, la debutul creației sale.

Apoi a apărut *Luceafărul*, baletul unde Doga a venit cu o viziune nouă, originală asupra acestui gen artistic, pe care l-a creat sub formă de spectacol multidimensional, construindu-l nu numai din muzică și coregrafie, după tiparele tradiționale ale genului, ci l-a conceput mai larg, mai profund, mai complex, adăugând cuvântul – or, cum poți să te referi la poet și la creația lui fără adresare la cuvânt? – și, odată cu cuvântul, adăugând, firesc, de parcă altfel nici nu se putea, vocea umană: muzica vocală – vocea Cătălinei, și muzica corală – vocea cerurilor, patria Luceafărului.

Iar după baletul *Luceafărul* nu mai putea fi oprită înaintarea maestrului spre Eminescu. De ce a făcut Doga acest lucru în balet? Ce l-a îndemnat la această modificare a conceptului acestui gen, la împletirea mai multor arte – întru construirea acestei multidimensionale opere artistice? Sunt înclinat să cred că Maestrul a făcut acest lucru nu din calculele minții, ci ale simțului – a simțului artistic. Or, după cum zicea Blaise Pascal, „Le cœur a ses raisons que la raison ne connaît point” [5]. Într-adevăr, inima își are logica sa și nu putem face aici nimic. Acest simț artistic, care l-a adus cândva pe Doga în fața lui Eminescu, nu i-a putut permite să trateze măreția poetului și măreția acestui poem, cu chipul ceresc al Luceafărului, prin metode artistice obișnuite, tradiționale. „M-am oprit la tabloul trei, își amintește maestrul. Nu-mi venea Luceafărul” [3, p. 79]. „Am scris la început câteva scene. Dar cum ajungeam să caracterizez Luceafărul, mă opream. Simțeam că încă nu eram gata. Nu găseam pentru el cuvintele muzicale respective. Cu Cătălina pământescă m-aș fi descurcat eu, dar cu universul cosmic al Luceafărului nu mergea. A venit abia peste zece ani” [7]. Eugen Doga simțea că nu poți veni în fața acestui „colos” sau al acestui „vârf al piramidei”, după cum îl vede Veronica pe Eminescu în geniala ei poezie *Lui X*, „vârf”, pe care „ochiul ei abia-l atinge”, și „în al cărui minte universul se răsfrânge” (am citat din această poezie a Veronicăi, la care vom reveni), – nu poți veni, în acest caz, „cu ocaua mică”. Și aici vreau să fac o paranteză, care ne va face să înțelegem mai bine, cum îl vede și îl înțelege însuși Doga pe Eminescu – adică, cine este Eminescu pentru Doga și de unde vin toate cele legate de atracția compozitorului spre poet.

Știm că Eminescu a fost tratat diferit în timpul vieții sale. Dar au existat, esențialmente, două persoane, care i-au văzut încă atunci genialitatea. Una din ele a fost, după cum se știe, Titu Maiorescu, prietenul poetului, om și el al artei cuvântului, prin talent și prin meserie. Și cealaltă persoană a fost Veronica, nefiind, de meserie, poet sau om al literelor, dar care a avut un neordinar dar artistic (poetic și muzical), după cum se știe, care prin, iarăși, neordinara ei intuiție, ca fire artistică, dar, mai ales (și aici aș vrea să fac un esențial accent, reieșind din poeziile și confidențele din scrisorile ei către poet), datorită dragostei către „Eminul ei iubit”. Veronica a simțit măreția lui Eminescu ca nimeni altcineva anume datorită acestei îmbinări a talentului ei artistic, pe de o parte, și, pe de alta, a dragostei de femeie pentru iubitul vieții sale. Căci ceea ce se întâmplă în inima și în intuiția unei femei încă nu știe nimeni și nicio știință n-o să afle vreodată. Or, femeia a fost, este și va rămâne o mare a taină. Anume sub acest aspect, ca taină, pe lângă chipul propriu de femeie, cu frumusețea și vraja ei, îi atrage ea pe oamenii artei. Eugen Doga nu face aici excepție, dacă e să citim, cel puțin, interviul său cu Rodica Ciorănică: „Încă o enigmă, spune maestrul în acest interviu despre femeie. Eu nu știu ce e femeia. Și caut să află de ce nu știu încă. E un șir infinit de semne de întrebare” [1].

De ce afirm că anume Veronica l-a simțit în așa fel pe Eminescu? Titu Maiorescu a remarcat în cuvinte obișnuite genialitatea poetului. Veronica însă a turnat acest crez în formă poetică. Or, a îmbrăca în trăiri și expresii artistice un gând, o simțire, o idee, este altceva, decât a spune acest lucru în cuvinte ordinare. Iată ce ne face să credem, că Veronica a simțit măreția poetului mai profund decât altcineva.

Ca să înțelegem, să resimțim și noi tensiunea acestei măreții a poetului nu numai cu gândul, dar și cu trăirea, vreau să dau citire poeziei de care ziceam a Veronicăi – *Lui X*. Prin aceasta, vom înțelege, sunt sigur, mai bine, felul cum îl vede, totodată, Eugen Doga pe poet și vom înțelege mai adecvat, mai profund muzica sa cu referire la Eminescu.

Vârful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...
Lâng-acest colos de piatră vezi tu cât de mică sunt –
Astfel tu 'n a cărui minte universul se răsfrânge,
Al tău geniu peste veacuri rămâne-va pe pământ.

Și dorești a mea iubire... prin iubire pan' la tine
 Să ajung și a mea soartă azi de soarta ta s-o leg,
 Cum să fac! Când eu micimea îmi cunosc atât de bine,
 Când măreția ta ființă poate nici n-o înțeleg.

Geniul tău, planează-n lume! Lasă-mă în prada sortii
 Și numai din depărtare când și când să te privesc,
 Martora măririi tale să fiu pan' la pragul morții
 Și ca pe-o minune 'n taină să te-ador, să te slăvesc.

Și iată că prin *Dialogurile dragostei* Eminescu nu mai este tratat de Doga „în sine”, așa cum l-a perceput la începuturile apropierei sale de creația poetului și, ulterior, pe parcursul multor ani, dar l-a descoperit a doua oară, prin prisma dragostei celor doi. Or *Dialogurile dragostei* sunt un ciclu de romane și arii ale compozitorului pe versurile lui Eminescu și ale Veronicăi, în care Doga nu-l redă doar pe Eminescu, prin versurile lui, fie și în măreția lor, și nu doar pe Veronica, prin versurile ei, fie și foarte talentate, dar redă unirea celor doi în iubirea lor, redă vibrațiile dintre două suflete-pereche în deplină ardere în fiorul dragostei, redă atracția unuia către celălalt – sentiment pe care nu-l poți controla cu mintea, redă natura dumnezeiască a iubirii lor.

A scrie muzică pe versuri „înalte” nu este, desigur, ușor. În cazul dat, a scrie muzică pe versurile lui Eminescu și ale Veronicăi, la fel, nu este ușor. Dar în *Dialogurile dragostei* Doga nu scrie muzică pe versurile lor, luate pe suprafața mesajului lor, adică pe ceva „palpabil”, „vizibil”, „inteligibil”. În aceste creații, Doga descrie ceva ce nu se vede, ce nu are formă „fizică”. Și aceasta este, ziceam, iubirea. Iubirea din versuri, sau redată prin versuri, se ridică, în cazul muzicii, deasupra cuvintelor propriu-zise, devenind ceva impalpabil, eteric, imaterial. Și iată anume această substanță divină nevăzută, sub formă de iubire, Doga o redă în muzica sa. Or, când asculți o arie sau o romanță pe versurile lui Eminescu, o „auzi” totodată pe Veronica. Și atunci, când asculți o arie sau o romanță pe versurile Veronicăi, îl „auzi”, totodată, pe Eminescu. Maestrul Doga anume aceasta a vrut să redea, după câte îl cunosc și îl simt eu. Îl rog pe Maestru să mă lase să cred anume așa. Căci muzica dată a scris-o el, desigur, dar nu mai este el, deja, pe ea stăpân. Din sufletul și din conștiința sa muzica a trecut în sufletele și în trăirile noastre, ale ascultătorilor.

De fapt, cartea mea despre Eugen Doga nu este despre Eugen Doga. Ea este despre *muzica* lui Eugen Doga. Iar acestea sunt două

lucruri diferite, cu toate că sunt, bineînțeles, legate. Și eu am demonstrat acest lucru în carte. Or, un compozitor, un mare compozitor – ca și un alt mare artist din alt gen de artă – are două biografii: biografia vieții, ca soartă a fiecărui om, pe care o putem numi „biografia exterioară”, și biografia muzicii sale, pe care o putem numi „biografia interioară”.

Expresia „biografia creației” nu este doar o figură de stil, ci este o realitate. De ce? Deoarece în interiorul creațiilor unui adevărat artist pulsează o adevărată viață. O creație muzicală este ca un organism viu: ea se naște prin primul sunet sau acord, crește, se dezvoltă, atinge diverse culminații, descrește, înaintează spre punctul final, trecând în realitatea din care s-a născut – în tăcere. Pe parcurs, ea trăiește, pulsează, își povestește destinul. Anume așa percepem o creație muzicală, fără ca să ne dăm, poate, seama. Eu anume despre aceasta am scris în cartea despre Maestru. Anume așa am tratat creația sa: din interiorul ei, care s-a născut din lumea interioară a compozitorului. Or, vorbeam la începutul comunicării mele despre „Doga cel exterior” și „Doga cel interior”.

Aș avea multe de spus despre Maestru – mai exact, despre muzica sa, despre mesajul muzicii sale. Dar, deoarece nu poți să cuprinzi necuprinsul într-o comunicare, voi înclina discursul spre cadența de încheiere, formulând câteva argumente de ordin generalizator, care ne dau dreptul să-l numim pe Eugen Doga „compozitorul eminescian”. Și aceste argumente le-aș clasifica în „exterioare” și „interioare”.

Din toți compozitorii, care s-au referit la Eminescu, Doga a scris cele mai multe lucrări pe creațiile poetului, după cum am remarcat – lucrări de diferite genuri: cântece, romanțe, arii, coruri. Apoi, Doga este compozitorul care a tratat, muzicalmente, opera de vârf a lui Eminescu – poemul *Luceafărul*, îmbrăcând-o în formă netradițională de balet-spectacol, de compoziție complexă, multe-cuprinzătoare în aspectele sale artistice, în dimensiunile sale semantice, în larghețea sa atât pe direcția orizontală, ca elemente multiple, ca extindere, cât și pe direcția verticală, ca profunzime și înălțime.

O creație muzicală este ca un organism viu: ea se naște prin primul sunet sau acord, crește, se dezvoltă, atinge diverse culminații, descrește, înaintează spre punctul final, trecând în realitatea din care s-a născut – în tăcere. Pe parcurs, ea trăiește, pulsează, își povestește destinul. Anume așa percepem o creație muzicală, fără ca să ne dăm, poate, seama.

Totodată, Eugen Doga a descoperit sau a redescoperit, punând în valoare, creația poetică a Veronicăi, făcând prin aceasta s-o cunoască o lume întreagă datorită creațiilor sale muzicale pe versurile ei – lucru care nu putea să aibă loc, dacă nu era Eminescu. Și pe ea, pe Veronica, o avem în acest caz nu doar ca iubită a poetului, ca muză a sa, așa cum s-a întâmplat și se întâmplă cu muzele altor creatori, dar o avem ca poet, ca valoare artistică în sine. Iar aceasta, iarăși, ține de Eminescu și datorită lui Eminescu, căci poeziile ei sunt adresate lui, anume lui. Punând pe muzică versurile Veronicăi – lucru pe care, după câte cunosc, încă nu l-a făcut nimeni, în afară de Eugen Doga (cel puțin, sub această formă) –, compozitorul îmbogățește universul artistic cu numele „Eminescu”. Doga l-a re-descriș, prin mijloace muzicale, pe Eminescu, prin ochii Veronicăi. Numai Doga a pus pe muzică dragostea poetului, și nu doar versurile lui, ca în cazul altor compozitori. „Mă fascinează lumea acestor două personalități îngemănate: Eminescu și Veronica Micle. Iubirea pătimașă a celor doi a răsărit pentru mine când lucram la baletul *Luceafărul*: gândeam eu că nu e doar *Luceafărul*, ci Eminescu însuși. Mai târziu, mi-am dat seama că așa și este: personajele poemului sunt Eminescu și Veronica. Nu se știe dacă Eminescu ar fi fost cel pe care-l cunoaștem de n-ar fi întâlnit Îngerul blond și Floarea albastră, drăcușorul ce-i amăra uneori existența și, de fapt, îl îmbia la creație. Opera lui Eminescu e aureolată de imaginea Veronicăi” [6, p. 44].

Prin cele spuse, Doga a creat pentru sine fenomenul Eminescu, redând acest fenomen prin diapazonul larg al creațiilor scrise pe versurile poetului, ca un tot întreg, cum n-a mai fost făcut anterior și pe care fenomen ni-l prezintă și nouă. Doga lărgește spațiul genurilor muzicale pe creația lui Eminescu. Prin aceasta, fenomenul Eminescu apare în concepția noastră sub o formă nouă, lărgită, îmbogățită ca viziune asupra poetului, ca percepție a ființei geniului.

Vreau să readuc aici câteva gânduri ale compozitorului, pe care le-am surprins din convorbirile noastre, dar și din diferite surse – gânduri, pe care le redau în interpretarea mea. „Eu sunt un moldovean din Transnistria, zice compozitorul, dar aparțin întregului spațiu cultural românesc, unde a coborât *Luceafărul*. Poate și pentru mine a coborât, cine știe? Căci dacă astrul ceresc din poemul lui Eminescu n-a reușit să coboare pe pământ și să rămână aici, fie și nu numai pentru Cătălina, ci pentru noi toți, atunci eu am reușit

să-l cobor ca să rămână printre noi. Cum? Prin baletul *Luceafărul*. Dar l-am coborât prin muzică pe scena artistică nu doar «de frumusețe», cum s-ar zice, ci pentru a ne lipi, spiritualicește, de el și a urca, împreună cu el, în înalțurile eterne ale cerului. Oare nu la aceasta ne îndeamnă mereu Eminescu prin poemele sale?»

Aș vreau acum să mă refer la câteva argumente de ordin interior cu referire la calificativul „compozitor eminescian”.

Un muzician, înzestrat cu harul pătrunderii în taina sunetului, aude într-o poezie mai mult decât ceea ce se numește „muzicalitate”. El aude „muzică” în sensul propriu al cuvântului. De ce? Pentru că un vers poetic nu doar se citește și se contemplă pe parrea mesajului lui exterior, el totodată se „ascultă”. Compozitorul aude nu doar expresia „de suprafață” a sunetului, oricare ar fi acesta. În cazul cuvântului, oricât de poetic ar fi, muzicianul, înzestrat cu talent, aude „dincolo” de forma lui sonoră directă, adică aude vibrațiile ascunse, pătrunzând, prin auzul subtil, în interiorul cuvântului, „palpând” tensiunea pe care o degajă cuvintele prin îmbinarea lor armonioasă.

Eugen Doga, când ajunge să selecteze versuri pentru o creație vocală, alege nu numai mesajul, pe care acesta îl exprimă, dar, citindu-le, „prinde” în ele nuanțe artistice și de conținut, care se află pe planul unor pulsații și mesaje „ascunse”.

Or, marii compozitori aud muzică și în vibrațiile aerului, de unde deseori își culeg melodiile. Ei aud muzică în foșnetul frunzelor, în murmurul izvorului, în zumzetul albinelor.

La fel aud și poeții, înzestrați cu harul auzirii, după cum este și poetul poeților noștri. Or, Eminescu este, prin excelență, „poetul-auzitor”. Iată ce zice Jean Cocteau, în această ordine de idei, cu referire la maeștrii artei cuvântului: „Poetul nu inventează. El ascultă”. Dar ce zice, iarăși în această ordine de idei, Eminescu însuși? „Ce șoptești atât de tainic, tu, izvor de cânturi dulci?” În murmurul izvorului poetul aude „șoapte tainice”. Iar în poezia *Fiind băiet*

Eugen Doga: „Mă fascinează lumea acestor două personalități îngemănate: Eminescu și Veronica Micle. Iubirea pătimasă a celor doi a răsărit pentru mine când lucram la baletul *Luceafărul*: gândeam eu că nu e doar *Luceafărul*, ci Eminescu însuși. Mai târziu, mi-am dat seama că așa și este: personajele poemului sunt Eminescu și Veronica. Nu se știe dacă Eminescu ar fi fost cel pe care-l cunoaștem de n-ar fi întâlnit Îngerul blond și Floarea albastră, drăcușorul ce-i amăra uneori existența și, de fapt, îl îmbia la creație. Opera lui Eminescu e aureolată de imaginea Veronicăi”.

---

citim nu cum apa „curge-ncetișor”, dar cum apa „sună-ncetișor”. Iar dacă trecem la poeziile poetului pe subiectul codrului, apoi vedem că el descoperă în acea lume poeme muzicale întregi. Tudor Vianu scrie: „Eminescu este primul nostru poet, care ajunge «să audă», apoi «să transcrie» în sistemul muzical al propriului lirism”. De aceea, continuă Vianu, „pentru a ajunge la adevărata armonie muzicală eminesciană, trebuie să transcendem armonia externă, dată de prozodie. Punctul terminus: armonia internă”.

Anume această armonie internă a versurilor lui Eminescu o fi deslușit auzul muzical al lui Eugen Doga, transpunând-o în sunetele muzicii sale. Și, ca să dezvolt argumentele de ordin interior cu privire la titlul „compozitorul eminescian”, mai aduc un citat din Tudor Arghezi despre Eminescu: „A vorbi de poet este ca și cum a-i striga într-o peșteră albastră. Nu poate să ajungă vorba până la el, fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harpă și să legene din depărtare delicata lui slavă singuratică”. Iată că Doga intră în poezia lui Eminescu prin „graiul coardelor de harpă”, legănându-i slava, dar deja nu singuratică, ci cosmică, universală.

Compozitorul, dacă e să-i ascultăm atent muzica (adică dacă e să pătrundem nu doar în mesajul cuvintelor, în cazul muzicii vocale, ci, totodată, în mesajul propriu și intraductibil al sunetelor), a ascultat – nu doar a lecturat – cât se poate de atent versurile poetului, și nu atât pe exterior, cât pe interiorul lor, pătrunzând în mesajul lor „muzical”, alături de cel verbal. Aceasta l-a adus la o auzire aparte a versurilor poetului. Dar l-a „auzit” și pe Eminescu cel din viață, unde intră, ca parte de nedespărțit, ființa Veronicăi, dragostea lor. Muzica maestrului Doga redă cum nu se poate mai adecvat viața eterică din creația poetului, dar și viața lui pământeană în momentele ei astrale.

Cândva, Eugen Doga a zis: „Mi se pare foarte semnificativ faptul că prima carte românească care mi-a căzut în mână a fost Mihai Eminescu. Această carte m-a adus, peste ani, la scrierea balletului *Lucașfărul*, a unui ciclu coral pe versurile marelui poet, a unei serii de romanțe, pe care le cântă cu pasiune mai mulți interpreți”. Așa a zis compozitorul, când încă nu știa ce-l așteaptă pe drumul spre Eminescu și până unde va ajunge, cu adevărat, pe acest drum, pe care continuă să meargă și astăzi. Or, a spune așa cum a spus cândva maestrul înseamnă a nu spune încă prea multe lucruri. Căci el a ajuns mult mai departe – a ajuns la ceea ce

se numește „eminesciana muzicală”, înălțând-o așa cum n-a fost făcut până la el. Și aceasta – pe lângă toate câte a creat – este încununarea operei Domniei sale. Iar lucrările care pun cunună la eminesciana lui Doga sunt baletul *Luceafărul* și, bineînțeles, creația vocală și vocal-simfonică cu titlul poetic *Dialogurile dragostei*. La acestea adăugăm neapărat, cu titlu de lege, aportul fără de preț al lui Eugen Doga prin descoperirea adevăratei valori a poeziei Veronicăi Micle, întregind astfel eminesciana prin transfigurarea muzicală a poeziei „îngerului blond”.

Vreau să închei cu următorul gând: noi, oamenii de rând, oricât am vorbi sau am scrie despre Eminescu, oricât de mult i-am citi versurile și am pătrunde în taina lor – or, acest lucru este o minune aparte! –, întotdeauna ne vom afla la intrarea în Templul sacru al creației poetului, contemplându-i, de la o parte, misterul.

Eugen Doga, prin creația sa, a reușit să intre în acest Templu, aducându-ne și nouă de acolo, prin vraja muzicii sale, împărtășanie sfântă de la Eminescu, de la armonia poeziei sale fără de moarte, care este „vârful piramidei” culturii și al spiritului neamului nostru.

Referințe bibliografice

1. CIORANICA, Rodica. *Eugen Doga nemulțumitul* [online] [citată 06.09.2022]. Disponibil: <https://redbyrc.md/2018/10/23/eugen-doga-nemultumitul/>
2. DOGA, Eugen. *Viața mea așa cum a fost să fie*. Chișinău: Cartier, 2021.
3. DUMBRĂVEANU, Luminița. *Eugen Doga. Muzica este prima și ultima mea iubire*. Chișinău: Prut Internațional, 2017.
4. GAGIM, Ion. *Eugen Doga: Perspectiva inversă*. București: Editura Academiei Române, 2020. 224 p.
5. *Le cœur a ses raisons que la raison ne connaît point* [online] [citată 06.09.2022]. Disponibil: https://fr.wikipedia.org/wiki/Le_c%C5%93ur_a_ses_raisons_que_la_raison_ne_conna%C3%Aet_point
6. TUREA, Larisa. *ABCDoga, un destin în Do Major*. Chișinău: Prut Internațional, 2018.
7. Евгений Дoga. *Немузыкальные россыпи или Вихревая спираль времени*. Москва: Издательство «Любимая Россия», 2008.

CREAȚIA COMPOZITORULUI EUGEN DOGA – TREPTE ÎN DEVENIRE

*Anastasia MOLDOVANU,
șefa Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”*

Rezumat: Cartea este cea mai veridică sursă de cunoaștere și informare. Creația compozitorului Eugen Doga o putem savura nu doar ascultându-i la infinit muzica, dar și din cărți. Cărți scrise de el cu multă dăruire și responsabilitate sau cărți despre el scrise de oameni care i-au studiat opera la diferite etape ale vieții, care l-au cunoscut îndeaproape, i-au cunoscut muzica și aspirațiile, nevoile și bucuriile, visele și nostalgiile. În această comunicare, autoarea face referire la cărțile din colecția Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi” și a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”. De asemenea, există în patrimoniul cultural al bibliotecii și alte tipuri de documente despre viața și activitatea maestrului, din care se pot sustrage învățăminte folositoare nouă.

Cuvinte-cheie: colecție, patrimoniu, operă integrală, bibliografie.

Muzica lui Eugen Doga unește toată lumea.

Acad. Gheorghe DUCA

E simbolic numele lui Eugen Doga. Fiind născut la 1 martie, el este vestitorul primăverii noastre, un ambasador al culturii noastre în lume și, prin muzica sa, un ambasador al frumosului! S-au împlinit acum 85 de primăveri ai compozitorului, dintre care unele au fost altfel. Revenind la vorba scriitoarei Maria Pilchin, „avem acum o primăvară rusească”.

Ca un simplu exercițiu de memorie, menționăm doar unele repere de apreciere a operei compozitorului Eugen Doga: Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei” a lansat, în anul 2015, o marcă poștală în contextul unei decizii speciale a UNESCO: „Creația compozitorului Eugen Doga face parte din patrimoniul UNESCO pentru valsul din filmul *Gingașa și tandra mea fiară*”; muzica lui Eugen Doga este recunoscută drept una dintre cele patru capodopere muzicale ale secolului XX; Eugen Doga – compozitorul din patrimoniul UNESCO.

La nivel național, anii 2006 și 2017 au fost declarați „Anul Eugen Doga”. Anul 2022 a fost declarat de către Primăria municipiului Chișinău „Anul Cultural Eugen Doga” în orașul Chișinău – o inițiativă de care suntem mândri.

La 1 martie 2017, Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei” a lansat plicul timbrat „Eugen Doga – 80 de ani de la naștere” în

contextul aniversării a 80 de ani de la naștere a compozitorului. Cu această ocazie, Maestrul a remarcat că mândria țării noastre trebuie să fie reprezentată prin lucrările de artă: „Avem atât de multe lucruri frumoase în Moldova și sper că tendința de a spune că undeva este mai bine decât acasă va dispărea. În Moldova avem opere de artă, începând de la plicurile Poștei Moldovei, iile naționale, muzica frumoasă și localitățile țării noastre”.

Este o mare responsabilitate să apreciezi opera de creație a maestrului Eugen Doga, care este o importantă valoare națională și universală. Filiala de Arte „Tudor Arghezi” are onoarea să se implice în realizarea acestui eveniment important, pentru că ne leagă niște tradiții de colaborare cu maestrul Eugen Doga pe parcursul a mai bine de trei decenii. Aceste tradiții se referă, în special, la realizarea activităților de promovare a culturii muzicale naționale și la donație de documente – cărți, partituri muzicale, resurse audio, atât de necesare unei biblioteci de profil artistic. Aș menționa, în acest context, că odată cu noua percepere a culturii, venită pe un nou val al libertății din Occident, Biblioteca de Arte nu mai putea beneficia, ca odinioară, de achiziții specifice domeniului artistic venite de la Moscova, or atenția se concentra tot mai mult pe crearea și lansarea în spațiul chișinăuian a bibliotecilor de carte românească. Exact în acea perioadă, compozitorul Eugen Doga, prin acțiunile sale concrete, a contribuit mult la susținerea activității bibliotecii. În incinta actualei Biblioteci de Arte, compozitorul și-a lansat discul de vinil *Мой белый город*, reeditat la casa de discuri „Мелодия” din Moscova în 1985. Compozitorul și-a lăsat autograful pe acest disc: «Нашему прекрасному дому – муз.-театр. библиотеке и ее очаровательным женщинам, с благодарностью и пожеланиями еще больших радостей. 24 ноября 1987».

Din relațiile de colaborare, dar și de identificare a priorităților culturii naționale, a apărut ideea ca în anul 1993, sub egida BM „B.P. Hasdeu”, să apară prima lucrare bibliografică elaborată de

echipa Bibliotecii de Arte, care să oglindească viața și creația compozitorului Eugen Doga. Bibliografia cuprinde două compartimente: „Opera”, care include subdiviziunile „Creații instrumentale”, „Creații vocale”, „Înregistrări de discuri”, materialul fiind selectat în ordine alfabetică și cronologică. „Creațiile vocale” sunt distribuite referitor la coruri, cântece solo, cântece pentru copii. A doua parte a lucrării se întitulează „Despre viața și creația compozitorului”. Selectarea surselor documentare în indice e terminată în iunie 1992.

Apariția acestei lucrări, după cum a menționat dna Lidia Kulikovski, ex-director general al BM „B.P. Hasdeu”, responsabilă de proiect, a fost o adevărată surpriză pentru Eugen Doga. Dar, din 2002, în cadrul activității filialei, se reîncepe lucrul de reeditare a indicelui bibliografic cu un nou arsenal de informații (un număr mare de reviste, cărți și discuri, informații din internet), pentru a completa datele referitoare la activitatea muzicală și publicistică a compozitorului Eugen Doga. Bibliotecarii au fost în permanentă legătură cu soția maestrului, dna Natalia Doga, și muzicologul Serghei Pojar, care le puneau la dispoziție noi apariții – culegeri de partituri, CD-uri, casete video. De fapt, până la moment, există doar acest indice bibliografic. Nu mai există o altă lucrare de cercetare bibliografică la tema dată, care ar continua activitățile începute în lucrarea din 1993 (consultarea surselor de informare; căutarea, localizarea, selectarea, organizarea informațiilor; elaborarea bibliografiei; transmiterea bibliografiei finale). Bibliografia lui Eugeniu Doga este enormă și poate fi comparată după volum doar cu bibliografia unei mari personalități din Basarabia, cunoscută de o lume întreagă – cea a divei din prima jumătate a secolului XX, soprana Maria Cebotari.

Evenimentele social-politice din deceniul nouă al secolului trecut au avut un impact direct și asupra bibliotecii, care și-a creat o imagine pozitivă în societate, devenind gazdă a numeroaselor activități de propagare a artei și a oamenilor din acest domeniu. La una din asemenea întruniri din anul 2001, compozitorul Eugen Doga și-a exprimat părerea vizavi de instituție: dacă ar fi să-și

începă din nou activitatea sa muzicală, apoi ar face primii pași anume aici. În anul 2002, compozitorul Eugen Doga, alături de soprana Maria Bieșu, alături de actori, artiști plastici, jurnaliști și scriitori, a fost prezent la activitățile muzicale care se realizau în cadrul salonului „Dialogul sufletului cu muzica”. Tot atunci el vine cu o donație impunătoare de documente (peste 200 de exemplare): cărți de istorie a muzicii universale în limba germană, partituri muzicale, discuri de vinil, CD-uri, caiete metodologice, facsimile (fotografii ale variantelor de lucru a compozitorului; în special, partituri muzicale la creații instrumentale și ale coloanei sonore la filme și spectacole pe care le-a realizat în perioada anilor 1967-1990) – documente care au completat și au îmbogățit colecția bibliotecii nu numai cantitativ, dar și calitativ, adăugând valoare domeniului specific de cercetare. În acest context, maestrul a subliniat că această avuție a clădit-o piatră cu piatră „nu în scopul agonisirii, dar în folosul creației, în speranța că tineretul studios care vine la Biblioteca de Arte va deschide aceste cărți, va auzi muzica și va deveni mai bun”. Era un adevărat eveniment care a fost mediatizat în mass-media (*Eugen Doga a făcut o donație unei biblioteci de Arte // Moldova Suverană*. – 2002. – 26 febr. – P. 4.; *Кишиневские новости*. – 2002. – 26 febr.). De asemenea, despre donația maestrului s-a comentat și în contextul evenimentului „Mărțișor 2002” în publicația *Кишиневские новости* de la 1 martie 2002.

La 3 martie 2002, Eugen Doga a fost omagiat cu ocazia aniversării a 65 de ani de la naștere în incinta Bibliotecii de Arte, în cadrul evenimentului cu genericul „Topit în cântec veșnic tânăr”, moderat de Serghei Pojar (1961-2010) – cronicarul vieții muzicale din Republica Moldova, ziarist și pedagog, unul dintre cei mai reprezentativi critici de artă muzicală ai ultimelor decenii ale secolul trecut.

În opera compozitorului Eugen Doga urmărim diferite perioade, unanim

---

Bibliografia lui Eugeniu Doga este enormă și poate fi comparată după volum doar cu bibliografia unei mari personalități din Basarabia, cunoscută de o lume întreagă – cea a divei din prima jumătate a secolului XX, soprana Maria Cebotari.

---

apreciate de către muzicologi ca noi trepte în creația componistică. Frază „Muzica este casa mea” a devenit celebră în contextul unei vizite a publicistului Nicolae Roibu și a acad. Mihai Cimpoi la Eugen Doga după o obișnuită reîntoarcere a sa de la Moscova.

Spectrul variat al genurilor abordate demonstrează interesul compozitorului Eugen Doga pentru cele mai diverse modalități de exprimare sonoră, pentru zone tematice și stilistice diferite. Muzica sa este, în toate ipostazele, antrenantă, vibrantă și sinceră, ea cucerește ascultătorul prin generozitatea melodică și autenticitatea emoției pe care o comunică.

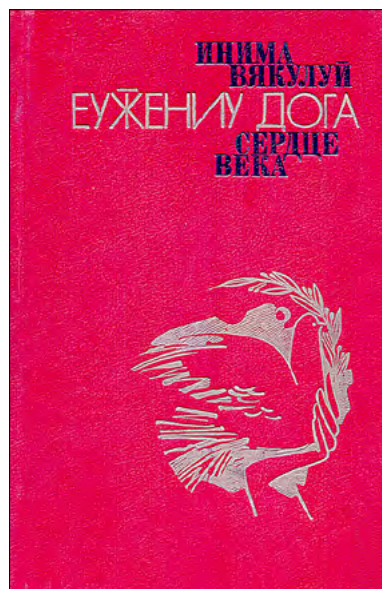
A fost răspunsul maestrului la întrebarea: „Unde se simte mai bine – la Chișinău sau la Moscova?” (din cartea *Lumini și umbre-n ceas de taină* (2005) de Nicolae Roibu).

Dacă e să caracterizăm întreaga operă a lui Eugen Doga, vom putea evidenția câteva domenii bibliografice majore:

I. *Opera musical-componistică* a lui Eugen Doga este exprimată în volume monografice de muzică tipărită, cărți de autor, în culegeri și antologii, albume, enciclopedii de muzică și critică muzicală, în creații instrumentale și

creații vocale, muzică pentru film și spectacole de teatru, articole cu tematica de profil în presă; în resurse electronice – reflecții pe diferite portaluri, înregistrări pe discuri, documente audio-vizuale ș.a. Spectrul variat al genurilor abordate demonstrează interesul compozitorului Eugen Doga pentru cele mai diverse modalități de exprimare sonoră, pentru zone tematice și stilistice diferite. Muzica sa este, în toate ipostazele, antrenantă, vibrantă și sinceră, ea cucerește ascultătorul prin generozitatea melodică și autenticitatea emoției pe care o comunică.

Merită de menționat aspectul patriotic al creației muzicale, ținând cont de faptul că Eugen Doga este și un mare om cu responsabilitate civică. El este autorul muzicii pentru trei imnuri naționale, dedicate marilor domnitori: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și, apărut în 2021, *Imnul lui Alexandru Ioan Cuza*. Astăzi, Eugen Doga se vede prins pe axa Chișinău-București,

unde îl vedem activ la multe manifestații de mare amploare.

II. *Referințele la activitatea profesională și personală* – un gen aparte pe care îl putem adăuga la opera integrală a lui Eugen Doga: cărți și culegeri, unele dintre ele aniversare, scrise despre el și despre viața lui. Lăsăm aici o listă de lucrări prezentată în ordine cronologică a apariției lor:

1. Tcaci, Efim. *Eugeniu Doga*. Chișinău: Literatura artistică, 1980.
2. Doga, Eugen. *Inima veacului = Сердце века* [compoziții corale] / alcăt. S. Pojar. Chișinău: Literatura artistică, 1987.
3. E. Doga: Oglinda clipelor = E. Догa: В зеркале мгновений = Ye. Doga: In the Mirror of Moments / aut.-alcăt.: E. M. Șatohina. Chișinău: Timpul, 1989.
4. Eugeniu Doga: bibliografie / Biblioteca Centrală BM „B.P. Hasdeu”; Centrul Național de Hasdeologie. Chișinău: Universitas, 1993.
5. Клетинич, Евгений. *Евгений Догa – знакомый и неизвестный*. Москва: Композитор, 1999.
6. Eugen Doga: compozitor, academician / Acad. de Șt. a Moldovei; consiliul coord.: Gheorghe Duca. Chișinău: Î.E.P. „Știința”, 2007.
7. Dumbrăveanu, Luminița. *Eugen Doga: „Muzica este prima și ultima mea iubire”*. Chișinău: Prut Internațional, 2012.
8. Turea, Larisa. *ABCDoga: Un destin în Do Major*. Chișinău: Prut Internațional, 2017.
9. Gagim, Ion. Eugen Doga, perspectiva inversă / coord.: Victor Spinei și Ionel Gândea. București – Brăila: Editura Academiei Române – Editura „Istros”, 2020.

III. Ar fi o informație incompletă, dacă e să ne referim doar la opera muzicală a maestrului. În timp, ea s-a completat și cu o altă componentă – cu opera literară. Sunt de menționat în special anii 2017-2021, perioadă în care, așa cum o cunoaștem, cel puțin noi, bibliotecarii, maestrul a fost foarte activ la capitolul cărți editate și semnate în calitate de autor. Ar fi indicat să numim acest

compartiment *Opera complexă* – de la opera muzicală cu sintagma „Muzica este casa mea”, până la opera literară – cartea pentru copii și cartea monografică.

Eugen Doga a avut dintotdeauna o predilecție pentru cărți, fiind și membru al colegiului redacțional și de repertoriu al Ministerului Culturii al RSS Moldovenești, funcție pe care a deținut-o în anii 1967-1972. Prima sa carte a apărut în anul 1957, la 1 ianuarie (când avea doar 20 de ani) cu titlul *Cântec de anul nou*, retransmisă la postul de radio moldovenesc

la 1 ianuarie 1957. A fost prima lansare a acestui volum în formă de interpretare muzicală realizată de o orchestră de copii condusă de dirijorul și compozitorul Șico Aranov. A fost și prima dată când o compoziție muzicală a tânărului compozitor Eugen Doga a fost transmisă la radio. Pe parcursul următoarelor decenii au continuat să apară cărți la diferite edituri de la noi și de peste hotare – cărți concepute, semnate și alcătuite de Eugen Doga. Conținutul culegerilor apărute la noi cuprindea notele muzicale la cântecele cu tematică patriotică, piese muzicale cu tentă romantică sau populară, inspirate din specificul melosului popular moldovenesc, melodii consacrate orașului Chișinău. Este o dovadă certă că în selectarea materiei de conținut pentru lucrările semnate Eugen Doga a colaborat permanent cu scriitorii din Basarabia.

Cartea *Orașul cîntă = Topod noem*, apărută la editura „Cartea Moldovenească” în anul 1967 este o culegere de paisprezece cântece despre orașul Chișinău, pe muzica compozitorilor moldoveni. Maestrul a avut dintotdeauna o dragoste aparte pentru Chișinăul drag, orașul alb cu umerii de piatră. În ediția dată, trei din piesele muzicale – *Cu mine-i cântecul* (versuri de P. Darie), *Mări de flori* (versuri de A. Ciocanu), *Șantier ni-i țara toată* (versuri de N. Esinencu) – sunt pe muzica lui E. Doga. În 1971, la aceeași editură, apare volumul *Primăvara*, culegere pentru voce și pian, concepută de Eugen Doga.

În anul 1972, la editura „Cartea moldovenească” au apărut alte două volume: *Pe strune de chitară*, în care sunt prezentate cântece românești de estradă și cele populare, și cartea *Pe aripi de cânt*, o culegere de note muzicale (muzica aparținându-i) la o serie de

cântece despre natură – de la primăvara până la toamna târzie, preconizate atât pentru interpretare vocală, cât și pentru solo pian. Cartea este însoțită de o prefață semnată de Grigore Vieru.

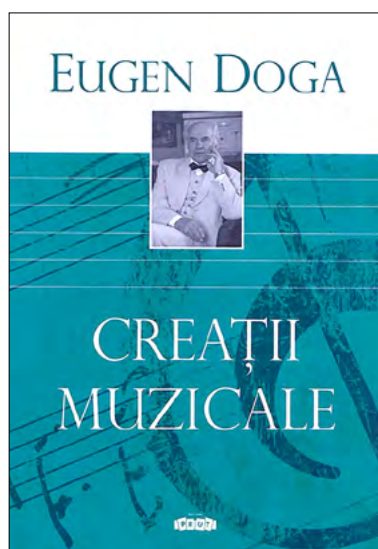
În anul 1978, la editura „Literatura artistică”, este scoasă de sub tipar culegerea *Солнечный день = Zi cu soare*, care cuprinde cele mai populare cântece lirice ale compozitorului Eugen Doga. Activitatea maestrului sub aspect editorial a fost deosebit de intensă în perioada când era axat pe dimensiunea Chișinău – Moscova, lucrările lui fiind incluse și în culegeri muzicale care se editau în Federația Rusă.

În anul 1987, la Moscova, la editura „Советский композитор” apare o nouă culegere de cântece pentru voce, cor și baian, semnată de Eugen Doga – *Избранные песни*, în care se regăsesc o serie de melodii pe versuri (poezii cântate) preluate din literatura română din Basarabia.

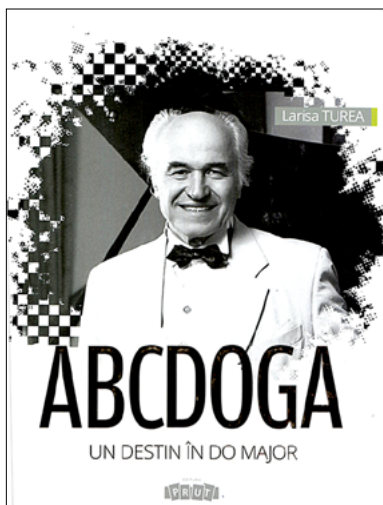
Începând cu anul 2000, Eugen Doga editează un set de lucrări muzicale, structurate în formă de caiete preconizate pentru studiu, care apar în orașele Moscova și Sankt-Petersburg din Federația Rusă la diferite edituri – „Советский композитор”, „Композитор”, „Союз художников” ș.a. Majoritatea lucrărilor, inclusiv caietele muzicale, se află în componența subcolecției a bibliotecii „Documente de muzică tipărită”.

Activitatea editorială recentă a compozitorului Eugen Doga, din ultimii cinci ani de creație muzicală, se caracterizează prin editarea unor volume cu substrat autentic, sustras în special din verbul eminescian. Maestrul este adânc impresionat de opera de creație a marelui poet român. Încă în anii '70 ai secolului XX, Eugen Doga a scris două coruri a capella la textul poeziilor *Dorința* și *Dintre sute de catarge* de Mihai Eminescu.

Lucrarea *Dialogurile dragostei*, apărută în două volume în 2017 la editura „Cartier” (și vol. III este deja dat spre editare), cuprind arii și romanțe pe versuri de Mihai Eminescu și Veronica Micle. Autorul nu este la prima sa lucrare cu tematica eminesciană. Primind în dar un volumaș de versuri ale Veronicăi Micle,

compozitorul a fost tentat să exprime în muzică dragostea profundă a acestor doi mari îndrăgostiți.

Tot în 2017, la editura „Prut Internațional” apare lucrarea *Creații muzicale* semnată de Eugen Doga. Volumul a fost editat în temeiul Hotărârii Guvernului nr. 58 din 6 februarie 2017 „Cu privire la sărbătorirea aniversării a 80-a a compozitorului Eugen Doga”, elaborată cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. *Creații muzicale* este o carte de note muzicale cu piese pentru pian, consacrate copiilor.

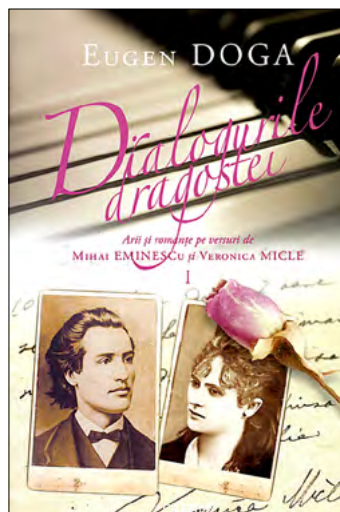
Lucrarea *Cântece*, apărută în 2019 la editura „Prut Internațional”, este o colecție de piese pentru pian, pentru vioară și pian, pentru două viori și un pian, destinată atât pianiștilor începători, dar și celor care posedă și alte instrumente.

Studiindu-i opera de creație muzicală, aflăm despre marea lui pasiune pentru muzica de film. Eugen Doga a semnat coloana sonoră la peste 200 de producții filmice, majoritatea produse la „Mosfilm”, unul din cele mai mari studiouri din fosta URSS. Filmul *Maria Mirabela* (1981), pentru care Eugen Doga a semnat coloana sonoră, a fost singura producție româno-sovietică regizată de artistul plastic, actorul și creatorul român de filme animate Ion Popescu-Gopo (având și contribuția poetului Grigore Vieru). După aproape 40 de ani, într-un sfârșit, am aflat că în proces de editare se află volumul monografic (note muzicale) ale filmului *Maria Mirabela*, pregătit de maestru.

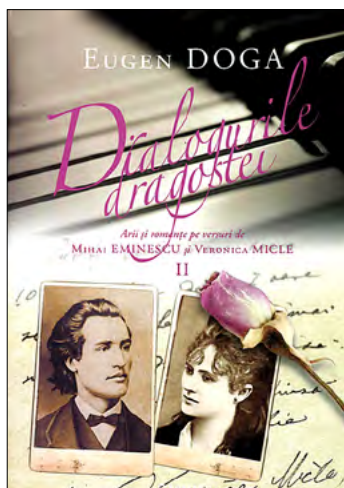
După cum a fost menționat, în opera integrală a lui Eugen Doga este necesar de introdus și *opera literară*, o activitate deosebită, la care maestrul a trudit în ultimii cinci ani în paralel cu opera sa de bază – cea muzicală. El este autorul cărților pentru copii și al unui volum autobiografic de mare valoare. În vizorul creației sale, un loc important îl dețin copiii, cu care, în

ultimii cinci ani, Eugen Doga are o colaborare fructuoasă. Aceasta se rezumă nu numai la activități muzicale – recitaluri de piese seminate de compozitor în interpretarea elevilor din școlile de profil și licee, dar și la alt aspect – scrierea operelor literar-artistice și editarea cărților consacrate copiilor. Au apărut două cărți semnate de autor, care se bucură de un mare succes la cititorii mici. În anul 2018, apare cartea sa pentru copii, o carte cu povești, pentru prima dată editată în limba rusă, apoi tradusă în limba română. În 2019, volumul a fost propus pentru programul de lectură „Chișinăul citește” lansat de BM „B.P. Hasdeu” (ediția a XVI-a).

În anul 2019, editura „ARC” a scos de sub tipar o nouă carte semnată de maestrul Eugen Doga – *Plaiule cu Vise Albastre*. Cartea este o colaborare rodnică între maestru și scriitoarea Viorica Covalschi, cunoscută și îndrăgită de copii și din cadrul minunatului program de lectură „Chișinăul citește”. Este, mai degrabă, o carte de versuri, care vine să completeze și fondul documentelor de muzică tipărită a Filialei de Arte „Tudor Arghezi”.

În anul 2021, a fost editată o nouă carte a compozitorului: de astă dată un volum autobiografic, care ne înfățișează un tablou amplu al vieții și activității maestrului – *Viața mea așa cum a fost să fie*, în care găsim următoarea mărturisire: „M-am străduit, în măsura în care e cu putință, să fiu obiectiv, să reproduc multe momente prin negura vremii, care nu se limitează la întorsul filelor calendarului, ci ne mai și atrage în vârtoarea ei și ne revine o luptă grea pentru a ne menține în zona ei de atracție, ca să nu fim aruncați în niciunde”.

*Comunicarea a fost elaborată
în baza surselor din colecția
Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”
și a catalogului electronic al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.*

DOUĂ MUZE – POEZIA ȘI MUZICA ÎN CREAȚIA COMPOZITORULUI EUGEN DOGA

*Nina SLUTU-SOROCEANU,
scriitoare, jurnalistă*

Rezumat: Republica Moldova e o țară mică. Dar, lucru îmbucurător, nu și necunoscută. Iar faptul că ea reușește să figureze printre țările culturale ale lumii se datorează, în mare, creatorilor de la noi, oamenilor de artă, artiștilor. Și numele, opera compozitorului Eugen Doga se înscrie printre creatorii de primă mărime de la noi. El, prin creația sa, ne promovează țara. Iată de ce este prețuit, iubit de conaționali, iată de ce merită și trebuie să-i evidențiem contribuția însemnată pe care o aduce la completarea patrimoniului național spiritual-artistic prin opera sa.

Cuvinte-cheie: operă de patrimoniu, portativ, poezie cântată.

În 1972, apărea la Chișinău, la editura „Cartea Moldovei” o culegere de cântece de-ale compozitorului Eugeniu Doga, intitulată *Pe aripi de cânt*. E un titlu plin de semnificație, compozitorul demonstrând ulterior, de la o lucrare la alta, de la o carte la cealaltă că, într-adevăr, creează de parcă arta sa l-ar înaripa. Consemnăm că maestrul a subliniat în repetate rânduri atașamentul său pentru domeniul pe care-l profesează. Altfel, într-un interviu pe care i l-a acordat jurnalistului Nicolae Roibu, dl. Doga declară: „Muzica este casa mea”. La fel, și atunci când, în colaborare cu o altă harnică jurnalistă, Luminița Dumbrăveanu, au realizat o amplă schiță de-a maestrului-compozitor, au intitulat-o tot atât de tranșant: *Muzica este prima și ultima mea iubire* (Chișinău, Prut Internațional, 2012). Altfel, s-ar crea impresia că dl Doga ar fi „străin” de alte genuri artistice. Adevărul e altul, îmbucurător: Eugen Doga abordează diverse și variate genuri artistice: cinematografia, literatura. Surprinzător sau nu, dar, la ora actuală, avem tot temeiul să vorbim chiar de opera literară a lui Eugeniu Doga, deoarece artistul, pe durata vieții, a acumulat emoții, gânduri palpitate, și le-a evocat în câteva lucrări literare de certă valoare – în proză. Însă lui Eugeniu Doga nu-i este străină nici Poezia, deoarece chiar de la debuturile sale componistice dumnealui a colaborat cu mulți poeți: Anatol Ciocanu, Ion Podoleanu, Andrei Strâmbeanu, Petrea Cruceanu, Grigore Vieru ș.a. Grație acestei colaborări, unele texte de-ale poezilor, puse pe portativ de compozitorul Doga, au căpătat noi valențe artistice,

devenind chiar emblematic. E și cazul unei poezii de-a poetului Petrea Cruceniuc, intitulată *Codrii mei frumoși*, poezie care posibil să fi rămas în anonimat, cum se întâmplă atât de des în cultura noastră autohtonă, unde prea arareori știm a prețui și perpetua valorile artiștilor noștri... E similară situația și în cazul unor texte semnate de scriitorii Ion Podoleanu, Gheorghe Vodă ș.a. Ei bine, textul lui Petrea Cruceniuc, „îmbrăcat” în mantia sonoră, imnică, putem spune, de către compozitorul Eugeniu Doga, a cucerit un loc aparte în palmaresul muzicii ușoare de la noi, melodia și textul înfruntând eroziunea timpului, a modelor și modelelor veșnic schimbătoare, de foarte multe ori chiar demolatoare. Această metamorfoză – de a înveșnici, prin artă, un nume, un text, o melodie constituie, posibil, cea mai valoroasă fațetă și menire a artei înseși. Și compozitorul Doga înțelege perfect această misiune dificilă, dar nobilă, de a apropia, îmbina armonios Muzica și Poezia. Numeroase cântece, romanțe, imnuri etc., create de către compozitor în colaborare cu poeții de la noi, stau mărturie, că Eugen Doga prețuiește poezia, o înțelege și o promovează prin creația sa.

Cea mai elocventă dovadă în acest sens sunt atenția și înțelesul pe care compozitorul le acordă creației poetice a lui Mihai Eminescu. Putem vorbi chiar de o obsesie, în sensul cel mai frumos al cuvântului, a compozitorului Eugen Doga pentru poezia marelui Eminescu. Poezie pe care, ca s-o înțelegi, e necesar să posezi și cunoștințe, dar și o sensibilitate nativă, poate chiar primordială, proprie doar ființelor nealterate de gunoiul devastator al robotizării tot mai evidente și mai excesive a omului modern în detrimentul calităților valoroase – cele ale umanismului.

Arta a tins dintotdeauna să-l umanizeze pe *homo sapiens*, să mențină și să multiplice calitățile cele mai de preț ale ființei sale – slujirea Binelui, Frumosului, Armoniei, Empatiei. Acestea sunt valorile perene ale vieții înseși, valori pe care arta le perpetuează constant. Compozitorul Eugen Doga s-a alineat acestor creatori de la începuturile sale artistice, rămânând și astăzi pe această poziție în ciuda faptului că tot mai multe voci încearcă să demonstreze că a crea e un lucru ușor, că ar fi chip să reducem astăzi actul creației la niște algoritmi și că e suficient să programăm computerele

---

Surprinzător sau nu, dar, la ora actuală, avem tot temeiul să vorbim chiar de opera literară a lui Eugeniu Doga, deoarece artistul, pe durata vieții, a acumulat emoții, gânduri palpitate, și le-a evocat în câteva lucrări literare de certă valoare.

---

performante cu anumite formule matematice și gata – chipurile, mașinile vor da la iveală „opere” noi-nouțe... Adevărat, se fac experimente, se „compune” muzică electronică... Doar că ea n-are priză la ascultători veritabili. Îi lipsește fiorul, misterul, pe care doar sufletul sensibil al artistului i-l poate conferi. Mașinile „crează” scheme irelevante. Omul creează opere complexe, capabile să-i apropie pe semeni de un ideal, să-i înnobileze. Creația lui Eugen Doga face parte din această categorie de artă vie, palpantă, mobilizatoare. Tocmai de aceea, ea merită să ocupe un loc de cinste în palmaresul înscris în zestrea spirituală a neamului nostru, și nu numai. Incontestabil, creația maestrului Eugeniu Doga constituie o operă de patrimoniu și în sens universal, fapt care a fost consemnat de către UNESCO.

Iată de ce merită un cuvânt de bine toți acei oameni cu suflet mare și cu drag de țară care creează, dar și promovează neobosit arta adevărată. E îmbucurător faptul că atât Primăria municipiului Chișinău, cât și instituțiile de cultură din capitală contribuie plener la munca aceasta. Și bibliotecile, ca totdeauna, sunt aici pe prima linie, dovadă e și conferința actuală, organizată de Direcția Cultură a Primăriei în parteneriat cu Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și Filiala de Arte „Tudor Arghezi”. Iar unde e parteneriat, e și colaborare, e și perpetuare, e și promovare, și consemnare. Consemnare atât de benefică pentru elaborarea unei panorame cât mai ample a vieții culturale actuale de la noi pentru ziua de mâine. Pentru istorie.

Le mulțumim organizatorilor și vreau să vă asigur că oamenii de artă de la noi, toți slujitorii culturii de aici și de acum, vor da curs cu trageră de inimă la invitația de a continua și de a contribui la completarea istoriei culturii noastre cu noi file pregnante.

VIRTUȚILE ȘI VALORILE COPILĂRIEI ÎN CREAȚIA LUI SPIRIDON VANGHELI

*Dr. Nadejda IVANOV
cercetătoare, critic literar*

Spiridon Vangheli este scriitorul ce a bucurat copiii Basarabiei și ai întregii lumi cu personaje memorabile, caracterizate prin istețime, ingeniozitate, bun simț, candoare, ce-și construiesc lumea după principiul binelui și a propriei voințe.

Spiridon Vangheli se naște în satul Grinăuți, județul Bălți, fiind al șaselea copil din cei nouă frați. Tatăl său, Ștefan Vangheli, rămâne în memoria scriitorului drept un gospodar de frunte al satului, motiv pentru care era mereu hărțuit și amenințat de NKVD și agenții de partid. Este un moment-cheie din copilăria scriitorului, ce-i determină, mai târziu, viziunea față de puterea sovietică și metodele ei de re-educare a „omului nou”. Astfel, adult fiind nu acceptă să devină membru al partidului, are propria viziune asupra omului și a modului său de a se manifesta în lume, pe care o va reda ludic în lucrările artistice pentru copii.

Devenind student la Institutul Pedagogic, în 1952, alături de colegii de breaslă (Grigore Vieru, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, Pavel Boțu, Mihail Ion Ciubotaru, Andrei Strâmbeanu, Valentin Mândăcanu), înființează *Foaia Literară* și un cenaclu literar, la care sunt invitați scriitori consacrați. Deși este recomandat să-și continue aspirantura la Moscova, planul este spulberat de anunțul că este luat la armată, în 1955. Ajuns până în străfundurile Siberiei, a urmat o perioadă lungă de irosire de timp și energie fizică, creaștere, mărturisește scriitorul.

Începând cu anul 1960, este angajat în calitate de redactor la Editura „Cartea Moldovenească”, apoi redactor superior la Editura „Lumina”, unde Spiridon Vangheli se dedică literaturii. Astfel, în următorii ani, îi apare placheta de versuri *În țara fluturilor* (1962), *Cele mai frumoase flori* (1963) și *Cine-a spus că eu sunt mic?* (1963). Volumul pentru copii, care-l consacră este *Băiețelul*

din *Coliba Albastră*, ilustrat de Igor Vieru. În 1967, la Editura „Lumina”, apare cartea *Isprăvile lui Guguță*, un personaj ce va cuceri, peste ani, inimile copiilor, promovând, prin acțiunile și atitudinea sa, valori general-umane, fundamentale în devenirea și renașterea unei conștiințe naționale, cultivate metodic și subversiv mai multor generații din Basarabia, pe atunci, comunistă. În acest sens, ideea zămislirii unui *Abecedar* împreună cu Grigore Vieru, în 1966, iscă, de asemenea, din dorința „ca să aprindă câteva luminițe în subterana în care se aflau copiii” [2, p. 8]. În cartea de interviu îngrijită de Constantin Bostan – *Spiridon Vangheli: destăinuiri din țara lui Guguță, copilul care a cucerit lumea*, Spiridon Vangheli prezintă panoramic calitatea educației din regimul totalitar comunist:

„Acea spălare de creier, pe care și dumneavoastră ați apucat-o în copilărie. Era acea prostire, acea tâmpire dirijată a copilului prin dogme și lozinci, spre a-i fura copilăria... Și-apoi, de fapt, prin propaganda ceea diabolică de ceas cu ceas, chiar și părinților li se luau copiii și li se dădea câte un Lenin, câte un Stalin mititei. Iaca, mângâiați-l pe Ilici, mângâiați-l pe Soso, creșteți copii devotați partidului, steluței roșii! Și, tot așa se mulțumeau Ilicii, Stalinii, Malenkovii, Brejnevii și alții câțiva... (...) Dacă erai atent la ce li se întâmplă pe atunci și copiilor, zilnic prelucrați de propaganda ceea, adânc pătrunsă nu doar în școli, cărți, colhozuri, ci și în familii, observai că erau prefăcuți în niște ieniceri sovietici – *ieniceri*, acesta e cuvântul. Și-atunci, fără să-mi dau seama, iată, și *din motivul acesta* a apărut Guguță, care a spus: «Stați, măi, că am și eu copilărie!...» [1, p. 70].

La întâlnirea cu Ministrul Învățământului, în 1967, Spiridon Vangheli, a avut curajul să afirme: „De îndată ce la noi s-a scris totuși asemenea literatură și considerați că ea trebuie cunoscută, hai să o studieze elevii din clasele a IX-a și a X-a, la *Istoria literaturii*, dar nu o băgați în clasa I și în celelalte clase primare, unde trebuie să-i trezim copilului interesul de a citi, să-i formăm gustul pentru lectură... Nu se poate să stâlcim și chiar să ucidem această dorință în copiii de clasele mici... (...) Trebuie, numaidecât, să schimbăm manualele!...” [1, p. 104].

Astfel, după 4 ani de muncă împreună cu Grigore Vieru (cu o contribuție semnificativă a pictorului Igor Vieru¹), aprobat prin 33

¹ Despre contribuția lui Igor Vieru la *Abecedarul* din 1970 vorbește Spiridon Vangheli: „Și ce bucurie aveam că desenele erau făcute chiar de Igor Vieru, cel atât de apreciat pentru talentul și originalitatea lui de poet plastic al plaiului natal. (...) Într-o ședință, la minister, tocmai ea [Elena Damina, directoarea editurii] s-a apucat să spună că «pictorul a românizat abecedarul». (...) A luat legătura, pe ascuns, cu

de recenzii, apare *Abecedarul* din 1970, la Editura „Lumina”. Devine manualul îndrăgit al copiilor, întrucât cuprinde poezioare și texte scurte, ludice, moralizatoare la fiecare literă, care apropie intelectual și afectiv copilul de carte, de literatură, de cuvânt și sensurile lui artistice. În 1990, va apărea deja *ABECEDARUL*, refăcut în grafie latină. „*Abecedarul*, mărturisește scriitorul pentru copii, a deschis noi orizonturi, a făcut parte între manuale și, desigur, în școli... A înfruntat mentalități bolșevice, tipare ruginite, l-au îmbrățișat și l-au sorbit de îndată copiii, învățători și învățătoare, chiar și părinții celor mici...” [1, p. 119].

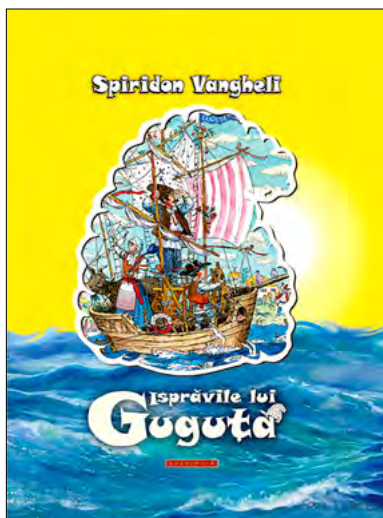
Un alt curaj deosebit l-a avut Spiridon Vagheli pregătind cartea *La noi la grădiniță* (poezii, versuri, scenete, jocuri), în care-i introduce pe George Coșbuc, Barbu Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Gârleanu, Otilia Cazimir și alți clasici români, pentru care va avea mari neplăceri. Din același an, „se angajează consultant literar la Uniunea Scriitorilor din Moldova. Timp de 25 de ani a condus Secția „Literatura pentru copii”, împărțându-le tinerilor din experiența sa și ajutându-i să-și editeze cărțile” [2, p. 9].

Din același principiu al „luptei” împotriva inoculării paradigmei ideologice în gândirea și formarea copilului, copilăria lui

graficianul rus V. Vaghin, să facă alte desene! (...) El a făcut alte desene, iar editura le-a aprobat și le-a folosit în alte ediții, fără aprobarea noastră. Firește, am suferit și eu, și Grigore, dar și mai afectat a fost Igor, care și-a văzut tot sufletul și munca date pe gârlă, de dragul «stelulelor roșii» (...) El a folosit desenele lui Igor Vieru, având grijă să le desfigureze în esență și mesajul lor românesc. Peste tot a apărut cravate roșii...” (Constantin Bostan. *Spiridon Vagheli: destănuiri din țara lui Guguță, copilul care a cucerit lumea*. Chișinău: Guguță, 2019, pp. 114-115).

Guguță se deosebea fundamental de copilăria prezentată în textele propagandistice, unde copilul era reprezentat ca o marionetă a regimului ce purta „onorat” cravata roșie și docil îndeplinea „faptele bune” indicate de cei sus-puși. În lumea lui Guguță, el este cel care își guvernează sentimentele, emoțiile, faptele și acțiunile, pentru că sunt porniri interioare, „plămădite” din credințe și valori strămoșești ce au rânduit mii de ani buna funcționare a satului.

De exemplu, răspunsul negativ la rugămintea de a fi primit la școală nu-l bulversează pe Guguță, nu-l înfrânge, ci va recompune universul său imaginar, organizând o școală acasă, prin confecționarea unei bănci. În curtea casei părintești – Centrul lumii, în cheie simbolică – viața se reorganizează după bunul său plac. Banca lui Guguță li se pare un miracol pentru vecini și pentru director, pentru că, până la el, nimeni n-a îndrăznit să iasă din limitele realului și să i se opună. Cu toții au fost impresionați și străpunși de miticul revendicat, de acest puști devenit școlar prin auto-aprobare, încât cereau să se așeze și ei, pe rând, în banca lui Guguță, inclusiv directorul școlii.

Atitudinea lui Guguță ar sugera că dincolo de real și coerciții ideologice, oricât de dure și de aplicate ar fi, există o dimensiune subtilă, obscură, numită copilăria, ce are farmecul ei specific de a anihila, cu o lumină protectoare, forțele lor malefice: „Grozav îi nemulțumea că Guguță are imaginație și caracter, e mereu atent la ce-i în jur, are mereu soluții și inițiativă. «Ce, el trebuie să ne învețe?», întrebau dușmanii libertății de gândire pe care o aducea Guguță” [1, p. 122].

Academicianul Mihai Cimpoi susține că, în povestirile lui Spiridon Vangheli, și adulții se bucură de candoarea copilăriei, devenind liberi, prin imaginație, în dimensiunea lor ființială: „Adulții trec în

proza lui Spiridon Vagheli printr-un purgatoriu al copilăriei. Istețimea lui Guguță și Ciuboțel îi readuce în sfera candorilor și a purității dintâi. (...) Micii eroi nu numai că găsesc soluții ingenioase sau răstoarnă situațiile în favoarea lor: ei au un punct de vedere asupra lumii, își cer un statut de existență autonomă, plină de farmec aparte” [2, p. 38].

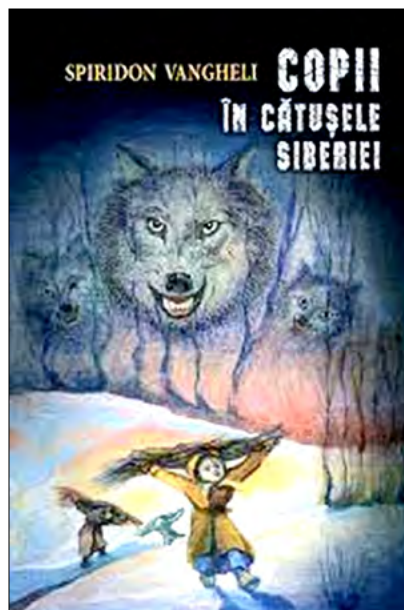
Creația lui Spiridon Vagheli impresionează, de-a lungul anilor, cu noi povestiri ce au fost traduse în peste 38 de limbi ale lumii: *Ministrul bunelului* (1971), *Columb în Australia* (1972), *Guguță – căpitan de corabie* (1979), *Steaua lui Ciuboțel* (1981), *Calul cu ochi albaștri*, *Guguță și prietenii săi* (1983), *Pantalonii – țara piticilor* (1989), *Copii în cătușele Siberiei* (2001), *Cartea de citire și gândire*, prima ediție (2007), *Ștregăria* (2013) ș.a. Toate aceste cărți au fost reeditate de mai multe ori de-a lungul anilor (peste 70 de ediții), pentru care i s-a conferit premii și titluri de onoare: Premiul Internațional *Diploma de Onoare Andersen* – Rio de Janeiro (1974); Premiul Ministerului Învățământului din Moldova (1982); Scriitor al Poporului din Republica Moldova (1992); Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (1996); Ordinul Republicii (1996); Laureat al Medaliei de Aur OMPI pentru Creativitate, Distincție acordată de organizația Mondială pentru Invenție din Geneva (2012); Premiul Național al Republicii Moldova (2013); Premiul Televiziunii Române din Moldova (2017) ș.a.

Intuim că misiunea scriitorului pentru copii era mai presus decât intenția de a-i distra, de-ai amuza. Despre acest lucru vorbește de la sine nuvela sfâșietoare despre deportările masive ale compatrioților noștri în Siberia. Aici, Spiridon Vagheli transmite mesaje educative despre onestitate, verticalitate, vrednicie, onoare, curaj, credință în Dumnezeu, rezistență și

statornicie în idealuri general-umane nepieritoare: „De la ei, până și de la copiii lor, avem a învăța vrednicia și să nu trădăm aproapele, cum nu l-au trădat ei, să nu ne jucăm cu idealul neamului și să nu-l trădăm pe Dumnezeu”, scrie Spiridon Vangheli pe coperta a IV-a a nulelei sale documentare *Copii în cătușele Siberiei* [3]. Copiii sunt adulții integri de mâine, de aceea adevărul despre suferințele poporului nostru basarabean nu poate fi ascuns sub preș sau înțelese ca o rușine *karmikă*. Scriitorul dă dovadă de înțelepciune și prezintă artistic mărturii în care copiii sunt sfășiați de lupi în pădurile Siberiei, sau „învăță” să se resemneze în fața morții părinților, rămași, apoi, orfani într-un cătun singuratic și înfrigorat. În ciuda agresivității inumane a bolșevicilor, copiii rămân Oameni onești, cu înalte valori umane. Copilul de azi (citorul) este pus în concordanță cu copilul de ieri (personajul), spulberând iluzia timpului și a spațiului, pentru a reliefa că valorile spirituale, culturale, naționale ș.a. sunt cele mai de preț avuții ale omului, care nu-l vor rătăci, pentru că sunt ancestrale.

Literatura pentru copii, în viziunea lui Spiridon Vangheli, nu e doar o literatură de divertisment. Este ziditoare de personalitate, pentru că, în viziunea Domniei Sale, misiunea este să trezească copiii, nu să-i adoarmă, să-i facă mai atenți la lumea din jur, să se bucure și să prețuiască valorile strămoșești: casa, satul natal, pădurile, iazul, țara, dar pentru aceasta e nevoie să fii sincer față de copiii cărora te adresezi, să rezonzi cu lumea lor imaginară, pură, plină de farmec și de forță: „Trebuie să îl ai pe copilul acela în suflet!.. Dacă nu-l ai, totu-i degeaba! Fiindcă, la urma urmei, pentru cine scriem? Pentru copilul din sufletul nostru. Dar el trebuie «să ne deschidă ușa»: dacă nu ne-a deschis, înseamnă că nu am știut să batem unde trebuie; că nu am pus în carte nici sufletul care trebuia, nici atmosfera și umorul pe care și le dorea. Acceptând păguboasa mentalitate potrivit căreia ar trebui «să coborâm» la nivelul copilului, înseamnă, de fapt, că nu știm, nu putem să ne ridicăm la nivelul imaginației și înțelegerii sale. Iar dacă-i vorba

cât de mult să ne ridicăm, apoi eu cred că trebuie să facem până la nivelul copilului genial, al copilului universal...” [1, p. 265].

Astfel, cartea pentru copii nu e un hazard, un exercițiu de improvizație, pentru că ea trebuie meditată cu toată seriozitatea, onestitatea, iar scriitorul să dea dovadă de maturitate morală și creatoare: „Aceștia-s copiii, acesta e sufletul lor curat... He-hei: câtă responsabilitate trebuie să simți pe umeri și-n cuget, când scrii pentru asemenea cititori! Și când te gândești că sunt atâția care se joacă de-a scrisul și chiar cred că pe cei mici îi amăgești lesne, oricum, cu maimuțările de cuvinte și poezioare sunătoare, din două paie și trei surcele...” [1, p. 244].

Literatura pentru copii, în viziunea lui Spiridon Vagheli, nu e doar o literatură de divertisment. Este ziditoare de personalitate, pentru că, în viziunea Domniei Sale, misiunea este să trezească copiii, nu să-i adoarmă, să-i facă mai atenți la lumea din jur, să se bucure și să prețuiască valorile strămoșești: casa, satul natal, pădurile, iazul, țara, dar pentru aceasta e nevoie să fii sincer față de copiii cărora te adresezi, să rezonezi cu lumea lor imaginară, pură, plină de farmec și de forță

Referințe bibliografice

1. BOSTAN, Constantin. *Spiridon Vagheli sau despre valorile copilăriei*. Chișinău: Guguță, 2019.
2. *Spiridon Vagheli sau despre valorile copilăriei*. Alcăt. Mihai PAPUC. Chișinău: Știința, 2015. ISBN 9789975679978.
3. VANGHELI, Spiridon. *Copiii în cătușele Siberiei. Nuvelă documentară*. Il. de Constantin BALAN. Iași: Editura pentru copii „Guguță”, 2013.

MAESTRUL ION PAULENCU: SCHIȚA UNUI BILANȚ DE CREAȚIE LA CEAS ANIVERSAR

Vasile CHISELIȚĂ,
doctor în muzicologie,
Institutul Patrimoniului Cultural, MEC

Rezumat: Consemnarea omagială punctează, într-o manieră rezumativă, laconică și sintetică, principalele direcții de activitate artistică, creativă și inovativă a maestrului Ion Paulencu, reputat cântăreț de operă, artist la Teatrul de Operă și Balet „Maria Bieșu” din Chișinău, interpret de muzică populară în orchestra „Folclor”, pedagog, redactor de emisiuni muzicale, scenarist, folclorist, formator al tinerelor talente, promotor al moștenirii culturale naționale și universale, edificator al unui bogat patrimoniu de înregistrări de creații de muzică vocală academică și tradițională în fondul audio-vizual al IPNA Compania „Teleradio-Moldova” (TRM). Dedicat aniversării a 80-a a protagonistului, demersul își propune să schițeze un succint bilanț de creație, menit a se înscrie și a suplimenta oarecum seria tematică preconizată spre apariție în biobibliografia aniversară a artistului, elaborată de Biblioteca de Arte „Tudor Arghezi”. Un accent special se acordă dezvăluirii contextului socio-cultural de formare și evoluție profesională a artistului în perioada sovietică. Autorul valorifică unele date și informații de arhivă, oferite de procesele verbale ale Consiliului artistic al TRM, partiturile stocate în biblioteca instituției, fișele din cartoteca redacțiilor muzicale, listele de repertoriu, interviurile audio ale autorului, sursele din media scrisă și on-line, o serie de materiale din arhiva personală a artistului.

Cuvinte-cheie: biografie de creație, artist polivalent, muzică academică, muzică (neo)tradițională, cântăreț de operă, interpret popular, repertoriu, Ion Paulencu, Republica Moldova.

Merituosul artist Ion Paulencu, cântăreț de operă, remarcabil bas, profesor universitar de canto, îndrumător, formator și promotor al tinerelor talente, interpret popular, folclorist, redactor muzical, scenarist și distins om de cultură din Republica Moldova a rotunjit, în anul de grație 2020, cea de-a 80-a aniversare.

Înzestrat de natură cu un „har polivalent” (S. Buzilă), cu deosebită „vigoare a talentului” (R. Iuncu), moștenitor al unei bogate tradiții și erudiții artistice native și, totodată, beneficiar al unei educații muzicale selecte de specialitate, personalitatea artistică cuprinzătoare, prolifică, cvasi faustică a maestrului Ion Paulencu s-a impus într-un „larg diapazon de creație”, circumscris artei muzicale naționale și universale (S. Begelsdorf), deseori depășind

Ion Paulencu: de Paști, la Voloca, 1964.

limitele canonice ale genurilor și stilurilor, transbordând normele, viziunile și modelele tradiționale.

Consultând vastul inventar de documente, date și informații, stocate în arhiva, biblioteca și cartoteca Radio și TV (actualmente – IPNA Compania „Teleradio-Moldova”), în înregistrările audio și audiovizuale, fixate pe discuri, CD-uri, în emisiunile radiofonice și filme muzicale, inclusiv în arhiva personală a artistului, în interviurile realizate cu protagonistul de către subsemnat, se poate constata faptul, că activitatea maestrului Ion (Ioan) Paulencu s-a fructificat, cel

mai pregnant, în albia a patru genuri exponențiale de creație interpretativă. Printre acestea, se evidențiază:

- 1) genul de operă, cuprinzând peste 60 de roluri emblematice pentru bas din literatura operistică universală și națională;
- 2) genul muzicii camerale, reprezentând arii, cântece, serenade, romanețe, elegii, balade, realizate cu acompaniament de pian sau cu ansamblul cameral, în total – peste 40 de lucrări din repertoriul clasic universal, rusec și național;
- 3) genul vocal-simfonic, însumând oratorii, imnuri, balade, elegii, cântece de mase, prelucrări populare, realizate cu Orchestra simfonică de estradă, Capela corală „Moldova” și Orchestra de cameră a Teleradiodifuziunii Moldovenești, cuprinzând peste 20 de lucrări;
- 4) genul popular/tradițional/neo-tradițional, reprezentat de cântecul liric și lirico-epic, doina, balada folclorică sau de inspirație folclorică, inclusiv o serie de lucrări din creația compozițională neo-tradițională a autorilor moldoveni, însumând

Ion Paulencu în rolul lui Oroveso („Norma” de Vincenzo Bellini).

circa 57 de lucrări, realizate în laboratorul orchestrei de muzică populară „Folclor” a Companiei „Teleradio-Moldova” (cond. maestrul Dumitru Blajinu, dirijori – Valentin Doni și Petre Neamțu), la care se adaugă 5 creații înregistrate cu alte orchestre și formații populare, dar și altele 3 creații în execuție solo sau cu auto-acompaniament la fluiet lung, imortalizate în cadrul unor emisiuni speciale TV. În total, în albia acestui din urmă gen se înscriu peste 65 de creații de muzică tradițională și neo-tradițională, unele în versiuni interpretative, toate fiind înregistrate în fondul patrimonial al TRM.

Conform Listei oficiale, oferite de Direcția patrimoniu a IPNA Compania „Teleradio-Moldova”, în fondurile instituției se păstrează un număr de peste 150 de înregistrări ale creațiilor interpretate de artist, în genurile menționate mai sus.

Biografia de creație a maestrului Ion Paulencu evidențiază importanța strategică a trei direcții principale de activitate profesională: 1) solist la Opera din Chișinău; 2) pedagog universitar și preuniversitar la specialitatea canto popular și academic, redactor de materiale metodico-didactice; 3) interpret profesionist de folclor, cântăreț, folclorist, conducător de ansambluri etnofolclorice, scenarist, realizator de filme și piese dramatice etnografice, publicist, redactor de emisiuni radiofonice, promotor mediatic al proiectelor de conservare, actualizare și promovare a patrimoniului cultural imaterial autohton. În contextul general al activității

Ion Paulencu în rolul Bătrânului țigan („Aleko” de Serghei Rahmaninov).

profesionale a maestrului Ion Paulencu, direcțiile amintite se împletesc organic și sincretic, astfel încât ele nu pot fi dissociate decât la nivel analitic. Direcțiile punctate se susțin și se induc reciproc, dezvăluind forța consolidată și sinergia voinței, puterii de muncă și talentului artistic pluridimensional – elementele ce construiesc imaginea unei veritabile personalități de creație.

În prezentul articol, ne limităm la identificarea și punctarea unor aspecte relevante din biografia și activitatea de creație a maestrului Ion Paulencu, fără a avea pretenția epuizării temei, lucru, de altfel, irealizabil într-un spațiu editorial destul de modest.

Ion (Ioan) Paulencu s-a născut la 5 decembrie 1940, într-o familie de români din nordul Bucovinei, în comuna Voloca, inclusă în actualul raion Hliboca/Adâncata, fiind o localitate periurbană, aflată la doar 11 km distanță de orașul Cernăuți. Tatăl său, Gheorghe Paulencu (1912-1947), era agricultor, unul dintre gospodarii înstăriți ai satului natal, iar mama Zenovia (1914-1979), se îndeletnicea cu munca casnică. Familia părintească a educat trei copii, printre care sora mai mare, Maria, numită și Lițuca (n. 1938), și fratele mai mic, Toader (1942-2014).

Viitorul artist a avut de înfruntat multe greutăți în viață, până să devină cântăreț de operă. La vârsta de doar 5 ani, el rămâne orfan de tată. Părintele său, un „voinic” harnic, spătos, curajos, care avea peste 2 metri înălțime și 120 kg în greutate, căzuse, precum relatează protagonistul, victimă primelor deportări

staliniste postbelice. Din mărturisirile sale aflăm că, prin lunile octombrie-noiembrie 1945, regimul totalitar sovietic a desfășurat o amplă campanie de arestări în masă a populației, mai cu seamă, în comunitățile bucovinene, locuite de români. Sub pretextul luptei cu rămășițele „banderovismului”¹, mișcare politică și militară naționalistă ucraineană de retorsiune, inexistentă, de altfel, pe teritoriul Bucovinei, autoritățile militare sovietice intensifică campania de purificare etnică a noilor teritorii ocupate cu forța. Prin urmare, peste douăzeci de mii de români bucovineni au constituit primul eșalon de condamnați la muncile silnice în lagărele de exterminare, create în estul RSS Ucrainene. În rândul osândiților convoiului fatidic nimerise și Gheorghe Paulencu, care fusese ridicat de militarii sovietici, năpustiți în casă, cu forța, cu armele de foc ațintite asupra victimelor, în miezul uneia din zilele lunii noiembrie 1945, când întreaga familie se afla la masa obișnuită de prânz. Evenimentul provocase mare spaimă, șuvoaie de lacrimi și inimaginabilă teroare a fricii trecuseră prin sufletele copiilor și mamei familiei Paulencu. Printre silnicii deportării de atunci se număra și consăteanul tatălui său, Mitruță (Dumitru), un tânăr de doar 16 ani, care va supraviețui însă calvarului și se va întoarce la baștină abia în anul 1951. În calitate de martor ocular, dar și de viitor ginere, căsătorit cu sora mai mare a lui Ion, „bădița Mitruță” va povesti familiei Paulencu, cu lux de amănunte, cele întâmplare cu capul familiei. Astfel, ajunși la Harkov, deportații bucovineni au fost distribuiți pentru amplasament în curtea uzinei de tractoare din oraș, fiind comasați, pe timp de iarnă, în barăcile pentru animale, unde au fost impuși să locuiască câte 60-70 de persoane în aceeași încăpere. Frigul străpungător, lipsa hainelor și a încălțămintei adecvate, foametea severă, muncile istovitoare, condițiile insalubre și anti-sanitare, epuizarea fizică și morală a bieților osândiți la suferințe subumane a provocat, în scurt timp, diferite boli contagioase, incurabile și deosebit de periculoase, printre care și tifosul. Gheorghe Paulencu a fost printre primii bolnavi de tifos, boală ce-i adusese sfârșitul, după trei luni de munci silnice la uzina din Harkov, murind în chinuri groaznice. Pe Mitruță, el reuși să-l roage, implorându-l sub formă de testament, ca să transmită întregii familii că se stinge cu gândul dragostei nețârmurite pentru copii.

¹ Ioan Paulencu, Artist al Poporului, interviu realizat de Adrian Beldiman (partea 1) [on-line]. RADIO-Moldova, 6 iulie, 2010. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=25QHZE075VE> (min. 6:40).

Corpul neînsuflăit al lui Gheorghe Paulencu, înghețat peste noapte, în crivățul lunii ianuarie 1946, fusese aruncat a doua zi în groapa comună din curtea uzinei din Harkov. Peste cadavrele a sute de români defuncți se stropiră cu var, iar tractorul rostogoli un val gros de pământ, astfel încât șobolanii, mișunând cu zecile, să nu reușească a le devora în totalitate. Din acel moment, micuțul Ion, alături de soră-sa Lițuca (Maria), mai mare cu 4 ani, și fratele Todirică (Toader), mai mic cu 2 ani, vor rămâne orfani de tată. Ei vor fi educați de mama Zenovia, văduvă de război. În privința fiului Ion, maica nu-și dorea decât ca el, în viitor, să rămână în satul natal, unde să învețe o meserie, să-și dureze o casă, să devină un bun gospodar și familist, întocmai ca tatăl său.

Momentul ruperii, despărțirii silnice de familie, al „plecării tatălui pentru totdeauna”, imagine reanimată și de relatările tulburătoare ale lui Mitruță (Dumitru Struț), s-a întipărit adânc, ca o engramă a durerii și suferinței profunde, în memoria tragică a lui Ion Paulencu. Acest element dramatic din viața sa personală va fi evocat în mod permanent, în numeroasele interviuri și relatări autobiografice, mai cu seamă, în perioada maturității profesionale. Din atare motive, artistul va deveni deseori un personaj incomod, nu tocmai agreat de autoritățile puterii comuniste și post-comuniste, suscitând, precum el însuși relatează, un „disconfort multora, pentru stilul de vorbire directă”¹, lipsit de ocolișuri și menajamente inutile. De-a lungul întregii sale cariere profesionale, a fost privit oarecum cu rezerve, suspiciune și nedisimulată ignoranță.

Soarta i-a adus însă multe surprize și provocări. Astfel, după absolvirea școlii primare în anul 1954, tânărul entuziast încearcă

¹ Ioan Paulencu, Artist al Poporului, interviu realizat de Adrian Beldiman (partea 1) [on-line]. RADIO-Moldova, 6 iulie, 2010. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=25QHZE075VE> (min. 6:40).

Serata de creație cu Orchestra „Folclor”, dirijor Petre Neamțu.

să-și croiască, în mod independent, drumul său în viață. Mai întâi, Ion se angajează temporar ca simplu muncitor la căile ferate, iar ulterior – la parcul de tramvaie din Cernăuți și, consecutiv, la rețeaua de drumuri regionale. În perioada anilor 1961-1966, însușește și profesează meseria de cizmar, una foarte apreciată și rentabilă, de altfel, la acea vreme. În adâncul sufletului, însă, protagonistul nutrea o mare dragoste față de muzică și visa să devină un mare artist.

Primul contact cu arta cântului organizat îl realizează în anul 1950, la vârsta de zece ani, grație participării sale în corul bisericesc din satul natal, un cor cu o bogată tradiție istorică, fondat pe la debutul secolului al XX-lea, în perioada tardivă a dominației Imperiului Habsburgic, fiind unul foarte cunoscut și apreciat pentru măiestria sa interpretativă în toată regiunea Bucovinei. Conducătorii și membrii corului, printre care și Gheorghe Onofreiciuc, zis „Lungu”, unul dintre fruntașii și îndrumătorii merituoși ai acestui colectiv, au remarcat de îndată calitățile vocale excepționale ale lui Nicuță a Zenoviei, cum i se spunea în sat pe atunci. Lui i se încredințează, succesiv, diverse partituri corale, de la tenori până la baritoni și bași. Astfel, timp de peste 16 ani, tânărul învățacel a asimilat, la auz, un vast repertoriu liturgic, inclusiv creații de Piotr Ilici Ceaikovski și Mihail Berezovschi. Consătenii începură să vadă în el un potențial dirijor al corului. În același timp, directorul școlii din sat, Nicolae Pitei, l-a atras și

în activitatea artistică de amatori. A concurat la diverse festivaluri regionale și republicane, mereu ocupând locuri de frunte. În tinerețe, talentul său s-a inspirat profund din marea zestre culturală a satului natal. El participă la mai toate horele duminicale, deseori în calitate de comandant, inclusiv la nunțile, clăcile, șezătorile, serbările și petrecerile sătenilor cu muzică. A învățat, de asemenea, să cânte la mai multe instrumente tradiționale țărănești, specifice locului: fluierul lung, tilinca, drâmba, muzicuța, ocarina, cimpoiul, fluierul îngemănat, frunza, solzul ș.a.

Din sursele patrimoniului imaterial local, tânărul artist și-a configurat universul său spiritual, și-a identificat preferințele și interesele estetice. Totodată, la baștină, se căsătorește cu consăteana sa, Stela, reușind să își construiască o casă, să își ducă o frumoasă gospodărie, să dea viață unui copil (Gheorghe), întocmai cum își dorea maică-sa, Zenovia. Lucrurile se așezaseră, parcă, în albia lor firească, iar idealul de a deveni un mare artist se atenuase oarecum.

O turnură determinantă în destinul de creație a lui Ion Paulencu intervine însă în anul 1966, la vârsta de 26 ani. Dorind să devină dirijorul corului din sat, el se vede nevoit să solicite lecții de teorie muzicală și solfegii lui Dionis Bănanu, originar din com. Costiceni, r-l Noua Suliță, pe atunci, tânăr absolvent al studioului de operă din Cernăuți, profesor de matematică, fizică și chimie, la școala din satul natal. Auzindu-l cum cântă și ce calități vocale excepționale posedă, acesta îi recomandă insistent să plece la studiul la „Conservatorul” din Chișinău. Zis și făcut. Nici vârsta și nici starea familială nu-l putu opri din drum. Sosind la Conservatorul din Chișinău, comisia de examinare îi refuză însă documentele, invocând, fără a-l asculta în prealabil, limita de vârstă. Deprimat, tânărul aspirant hotărî să-și verse amarul într-o aulă alăturată comisiei, unde se apucă să cânte *a capella*, pentru sine, din toată inima, câteva din doinele și cântecele strămoșești, pe care le adusesese de la baștină. „Concertul” său spontan a impresionat atât de mult profesorii și concurenții aflați prin apropiere, încât comisia de examinare acceptă să îl asculte. La capătul audierii a peste 20 de cântece și doine, uluiți de raritatea și frumusețea vocii sale de bas, profesorii Nicolae Chiosa și Arnold Azrikan, cu sprijinul rectoratului, au decis să facă demersuri speciale către Ministerul Culturii, pentru a-i permite lui Ion Paulencu, ca și în caz de excepție, să facă studii la Conservator, ceea ce s-a și întâmplat.

Astfel, în anul 1966 începe adevărata etapă a formării sale profesionale în domeniul artei lirice. În perioada anilor 1966-1972, și-a urmat asiduu studiile preuniversitare și cele universitare, avându-i, succesiv, ca mentori, la specialitatea canto de operă, pe profesorii Nicolai Maiburov și Nicolai Chiosa, iar în anii finali – pe cunoscuta artistă lirică la Teatrul de Operă și balet din Chișinău Polina Botezat. Aceasta din urmă a avut, în opinia artistului, un rol decisiv în formarea și consolidarea culturii sale vocale academice. De asemenea, Ion Paulencu și-a perfectat studiile muzicale în clasa de operă a prof. și dirijorului Boris Miliutin. Istoria muzicii a studiat-o cu prof. Boris Kotlerov, iar teoria muzicii – cu Leonid Berov.

În anul 1967, în perioada studenției, se angajează ca artist în Capela corală a TRM, iar din luna octombrie 1968, la invitația lui Dumitru Blajinu, se transferă în orchestra populară profesionistă „Folclor” din cadrul aceleiași instituții mediatice, unde va desfășura o amplă activitate interpretativă timp de aproape 4 ani. Grație colaborării creative cu aranjorii, compozitorii, cantautorii, poeții și cu dirijorul și violonistul Dumitru Blajinu, artistul va realiza peste 40 de înregistrări de cântece tradiționale, de sorginte sau de inspirație folclorică, în prelucrare orchestrală neo-tradițională.

După absolvirea Institutului de Stat al Artelor „G. Musicescu”, în anul 1972, Ion Paulencu este angajat ca solist la Teatrul Național de Operă și Balet din Chișinău (astăzi – titular al numelui „Maria Bieșu”), unde va desfășura o prodigioasă carieră lirică timp de peste 40 de ani, până în anul 2017. De-a lungul activității sale vocale de bas, artistul a susținut sute de spectacole de operă pe scena Teatrului liric de la Chișinău, dar și în străinătate, cu ocazia numeroaselor turnee artistice în marile orașe din spațiul fostei URSS, inclusiv în centrele teatral-operistice importante din Italia, Franța, Spania, Portugalia, Marea Britanie, Irlanda, România, Bulgaria, Elveția, Ungaria, Tailanda, Turcia, Rusia, Japonia și altele.

La Opera Națională, lui Ion Paulencu i-au fost încredințate peste 60 dintre cele mai importante roluri pentru bași din literatura operistică universală și națională, accentul căzând pe realizările monumentale în domeniu, reprezentate de școlile componistice italiană, franceză, germană, rusă și națională. Astfel, printre cele mai însemnate realizări ale carierei sale operistice, evidențiem următoarele roluri: Padre Guardiano din opera *Forța destinului*, Regele Filip și Inchizitorul din *Don Carlos*, Regele și marele Preot

Ramfis din *Aida*, Zaccaria din *Nabucco*, Monterone și Sparafucile din *Rigoletto*, Ferando din *Trubadurul*, Marchizul din *Traviata*, Samuel din *Bal Mascat* – toate ieșite de sub pana compozitorului italian Giuseppe Verdi; acestora le urmează rolurile lui Raimondo din opera *Lucia di Lammermoor*, Colline din *Boema*, Regele Timur din *Turandot*, Unchiul Bonzo din *Madame Butterfly*, Angelotti din *Tosca* de Giacomo Puccini; Don Basilio din opera *Bărbierul din Sevilla* de Gioachino Rossini; Maestro Dirijorul din *Maestro di Cappella*, Pictorul din *Căsătoria secretă* de Domenico Cimarosa; Farmacistul din *Clopoțelul* de Gaetano Donizetti; Oroveso din *Norma* de Vincenzo Bellini; Marchizul de Bouillion din *Adriana Lecouvreur* de Francesco Cilea; Bartolo din *Nunta lui Figaro* de W. A. Mozart; Mefisto din *Faust* de Charles Gounod; căpitanul Zuniga din *Carmen* de Georges Bizet; Țăranul din *Isteața* de K. Orff; regele Rene din *Iolanta*, Cneazul Gremin din *Evgheni Oneghin*, Surin din *Dama de pică* de Piotr Ilici Ceaikovski; rolurile Cneazul Galițki și Hanul Konciak din *Cneazul Igor* de Aleksandr Borodin; roluri în opera *Mozart și Salieri*, rolul lui Sobakin din *Mireasa Țarului* de N. Rimski-Korsakov, alături de M. Muntean, lucrare în care s-a realizat și ca pictor-scenograf; rolul lui Vaskov din *Zorile aici sunt liniștite* de V. Molcianov; Frol Petrovici din opera *În furtună* de Tihon Hrennikov; Alexandru Lăpușneanu din opera omonimă de Gheorghe Mustea; Draconul din opera-pamflet *Diavolul* de Eduard Lazarev; Mocanul din opera *Glira* de Gheorghe Neaga; Decebal din opera omonimă de Teodor Zgureanu, precum și rolul

principal în oratoriul dramatic *Ștefan cel Mare și Sfânt* de același autor și multe altele.

În fondurile Companiei de Stat „Teleradio-Moldova” se păstrează zeci de arii de operă în interpretarea basului Ion Paulencu, inclusiv în jur de 40 de romanețe ale compozitorilor ruși, o parte – cu texte traduse în română, precum și circa 30 de romanețe ale autorilor autohtoni (Teodor Zgureanu, Boris Dubossarschi, Semion Lungu, Serafim Buzilă, Constantin Rusnac, Gheorghe Neaga, Serghei Ciuhrii ș.a.). Multe din lucrările camerale sau operistice, în versiune camerală, au fost înregistrare pe viu, în diverse concerte, cu ocazia participării artistului la seratele de creație ale compozitorilor vremii. Cele mai importante creații camerale au fost realizate în compania unor renumiți maeștri de concert, precum pianistele Elena Sarafova, Aura Klain, Olga Iancu, Ghita Strahilevici, Maria Silkina, Raisa Trebici, dar și în acompaniamentul unor duete sau trio-uri instrumentale, asistate, respectiv, de E. Buzilă-Gubenko (vioară), Simion Koganovski (cello) sau Ion Josan (cello).

În plan paralel, maestrul Ion Paulencu a continuat să valorifice comorile cântecului tradițional românesc, moștenit din familie, din satul natal, rămânând astfel fidel vocației de rapsod popular. Încă din timpul studenției, în anii 1968-1972, activează ca solist al orchestrei populare „Folclor”, proaspăt fondată sub bagheta regretatului violonist și dirijor Dumitru Blajinu, în cadrul Teleradiodifuziunii moldovenești, numită în epocă „Comitetul de Stat pentru Televiziune și Radiodifuziune al Sovietului de Miniștri al RSS Moldovenești”. Se poate spune că Ion Paulencu îi datorează maestrului Blajinu „unda verde” în cariera sa de solist popular la radio. Anume Dumitru Blajinu i-a semnat aranjamentul la primul său cântec, intitulat *Sus îi luna, jos îi norul*, care a fost difuzat în eter, în anul 1968. Cu orchestra „Folclor” și cu corul academic „Moldova” (cond. Valentin Budilevski), cântărețul a înregistrat peste 30 de cântece tradiționale și neo-tradiționale, inclusiv în jur de 10 doine autentice, moștenite din patrimoniul cultural al satului natal. Precum mărturisesc inscripțiunile de pe partiturile păstrate în biblioteca TRM, unele creații au fost realizate de Ion Paulencu, în aranjament propriu pentru orchestră. În rândul acestora se situează cântecele *Mi-am ales o mândră dragă*, *De ce, maică, m-ai făcut și Știi tu, mândro*. În versiune solistică, cu acompaniament de fluier lung și ison gutural (tehnică interpretativă specifică Bucovinei), a fost realizată doina *Duce-m-aș*

lunea la târg, creația în cauză fiind culeasă în satul de baștină al artistului.

Întru dezvoltarea unor proiecte artistice inovative, maestrul Ion Paulencu a apelat la colaborarea și cu alte formații populare, printre care orchestra „Fluieraș” a Filarmonicii Naționale, condusă de Serghei Lunchevici (concerte la Olimpiada Mondială de la Moscova, 1980), ansamblul „Miorița” (cond. Vasile Goia), orchestra „Mugurel” (cond. Ion Dascăl), ansamblul instrumental al Institutului de Arte, condus de prof. Vasile Crăciun (turnee artistice în Franța, Germania, Japonia, România, Italia). Cu formația instrumentală condusă de violonistul Laurențiu Nujnoi, muzician în orchestra „Folclor”, în anul 1986, artistul înregistrează în fondurile TRM faimoasa creație camerală *Elegie* de Jules Massenet, marcând astfel un nou reper în repertoriul său popular de factură academică, simbolul unei direcții stilistice inovative, promovate pe larg de orchestrele populare profesioniste din RSS Moldovenească.

Din anul 1985, concomitent cu activitatea de bază la Opera Națională, maestrul Ion Paulencu se dedică carierei didactice universitare și preuniversitare la specialitatea canto, pe tărâmul căreia realizează succese remarcabile. Activează, mai întâi, ca profesor de canto academic la catedrele Comedia muzicală și Dirijat coral din cadrul Institutului de Stat al Artelor „Gavriil Musicescu” (din 1985), iar din anul 1994 – la catedra „Canto popular” a aceleiași instituții (actualmente – Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice), unde a activat până în anul 2014. Pe parcursul a peste 20 de ani, ore de canto popular (deseori pe o normă întregă) a predat și la Colegiul Național de Muzică „Ștefan Neaga”, unde, în anul 1997, a fondat și ansamblul etnofolcloric „Bucovina”, un veritabil laborator de creație, valorificare și propagare a cântecului popular. Domnia Sa a pregătit, în premieră, spre editare o metodă specială la disciplina Canto popular.

Maestrul se bucură de realizările, dar și de aprecierea unei întregi pleiade de discipoli, veritabili exponenți ai propriei școli de canto popular. Mulți dintre studenții săi au obținut valoroase premii la diversele concursuri și festivaluri naționale și internaționale, unii reușind să-și creeze un nume solid pe firmamentul artei populare neo-tradiționale din Republica Moldova. Printre aceștia, Diamanta Paterău (solistă a orchestrei „Folclor”), Neonela Duplei (solistă a Orchestrei Ansamblului „Joc”), Igor Cuciuc, Valentina Polișciuc, Lenuța Negruță, Nătălița Medoni, Dumitru Caulea,

Tatiana Straistă, Irina Ciuleaciuc, Mihaela Tabură. Majoritatea dintre discipolii săi sunt deținători ai premiilor și distincțiilor de frunte la cele mai importante festivaluri-concurs de specialitate, printre care „Crizantema de Aur” (Târgoviște, România), „În grădina cu flori multe” (Cernăuți), „Crizantema de Argint” „Tamara Ciobanu”, „Nicolae Sulac”, „Ștefan Neaga”, „Jocurile Delfice” (Chișinău), „Maria Drăgan” (Nisporeni). Cu realizări remarcabile se disting și alți tineri discipoli-interpreți, precum Viorica Moraru (solistă a orchestrei „Folclor”), Lenuța Gheorghîță, Iulian Corochi, Victor Bondari, Alina Munteanu, Augustina Dohot, Dumitru Filip, Vasile Glibiciuc, Nicolae Ciobănică, Veronica Mocanu. Majoritatea foștilor săi studenți sunt recunoscători și demni de moștenirea pe care au primit-o de la maestrul Ion Paulencu. Animat de frumusețea, autenticitatea și amprenta culturală identitară specifică a comorilor spirituale ce sălășluiesc în creația folclorică românească, profesorul și îndrumătorul Ion Paulencu a insuflat discipolilor săi o atitudine responsabilă și perseverentă în procesul de identificare, selectare, adaptare, valorificare și promovare a elementelor de patrimoniu imaterial în noul context cultural al modernității. Cei mai mulți dintre ei și-au asumat, implicit, și funcția de manageri, maeștri de ceremonii, dregători și prezentatori pe la nunțile și cumetriile contemporane, grație căreia reușesc să revitalizeze o parte din vechile obiceiuri țărănești, orațiile și conăcăriile tradiționale, cântecele și dansurile rituale, aflate pe cale de dispariție sau demult uitate.

În luna martie 2010, la postul de radio „Vocea Basarabiei”, jubiliarul a inaugurat emisiunea „Tezaur folcloric românesc”, un important for al artei muzicale populare, derulat în fiecare duminică, între orele 11.00-13.00, pe care l-a moderat până în anul 2016. Pe parcursul a circa 250 de emisiuni săptămânale, maestrul a promovat tinerele talente (o bună parte – din propria clasă de canto popular), a pus în valoare repertoriul marilor artiști ai muzicii populare, a evocat imaginea și biografia de creație a unor personalități proeminente ale culturii, a consemnat marile evenimente culturale din Republica Moldova, a realizat interviuri consistente cu artiștii, cântăreții, instrumentiștii, aranșorii, dirijorii, compozitorii, cercetătorii și savanții în domeniu, a luat în dezbateră problemele actuale ale artei populare autohtone, a susținut cauza unor artiști aflați în dificultate, formulând apeluri și transmițând în direct memorii către instanțele decizionale ale Ministerului Culturii.

Ion Paulencu împreună cu Maia Sandu, președinta Republicii Moldova. Inmânarea „Ordinului Republicii” în cadrul unei ceremonii desfășurate la Președinție, 15 noiembrie 2021.

Un spațiu mediatic generos le-a acordat personalităților emblematice ale culturii muzicale autohtone, în special, celor care au stat la izvoarele curentului de muzică neo-tradițională: Nicolae Sulac, Dumitru Blajinu, Serghei Ciuhrii, Vasile Iovu, Simion Duja, Constantin Baranovschi, Anatol Vițu, Maria Drăgan, Angela Păduraru, Teodor Negară, Vasile Marin, Nicolae Glib, Maria Iliuț, Valentina Cojocarui ș.a.

În calitate de interpret, Ion Paulencu s-a produs în două filme documentare, intitulate: *Eu mi-am ales cântecul* (Telefilm-Chișinău, 1981) și *Maestrul capelei* (Telefilm-Chișinău, 1983). În calitate de coautor, scenarist și coregizor, a realizat filmele etnografice: *Cuvânt pentru Mesia* (producție OWH Studio, 2004), *Sărbătorile de iarnă în Voloca, Cernăuți* (în colaborare cu A.O. „Model Art”, 2014). De asemenea, maestrul a finalizat redactarea piesei populare *Nunta străbunilor*, un important proiect de suflet, lucrare achiziționată de Ministerul Culturii, în anul 2012, pentru repertoriul Teatrului epic „Ion Creangă” din Chișinău. În baza acestei piese, autorul intenționează să creeze un film documentar etnografic.

Conform listei oficiale, în fondurile TV Moldova 1, se păstrează peste 20 de emisiuni muzicale cu participarea lui Ion Paulencu, în calitate de solist la Opera Națională, interpret de romanețe, cântăreț de folclor, folclorist și etnograf. De asemenea, cu ansamblul

etnofolcloric „Bucovina”, în emisiunile speciale realizate la Noroc TV, protagonistul a înregistrat un vast program de colinde, plugușoare, urături, piese de teatru popular, cântece și urări.

În calitate de pedagog de canto popular, protagonistul a publicat mai multe materiale didactico-metodice. Printre acestea se situează o serie de broșuri despre obiceiurile folclorice din Bucovina, unele articole de presă despre specificul aparatului vocal, problemele formării tinerilor vocaliști. Se evidențiază în acest sens broșurile: *Tradiții ale nunții în Bucovina* (2013), *Plugușorul în satul Voloca* (2013), *O perlă a teatrului popular – Irozii* (2013), articolele *Câte ceva despre tehnica aparatului vocal* (Făclia, 2001), *Tainele vocale și respirația* (Făclia, 2001), *Elemente de estetică vocală* (Făclia, 2011), *Noțiuni de anatomie și fiziologie vocală* (Făclia, 2012), *Nunta la Voloca, obiceiul de sâmbătă seară* (Literatura și Arta, 2002), *Nunta în Bucovina (III)* (Literatura și Arta, 2002), *Cântecul liric în obiceiul nupțial* (Literatura și Arta, 2001).

Domnia Sa este un membru activ al Asociației Culturale „Bucovina” din Chișinău (preș. Arcadie Suceveanu), unde participă cu mare interes și dăruire la dezbaterile, manifestările și proiectele culturale, împărtășindu-și cu generozitate bogata experiență profesională de artist, cadru universitar, cântăreț liric, folclorist, om de cultură. Dincolo de numeroasele consemnări, reportaje și evocări în presa vremii, date și materiale biobibliografice importante privind personalitatea artistică autentică a lui Ion Paulencu sunt incluse în prestigioase monografii, dicționare și ediții enciclopedice din țară și străinătate, printre care: *Opera din Chișinău* de Aurelian Dănilă (2005), *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie* (Vol. II, 1986), lexiconul enciclopedic *Interpreți din Moldova* de Serafim Buzilă (1996), ediția periodică *Calendar Național* (2005, 2010), fișierul biobibliografic *De la Cernăuți la vale* (Chișinău, 2014), dicționarul lui M.S. Aghin *Vokalno-entiklopediceskii slovari* (Moscova, 1991-1994), inclusiv ediția online: *Arta Moldovei, 1975-2005. Bibliografie, Vol. II. Muzică și coregrafie* (Chișinău, 2014) ș.a.

Maestrul Ion Paulencu deține valoroase calificări profesionale și distincții guvernamentale, printre care: Titlul onorific Artist al Poporului (1991), Atestat de conferențiar universitar (2002), Ordinul de Onoare (2010), Certificat de formare continuă la specialitatea psihopedagogia artelor (2011).

Aportul semnificativ al maestrului Ion Paulencu, adus pe tărâmul dezvoltării artei lirice naționale, pedagogiei muzicale,

folcloristicii, valorificării mediatice a artei și culturii, dar și rolul său inestimabil în afirmarea și promovarea unor cântăreți de operă și de folclor, în crearea unor modele de profesioniști ai artei vocale academice și folclorice, merită să beneficieze de un studiu științific special și aprofundat, întru sintetizarea realizărilor sale de creație și valorizarea acestora în procesul educațional, artistic și de management cultural din Republica Moldova.

Ajuns la onorabila vârstă a împlinirilor și a maturității profesionale, Maestrul Ion Paulencu anticipează cu bucurie profundă eventuala apariție a biobibliografiei aniversare, un proiect aflat în stadiul de realizare, sub auspiciul Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”, filiala Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Lucrarea constituie o primă încercare de totalizare, însumare și sintetizare academică a bogatului și ineditului traseu de viață creativă a protagonistului. Proiectul își propune să ofere cititorilor o valoroasă sursă de inspirație, informare și documentare, extrem de utilă atât pentru cercetători, creatori, muzicieni, compozitori, pedagogi și folcloriști, cât și pentru publicul larg de oameni de cultură, iubitori și promotori ai artei muzicale.

Înfăptuirea acestui proiect editorial va oferi pentru Domnia Sa un nesecat izvor de satisfacții și frumoase împliniri, reprezentând o veritabilă arenă de promovare, cunoaștere și recunoaștere publică a meritelor și realizărilor profesionale, servind, totodată, drept generator de noi imbolduri și oportunități motivaționale întru continuarea generoasei munci de formare și îndrumare a tinerelor generații de artiști, în realizarea cărui obiectiv nobil îi dorim maestrului Ion Paulencu multă sănătate, inspirație și abnegație.

Foto: din arhiva personală a lui Ion Paulencu

DIN MARAMUREȘ, SPRE INIMA BASARABIEI

*Dr. Teodor ARDELEAN,
director al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”,
Baia Mare (România)*

În 12 ianuarie 1991, a plecat spre Chișinău „Troița Prieteniei”, dedicată marelui Eminescu, rod al muncii unui grup de artiști ciotplitori în lemn (Radu Florian, Aurica Peța Cuza, Emil Burdețiu, Simion Leșe), coordonați de cunoscutul meșter popular Alexandru Peța Cuza.

Inițiativa a aparținut artistului sculptor lăpușean și a fost îmbrățișată de Uniunea Națională „Vatra Românească”, Filiala Maramureș (președinte – prof. Teodor Ardelean, vicepreședinte – Mircea Pop Buzești). Au sponsorizat deplasarea: Decebal Traian Remeș și Ioan Mihăilă.

Troița este dominată de portretul lui Eminescu și al apropiaților săi din viață: Veronica Micle, Aron Pumnul, Ciprian Porumbescu, dr. Alexandru Șuțu, Titu Maiorescu și Vasile Alecsandri. În partea inferioară apare portretul lui Ștefan cel Mare. Pe cealaltă față, troița conține subiecte religioase: portretele Maicii Domnului, Răstignirea Mântuitorului, cei patru evangheliști și Sf. Ilie hrănit în pustiu. Ziaristului Anton Petruț de la *Graiul Maramureșului*, sculptorul i-a declarat: „Din codrul eminescian am ales un lemn și i-am dat semnul Crucii, apoi am încrustat portretul Luceafărului și pe ale celor mult iubiți de domnia sa” (*Graiul Maramureșului*, anul III, nr. 323, 12 ianuarie 1991, p. 1).

Monumentul de 7 metri înălțime a fost instalat în noaptea de 14 spre 15

ianuarie 1991 în Parcul din fața Catedralei Mitropolitane din Chișinău (alveolă spre str. Pușkin). Cu o zi înainte, delegația a fost primită de Primarul municipiului Chișinău, Nicolae Costin, și consilierul cultural Tudor Zbârnea, azi – director general al Muzeului Național de Artă al Moldovei. Sfințirea a fost săvârșită de către un sobor de preacucernici părinți, în frunte cu Înaltpreasfințitul Vladimir, Mitropolit. Cu ocazia întâlnirii de la primărie, profesorul Teodor Ardelean, vicepreședinte pe țară al Uniunii „Vatra Românească”, a înmănat un hrisov primarului Costin.

Inaugurarea a prilejuit luări de cuvânt foarte îndrăznețe din partea delegației din România, dar și un discurs elegant al ministrului culturii, Ion Ungureanu. La Chișinău, au fost prezente în acele zile multe delegații, care s-au reunit în seara de 15 ianuarie 1991 la spectacolul de gală „Colind pentru Eminescu” și la banchetul oferit apoi oaspeților.

A doua zi, la ora 9.15, delegația maramureșeană s-a întâlnit din nou cu primarul general Nicolae Costin, care a mulțumit pentru darul de suflet primit. Cu această ocazie, au fost prezenți și: Tudor Zbârnea, pictor; Tudor Braga, director; Emil Climașevschi. Îl voi menționa, pentru stilul său eclatant patriotic, și pe pictorul Fioghin Calistru, care ne-a recitat o întreagă noapte, la instalarea Troiței, poezia eminesciană *La arme, frați români!* ș.a.

Despre eveniment au consemnat și ziariștii de la revista *Literatura și Arta*, în nr. 4 din 24 ianuarie 1991, p. 1 (articolul *Credința Maramureșului* semnat de Gheorghe Budeanu).

A fost primul monument instalat în Moldova dintre Prut și Nistru după momentele emoționante din anul de grație 1991. Cu această ocazie am dăruit bibliotecilor din Chișinău 65 pachete cu cărți. Ulterior am completat „obligațiile” de ctitor pentru întemeierea, în august 1991, a Bibliotecii „Transilvania” din Chișinău.

Așa s-a scris atunci Istoria. Iar la graniță erau soldați sovietici. Cu nostalgie cărturărească!

Foto: Secția „Memoria Chișinăului” a BM „B.P. Hasdeu”

BISERICA „SCHIMBAREA LA FAȚĂ A MÂNTUITORULUI” DIN CHIȘINĂU: 120 DE ANI DE LA FONDARE

*Dr. Tatiana LUCHIAN,
BM „B.P. Hasdeu”*

...Învățămintele istoriei, dacă nu sunt însușite, se transformă în pedepse repetate.

Iurie COLESNIC

Unul din așezămintele patrimoniului spiritual al Basarabiei, Biserica „Schimbarea la Față a Mântuitorului”, a avut o soartă zbu-ciumată, tragică pe alocuri, fiind nevoită să renască din cenușă de câteva ori. În acest an, biserica, amplasată pe bulevardul central al capitalei, sărbătorește o dublă aniversare: 120 de ani de la fondare (19 mai 1902) și 30 de ani de la redeschiderea de după regimul totalitar cu hramul schimbat – din „Sfinții Împărați Întocmai cu Apostolii Constantin și Elena” în „Schimbarea la Față a Domnului” (1992) – ani nu foarte mulți pentru un monument de arhitectură, suficienți însă pentru o existență agitată.

Biserica „Schimbarea la Fățã” a fost prevăzută ca lăcaș de rugăciune pentru profesorii și elevii Gimnaziului Nr. 2 de băieți din Chișinău, inițial fiind gândită ca o capelă încorporată în clădirea instituției de învățământ. A rezultat însă în construcție aparte, pe teritoriul gimnaziului, alături de acesta.

Ideea privind construirea unui lăcaș sfânt pe lângă gimnaziu a fost lansată încă în 1895 [7]. A rămas însă la acest nivel, fără materializare concretă. Abia în 1899, s-a revenit la gândul anterior. De această dată cu realizare! Astfel, a fost înaintată cererea pentru începerea construcției bisericii, ca clădire aparte, de către directorul gimnaziului, Nicolae Alaev, și tutorele de onoare al acestuia, Constantin Namestnik (sau Namesnik), devenit apoi ctitor al lăcașului sfânt. „Direcția acestei instituții de învățământ (a Gimnaziului Nr. 2 de băieți – *n.n.*) a inițiat demersurile necesare în vederea înălțării unei biserici în curtea liceului. Drept urmare, la 17 iunie 1899, Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău a înaintat Secției de construcții spre aprobare proiectul bisericii preconizate, în care era prevăzută construirea unui cavou de piatră pentru ctitorul acestui locaș sfânt, Constantin Namestnik. Examinându-l, Secția de construcții l-a aprobat prin

Biserica Gimnaziului nr. 2 de băieți din Chișinău (începutul sec. XX).

procesul-verbal din 25 iunie 1899” [8, p. 305]. Deci, lucrările de înălțare a bisericii au demarat în 1899, proiectată și construită sub supravegherea arhitectului eparhial Mihail Saraținski (Seraținski). Ctitorul principal a fost C. Namestnik. Chiar de la început, acesta a prezentat o cerere prin care ruga să fie primită donația sa în sumă de 35.589 ruble, întreg bugetul constituind 38.500 ruble, adică a acoperit aproape toate cheltuielile de construcție. A avut doar condiția ca biserica să poarte hramul Sfinților Împărați Constantin și Elena și să fie zidită o criptă în partea stângă, la intrarea în biserică, unde să fie înmormântat [7]. Aici, pe placa comemorativă din fața criptei, poate fi citit textul: „Acest sfânt lăcaș sfințit la 19 mai 1902 a fost zidit cu străduința consilierului de stat Constantin Namestnik, trecut la Domnul la 6 noiembrie 1905 și îngropat în această biserică”.

Construcția a fost încheiată definitiv în 1902. La început, biserica a purtat hramul, așa cum a fost dorința ctitorului său, Sf. Împărați Întocmai cu Apostolii Constantin și Elena. La 19 mai 1902, biserica a fost sfințită, săvârșindu-se prima Sfântă Liturghie. Biserica a fost sfințită de PS Iacov, episcop de Chișinău și Hotin, însoțit de PS Arcadie, episcop de Akerman, cu un sobor impunător de preoți [7]. În timpul înălțării, la fel și după finisarea construcției, au fost făcute foarte multe donații pentru biserică, au fost cumpărate toate obiectele de cult, cărțile necesare, multe icoane etc. De aceea, la deschidere, biserica era absolut înzestrată. Atunci când a fost închisă în perioada comunistă, biserica a fost deposedată de

toate podoabele și obiectele sale, acestea luând o cale necunoscută.

Așa cum menționam, până în 1918, aceasta a fost biserica Gimnaziului Nr. 2 de băieți. După 1918 aici a fost deschis Liceul Militar „Regele Ferdinand I”, un liceu de elită, unde era o mare onoare să-ți faci studiile, aici absolvind școala generali, medici, profesori, oameni de știință. Printre profesori găsim asemenea nume, precum: M. Berezovschi, Augustin Z. N. Pop, Gheorghe Dogaru, Mihail Bărcă, Ștefan Grosu, Alexandru Vicol, Ioachim Obadă, Gheorghe Rașcu, Vasile Harea ș.a.

Liceul Militar din Chișinău a fost înființat împreună cu alte două licee militare din România, prin Înaltul Decret nr. 3613 din 21 august 1919, semnat de regele Ferdinand. La inaugurarea liceului au participat generalii Lupescu și Ghinescu, arhiepiscopul Nicodim, autoritățile orașului Chișinău [4, p.129]. În anul 1920, liceului i-a fost atribuit numele regelui Ferdinand I, acesta numindu-se în continuare Liceul Militar „Regele Ferdinand I”. Tot în 1920 (luna mai), liceul a fost vizitat de regele Ferdinand și regina Maria, generalii francezi Berthelot și Le Rond, de mareșalul Averescu și, în 1943, de mareșalul Ion Antonescu [*idem*].

Biserica trece în subordinea acestui liceu militar până în 1944. După cedarea Basarabiei în anul 1940, liceul a funcționat până în anul 1942 la Craiova, unde fusese evacuat. În 1941, clădirea liceului a fost aruncată în aer de comandoul NKVD. „Acolo unde era intrarea principală, se înalță un morman uriaș de dărâmături”, „întregul zid al fațadei este prăbușit”, „aripa stângă este transformată într-o movilă uriașă de dărâmături” etc. Sunt constatările unui mar-

tor ocular, fost elev al liceului care, în acea perioadă, s-a aflat în trecere pe acolo [4, p. 132]. Reîntors la Chișinău (1942-1944), întrucât clădirea fusese distrusă în timpul războiului, liceul a funcționat în cea a fostei Facultăți de Teologie, până la o nouă evacuare la Craiova,

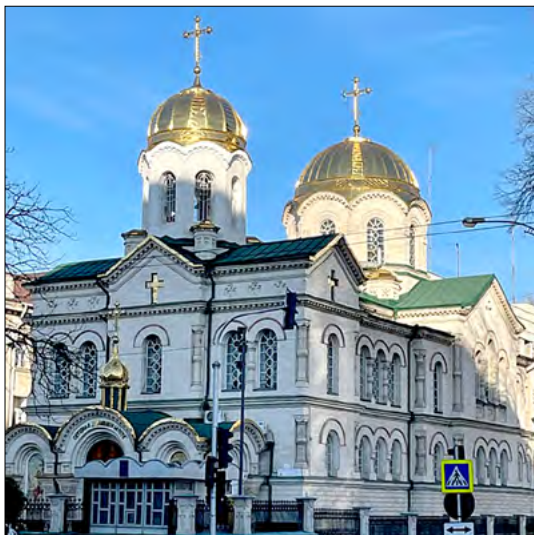
Biserica transformată în Planetariu și Centru de ateism (au funcționat din 1962 până în 1990) (imagine din anii '80 ai sec. XX).

unde, la sfârșitul anului de învățământ 1944-1945, a fost desființat [4, p. 129]. „Singura urmă lăsată de acest liceu la Chișinău este Catedrala Schimbarea la Față” [*idem*]. Pe locul liceului a fost construit sediul KGB, în zilele noastre aici fiind amplasat SIS.

„Faptul că locașul sfânt e situat în nemijlocita vecinătate a edificiului fostului KGB al RSSM, i-a marcat existența. În rău i-a fost marcată, fiindcă a fost pângărit cum nu se mai poate” [3]. În 1940, un incendiu devastează aproape complet interiorul bisericii. În 1944, aceasta este închisă. Odată închisă, s-a pus problema demolării bisericii. Printr-o minune, n-a fost demolată, a stat părăsită, iar în 1959 aici a fost deschis un depozit, care funcționează până în 1962. La începutul anilor '60, fiind declanșat un interes sporit pentru cosmonautică, prin zborul în cosmos al lui Iu. Gagarin, a fost emis un ordin de deschidere a unui planetariu, fapt realizat în 1962. Totodată, aici a fost și un centru de ateism. Planetariul a funcționat până în 1990, când, ca rezultat al mișcării de Renaștere Națională, se pune problema reluării activității bisericii în destinația ei firească și revenirea acesteia în proprietatea mitropoliei din cea a statului. Dar atunci, în 1990, biserica este cuprinsă din nou de un incendiu, care a lăsat doar pereții lăcașului, interiorul fiind devastat în întregime. A avut o perioadă de repaus pentru ca, în cele din urmă, la 24 octombrie 1991, biserica să fie întoarsă mitropoliei.

Așa cum în Chișinău exista deja o biserică cu hramul „Sf. Împărați Constantin și Elena” (str. Circului, sect. Râșcani – *n.n.*), puțin după redeschidere, în 1992, biserica a fost sfințită cu hramul „Schimbarea la Față a Domnului”. La început, a fost făcută o reparație ușoară, în 1997 a demarat una capitală. În 1998, se termină lucrările de restaurare, iar la 3 septembrie are loc sfințirea bisericii [1]. Începând din 1997, lucrările de reparație se efectuau anual, se lucra la picturi, se procurau sau erau donate obiectele necesare, așa încât azi lăcașul sfânt este în totalitate înzestrat. Biserica se bucură de apreciere și datorită aspectului său: „În prezent, Catedrala „Schimbarea la Față” se mândrește cu un interior pictat, printre cele mai frumoase din Chișinău” [9], dar și, în general, este iubită, respectată, oamenii se apropie cu o evlavie aparte de ea.

Biserica dispune de câteva lucruri de preț pentru lumea creștină. Comoara cea mai mare a sa este icoana Maicii Domnului cu 3 mâini, făcătoare de minuni, loc de aleasă închinăciune, aflată în biserică din 1997. Cândva icoana se afla la Mănăstirea Noul

*Biserica „Schimbarea la Față”
(anii 2000).*

Neamț. Aici ar fi venit de pe Muntele Athos. Mănăstirea Noul Neamț fiind devastată, un călugăr a săpat o nișă în peretele chiliei unde locuia și a ascuns-o. După moartea călugărului, icoana a fost găsită, iar după multe rugăminți ale parohului bisericii „Schimbarea la Față”, aceasta a fost donată bisericii de către preotul care o deținea. În

aprecierea experților, această icoană are vârsta de circa 400 de ani. Odată ajunsă la biserică, a fost așezată pe un postament, iar în fața ei era locul pentru mărturisire. Prin '98, cei care se mărturiseau alături sau se rugau la icoană au început să observe schimbări în viețile lor: unii se tămăduiau, alții primeau dezlegări de tot felul, dobândeau vindecări trupești și sufletești, lucrurile se aranjau în favoarea celor ce se rugau. S-au întâmplat multe cazuri de vindecare miraculoasă a bolilor incurabile, fapte consemnate în periodicele timpului. Ca mulțumire, enoriașii lăsau și lasă în prezent podoabe, obiecte scumpe, pe care le pun la icoană. În plus, a avut loc și o altă minune, pe care au văzut-o mai mulți oameni odată: din icoană a ieșit foc [6].

În biserică se mai află, ca odoare de preț, moaștele Sfântului Apostol Andrei și ale Sfântului Apostol Toma, încorporate chiar în icoana Maicii Domnului. Aici mai găsim moaștele Sfântului Mare Mucenic Pantelimon, ale Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron, 86 de părțicele ale sfinților de la Lavra Peșterilor (Lavra Pecerska, ucr.: Києво-Печерська Лавра), moaștele Sfântului Apostol Luca, ale Sfintei Fericite Maicii Matrona, ale altor câtorva sfinți [6].

Întreaga transformare a Bisericii „Schimbarea la Față” se datorează, în mare măsură, părintelui Ioan Plămădeală, parohul bisericii din 1997. Părintele s-a născut în 1953, în satul Cobâlea, r-nul Șoldănești. A absolvit școala, apoi Colegiul de Construcții din Chișinău. Au urmat anii de armată. Și-a continuat studiile la Universitatea Tehnică, specialitatea inginer-constructor, profesie

Placa din incinta bisericii „Schimbarea la Față”, instalată în memoria lui Constantin Namestnik, ctitorul bisericii.

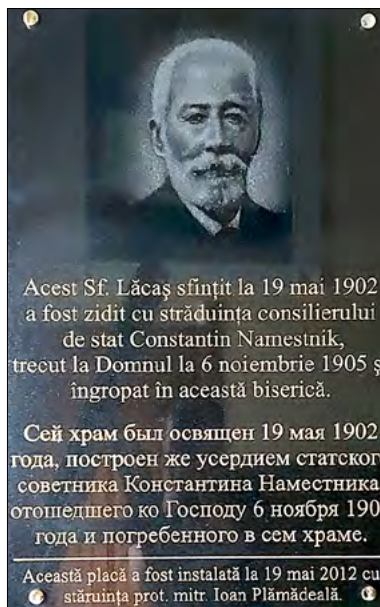
practicată până în anii '90. Credința însă era pe prim-plan, acesta venind dintr-o familie credincioasă: mama sa a fost dirijor al corului bisericii din satul de baștină, fratele părintelui – preot, bunelul – ascultător la Mănăstirea Saharna, unchiul bunelului – stareț al Mănăstirii Saharna. În anii '90, părintele Ioan a urmat cursurile școlii duhovnicești de pe lângă Mănăstirea Căpriana, apoi Seminarul Teologic din Odessa, în cele din urmă, Academia de Teologie Ortodoxă din Chișinău.

În 2012, când biserica a împlinit 110 ani de la fondare, a apărut cartea omagială *Catedrala Ortodoxă „Schimbarea la Față a Mântuitorului” din municipiul Chișinău: Ieri și astăzi – 110 ani: (1902-2012)*, al cărei alcătuitor este părintele protodiacon Ioan Munteanu, cu o prefață semnată de parohul bisericii, Ioan Plămădeală. În lucrare este prezentat istoricul, la fel și descrierea detaliată a bisericii, până la clopote sau partituri muzicale.

În biserică se păstrează toate actele de arhivă, precum și cartea despre anii de existență ai acestui pătimitor lăcaș duhovnicesc.

Referințe bibliografice

1. Biserica „Schimbarea la Față a Mântuitorului”, or. Chișinău [online] [citat 06.09.2022]. Disponibil: <https://ortodox.md/biserica-schimbarea-la-fata-a-mantuitorului-or-chisinau/>
2. *Catedrala Ortodoxă Schimbarea la Față a Mântuitorului din municipiul Chișinău: Ieri și astăzi – 110 ani: (1902-2012)*. Alcăt. prot. Ioan MUNTEANU. Chișinău: Bons Offices, 2012. 188 p. ISBN 978-9975-80-604-6.
3. Catedrala „Schimbarea la Față” – Chișinău [online] [citat 06.09.2022]. Disponibil: <https://doxologia.ro/imagine/catedrala-schimbarea-la-fata-chisinau>
4. COLESNIC, Iurie. Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău. In: *Revista militară*. 2015, nr. 2, pp. 129-133. ISSN 1857-405X.

5. COLESNIC, Iurie. Un arhitect eparhial și Biserica „Schimbarea la Față a Mântuitorului” = Епархиальный архитектор: [Seroțiński Mihail (1847-1914)]. In: COLESNIC, Iurie. *Chișinăul de ieri și de azi = Кишинэу вчера и сегодня*. Trad. de Mirosława METLEAEVA. Chișinău: Print-Caro, 2020, pp. 126-127. ISBN 978-9975-56-779-4.
6. DERCACI, Tamara. O sută de ani de istorie: [Biserica „Schimbarea la Față” din Chișinău]. In: *Universul muzical*. 2003, nr. 4, pp. 58-59.
7. Pr. Ioan PLĂMĂDEALĂ. Catedrala „Schimbarea la Față” din Chișinău: Emisiune Moldova 1. Realizator Iulian PROCA [înregistrare video]. 2017, 30 mar. [citată 06.09.2022]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=VSsmB8lvI_I. Durata: 27 min, 27 sec.
8. POȘTARENȚU, Dinu. Ctitorul Constantin Namesnic. In: *Identitățile Chișinăului: Conferința „Identitățile Chișinăului”*, Chișinău, 1-2 octombrie 2013. Ed. a 2-a. Chișinău: Bons Offices, 2015, pp. 305-307. ISBN 978-9975-61-871-7.
9. STAROSTENCO, Petru. Catedrala „Schimbarea la Față”. In: *Chișinău: Enciclopedie*. Editor: I. COLESNIC. Chișinău: Museum, 1997, pp. 119-120. ISBN 9975-906-16-8.
10. ȚVIRCUN, Victor. Catedrala „Schimbarea la Față”. In: *Monumentele relațiilor istorice moldo-ruse pe teritoriul Moldovei*. Chișinău: S.n., 2019, pp. 38-39. ISBN 978-9975-87-499-1.

Foto: Secția „Memoria Chișinăului” a BM „B.P. Hasdeu”

MARIA VELICSAR – PERSONALITATE NOTORIE ÎN CULTURA MOLDOVEI

*Lidia CÎSSA,
bibliotecar, Filiala „Hristo Botev”*

Pământul moldav a dat naștere multor personalități notorii de diverse etnii care s-au distins într-un domeniu sau altul al vieții sociale din țara noastră. Printre ele se regăsește și numele cunoscutei jurnaliste, prezentatoare la TV Moldova de origine bulgară – Maria Velicsar (născută la 5 august 1936 în satul Bulgariica, raionul Bolgrad), care a marcat cultura din Republica Moldova prin activitatea sa variată și prodigioasă, cu totală dăruire de sine, promovând valorile culturale ale bulgarilor basarabeni.

În data de 23 mai 2022, la Biblioteca „Hristo Botev”, a avut loc lansarea cărții *Мария Великар: телевизията е моят живот* („Maria Velicsar: televiziunea e viața mea”), dedicată acestei doamne, care întruchipează femeia bulgară înzestrată cu cele mai frumoase calități umane. Distinsa doamnă este un fidel partener și utilizator al Bibliotecii „Hristo Botev”, care, după afirmațiile dnei Larisa Barabaș, șef oficiu al bibliotecii, de cum a deschis cu 30 de ani în urmă ușa bibliotecii, nu a mai închis-o până în prezent, fiind un participant activ al activităților cu tematică bulgară ce se desfășoară aici, la bibliotecă, oferindu-ne sprijinul cu multă bunăvoință.

A moderat activitatea dr. hab. Ivan Duminica, președinte al Societății Științifice a Bulgariștilor din Republica Moldova, care a vorbit despre Maria Velicsar ca despre o personalitate de origine bulgară ce a avut o contribuție valoroasă în dezvoltarea limbii, tradițiilor, folclorului, culturii bulgarilor basarabeni, venind cu date și fapte concrete din bogata activitate a protagonistei. Dna Angela Olărescu, directorul Bibliotecii „Hristo Botev”, a mărturisit celor prezenți despre colaborarea fructuoasă cu dna Maria Velicsar desfășurată timp de mulți ani, ulterior a prezentat cartea menționată mai sus, alcătuitor al căreia este. A povestit cum s-a lucrat la ea, începând cu vara anului 2020, când pandemia era în toi și a fost

mai dificil de muncit la ea, accentuând că editarea ei a necesitat un volum enorm de muncă, dar s-a soldat cu succes, obținând în final un produs de calitate.

Cartea *Мария Великсар: телевизиата е моят живот* povestește despre o viață de om pusă în slujba culturii, despre sacrificiu și dăruire profundă profesiei într-o prosperare a binelui și frumosului pe acest pământ populat de multe naționalități, inclusiv bulgarii basarabeni din care face parte și ea, Maria Velicsar. „A face bine e sensul vieții mele”, a declarat într-un interviu Maria Velicsar. Cartea este una biografică, ce conține o captivantă informație despre viața și activitatea jurnalistei, despre relațiile ei pe parcursul vieții cu personalități cunoscute din Moldova și din alte țări.

Cartea se constituie din cinci capitole. Deosebit de interesant este Capitolul I („Мария Великсар за себе си”), în care jurnalista relatează despre istoria familiei sale, despre anii de studii, activitatea sa de muncă în diverse organizații culturale: la bibliotecă, la școală, în calitate de instruitoare de pioneri, de profesoară de limbă și literatură rusă, de profesoară de muzică, de prezentatoare a renumitei în toată țara emisiuni „Unda Bugeacului” la postul de televiziune Moldova 1, ascultată cu mult drag de orice bulgar basarabean pe atunci. Printre oaspeții acestei emisiuni au fost merituose personalități bulgare, precum și oameni simpli de diverse profesii cu istoriile lor de succes: renumitul matematic

Vladimir Arnoldov, chirurgul și urologul Afanasii Tetrarov, Gheorghii Blanar, Iuri Grecov, care prezenta emisiunea „Клуб путешественников” la Televiziunea centrală din Moscova ș.a. Cu mult drag relatează dna Maria Velicsar despre turneele sale, participarea la concursuri, festivaluri naționale și internaționale împreună cu ansamblul de cântece și dansuri populare „Cebănaș” (ea fiind posesoarea unei voci foarte plăcute, o interpretă iscusită de cântece în limbile bulgară, română, rusă, găgăuză), despre fondarea și activitatea Clubului „Снежана” la Biblioteca „Hristo Botev” în anii 2004-2011, unde erau invitați renumiți muzicieni, scriitori, jurnaliști, marcate aniversările multora dintre ei.

Capitolul II („Създавана на редакциита за националните малцинства „Комунитате” (Съдружество)) reflectă activitatea deosebit de productivă, bogată în evenimente și întâlniri ale Mariei Velicsar în calitate de redactor la Redacția principală a programelor cinematografice, relațiile prietenești cu televiziunile din Estonia, Lituania, Ucraina, Rusia și alte republici.

Povestind despre viața sa, Maria Velicsar vorbește totodată și despre Renașterea Națională, despre primele și cele mai profunde manifestări ale spiritului bulgar, despre promotorii conștiinței bulgare naționale cu care s-a intersectat în timpul activității sale și cu care a avut colaborări și relații frumoase: Piotr Nedov, lucrător științific, Gheorghii Strezev, muzician; Ion Bass, cântăreț; Iuri Grecov, jurnalist; Petar Burlak-Vâlkanov, poet; Dimitri Peicev, poet și pictor ș.a. Acestor și altor personalități le este dedicat Capitolul III

(„Среща с моите бесарабски съседни”). De circa 200 de ani, bulgarii din Moldova își respectă neamul, limba, cultura, obiceiurile și acest lucru va continua, fiind transmis noilor generații prin moștenire. Maria Velicsar și-a adus și ea aportul la această muncă sfântă.

În Capitolul IV („Мария Великсар в очите на своите съвременници”) sunt incluse opiniile contemporanilor despre jurnalista și om al culturii Maria Velicsar, care au cunoscut-o: Ivan Lozan, fost președinte la Comitetul de Stat al Radio și Televiziunii din Moldova; Dimitr Borimecicov, jurnalist, poet, editor; Elena Rațeva, dr. în istorie; Nadejda Cara, dr. în filologie, cercetător științific superior la Institutul Patrimoniului Cultural din RM; Gheorghe Barbarov, poet, jurnalist la TV Moldova 1; Larisa Barabaș, șef oficiu la Biblioteca „Hristo Botev”; Anna Strezev, muzician și organist; Raisa Osmochescu, fost ministru al Culturii în RM ș.a. Toți și-au exprimat dragostea și recunoștința față de această doamnă, creând împreună o imagine a unei personalități extrem de pozitive: un minunat specialist, om de cumsecădenie rară, bun la suflet, generos, creativ.

Cartea este dotată cu *Indexuri auxiliare* (Capitolul V: „Спомогателни индекси”): index de nume și index geografic. În finalul cărții este prezentat un album de imagini ce ilustrează viața și activitatea Mariei Velicsar pe parcursul anilor (Capitolul VI: „Мигове от живота”).

Pentru munca sa variată și valoroasă, desfășurată cu multă dragoste, sacrificiu și deplină dăruire, dna Maria Velicsar a fost distinsă

cu ordine, medalii, premii: Medalia pentru muncă eroică (1960), Medalia jubiliară (1972), Ordinul „Gloria muncii” (2003), Marele Premiu la Festivalul Internațional pentru filmul „Българска Буджакска сватба”, or. Șumen (Bulgaria, 2003), Ordin din partea Președintelui Bulgariei Gheorghe Pârvanov (2008).

La activitate au luat parte bulgari basarabeni, personalități bulgare, care o cunosc pe dna Maria Velicsar și pentru care personalitatea ei prezintă interes. Au luat cuvânt: Fiodor Sabii, președintele Asociației Bulgarilor „Българска община” din Republica Moldova; Petar Pisaroglov, președintele Societății Bulgare „Възраждане”; Stepan Curtev de la Asociația Bulgarilor din Chișinău; dr. Elena Rațeva, președintele Asociației Profesorilor de Limbă și Literatură Bulgară din Moldova; Nina Topalova, secretară la Asociația Bulgarilor „Българска община” din Republica Moldova; profesorii de limbă și literatură bulgară de la Liceul Teoretic „Vasil Levski” din Chișinău; dr. Liubomira Jacote, Snejina Vladimirova, Anna Pagur, conducător artistic al Ansamblului Etnofolcloric „Въгленче” ș.a.

Cei care au vorbit au remarcat aportul deosebit al dnei Maria Velicsar la dezvoltarea culturii bulgare în Moldova – una dintre primele personalități care au stat la începuturile renașterii conștiinței naționale a bulgarilor basarabeni după destrămarea URSS-ului. Unii au numit-o chiar erou național. Toți au venit cu impresii bune despre cartea recent editată, precum și despre protagonista ei, afirmând că este un om inteligent, generos, ce emană căldură, lumină, având mereu o aură pozitivă. Pe Maria Velicsar a felicitat-o și echipa care a participat la editarea acestei cărți (Angela Olărescu, alcătuitoare; dr. Nicolai Cervencov și dr. Ivan Duminica, recenzenți; Liubomira Jacote, redactor; dr. Elena Rațeva, cuvânt introductiv).

ADEVĂRUL ÎN CADRU ȘI ÎNAFARA LUI: O ÎNTÂLNIRE CU CINEASTUL ANDREI BURUIANĂ

*Liudmila GANGANU-MÎNDRU,
bibliotecar, Filiala „Transilvania”*

Întâlnirea cu cineastul Andrei Buruiană – operator de sunet, operator de scenarii, scenarist – a debutat cu mesajul de salut al doamnei Parascovia Onciu, șefa Filialei „Transilvania”.

Andrei Buruiană, autorul cărții *Adevărul în cadrul și înafara lui*, a afirmat faptul că în sală s-au regăsit reprezentanți a trei generații:

„Sper să găsesc limbă comună și să nu fim străini unii de alții. Eu în cartea mea m-am străduit să păstrez ceea ce ne-au transmis strămoșii noștri, iar voi să fiți aceia care veți păstra în continuare aceasta. Să știm cine suntem și de unde venim. Pentru a crea ceva este nevoie de inspirație, de sănătate. Sunt sigur că fiecare dintre voi ați scris măcar o dată în viață o poezie”.

O întâmplare a făcut să îl cunosc pe domnul Andrei Buruiană. Involuntar, am devenit „martorul” apariției cărții sale, la care autorul a lucrat patru ani de zile. Lucrarea este alcătuită din 27 de secvențe consacrate personalităților cunoscute nu doar în țara noastră, ci și departe, peste hotarele ei, cum ar fi: primadona Maria Bieșu, Andrei Doga, Nicolae Sulac, Ștefan Petrache ș.a. Anume datorită meritului și talentului domnului Andrei Buruiană, secvența de film dedicată Mariei Bieșu, care a avut un drum anevoios, a văzut lumina zilei. Acestea, dar și multe alte evenimente și întâmplări din viața cineastului le-a comentat moderatorul acestei întâlniri, domnul Valeriu Efremov, profesor universitar, prieten și coleg de-al domnului Andrei Buruiană.

Prezenți la activitate au fost următoarele personalități: Tatiana Comendant, dr. în sociologie, prorector AMTAP pe activitățile științifice și cercetare; Svetlana Arionescu, cineast, Academia de Arte; Mircea Chistruga, regizor de filme documentare, ex-lector AMTAP, departamentul Multimedia; Zinaida Timofti, actriță de film, cineast; Zinovia Marchitan, editor imagine „Moldova-Film”; Eugenia Bulat, scriitoare; Andrei Viziru, jurnalist, reporter Radio Moldova; Octavian Țicu, dr. în istorie, profesor universitar, politician; Tatiana Buruiană, nora dlui Andrei Buruiană;

Victor Buruiană, realizator de emisiuni de muzică, filiala Radio Romania-Chișinău; Alexandra Tănase, profesoară de limba și literatura română.

Participanți activi, cu prezentări succinte pe marginea câtorva capitole ale cărții *Adevărul în cadru și înafara lui*, au fost membrii cercului de lectură „Gaudeamus”, liceeni din cadrul instituției publice cu același nume, precum: Cătălin Miron, Valeria Pungă, Andrei Motruc, Alexandru Catan, Victoria Grinco, Olga Duda, Loredana Cuzmiciov, Ariadna Voloș, Sorina Mihăilă, Alina Curmei, Matei Malachi, Egor Perechidnii, Eugen Popușoi.

„Această carte este neobișnuită nu doar pentru faptul că este o operă memorialistică, ci și pentru că subiectul acesteia prezintă interes copiilor. E despre tot ce a însemnat URSS, despre trecutul dureros lăsat în urma sa și despre urmele care ne domină viitorul nostru”, a conchis doamna Lilia Orehovschi, profesoară de limbă și literatură română, IPLT „Gaudeamus”.

Tatiana Comendant, dr. în sociologie, prorector AMTAP, a adăugat:

„Acest eveniment scoate în evidență o personalitate a culturii noastre naționale. Vorbesc despre acest lucru, deoarece maestrul Andrei Buruiană, pe parcursul activității sale, a avut o atitudine civică față de acele evenimente care se perindau și era parte a acelor evenimente.

Le-a tratat așa cum i s-a permis câteodată, dar de fiecare dată putem citi printre rânduri. Maestrul încerca mereu să scoată în evidență o imagine verbală sau nonverbală care, până la urmă, a prezentat acel adevăr, care într-un final a răbufnit. Activitatea instituțională pe care a dăruit-o domnul Buruiană tinerilor creatori, de la catedra Multimedia, i-a format ca specialiști, oameni cărora Dumnezeu le-a pus mâna pe creștet și știu să pună în evidență acele probleme asupra cărora a străduit de fiecare dată domnul Buruiană. Îmi este aproape sufletului activitatea acestuia, deoarece nu numai adevărul, dar și frumosul și binele a putut să fie promovat pe parcursul întregii sale activități de către maestrul Andrei Buruiană. El a fost cel care a încercat să adune și să sintetizeze toate domeniile culturii, ca un bun cetățean al acestui plai. Este o personalitate marcantă, deoarece este apreciat și de tinerele talente pe care le-a educat”.

„Sunt onorat să fiu prezent la această minunată activitate, deoarece tema istoriei nu-mi este deloc străină, ba chiar din contra, este preferata mea, având în vedere că și activitatea mea este desfășurată și chiar legată în mare parte de istorie”, a spus domnul Octavian Țicu, dr. în istorie, profesor universitar, politician:

„Eu m-aș poziționa în generația de mijloc din cele trei stratificări de generații pe care domnul Buruiană le-a anunțat încă de la început, pentru că am trăit doar puțin această experiență sovietică, însă suficient de mult ca să-mi amintesc cu mult umor față de lucrurile pe care le-a înșirat în acest volum domnul Buruiană. Această

carte trebuie privită în două feluri: ca un document istoric, în primul rând, pentru că istoria noastră timp de 50 de ani de comunism a fost o istorie a transformării noastre din vultur în pui de găină. Deoarece de-a lungul acestor ani noi, românii, am fost transformați în altceva, și acest altceva a fost Homo Moldovanus, pentru că nici nu ne putem numi moldoveni, pentru că moldovenii, așa cum știți, în marea lor majoritate trăiesc în România, sunt etnici români și fac parte din poporul român. Homo Moldovanus a fost un construct sovietic, opus românismului, încrezut în faptul că vorbea altă limbă decât limba română, de cele mai multe ori preferând limba rusă în alt loc decât în spațiul lor în care trăiau, fiind condus de niște elite care erau străine lui și care aveau undulație față de tot ce este sovietic. Și acest fenomen de transformare maestrul Dabija l-a numit «ura de sine», tot așa cum Homo Moldovanus urăște tot ceea ce este românesc. Construcția noastră identitară înseamnă nu doar deznăționalizare, dar și remodelare. Deci transformarea în altceva. Puterea detaliului este extraordinară în această carte, care și pentru mine a fost fenomenală. Și, în al doilea rând, pentru mine prezintă interes a doua parte a acestei cărți, adică ceea ce este adevărul dinafara cadrului. Cultura și filmul, împreună cu istoria și literatura, au avut un rol determinant în formarea lui Homo Moldovanus, mai ales cinematografia. Cartea mi-a prezentat un interes deosebit, am citit-o cu sufletul și cu ochi de istoric, mai ales pentru personalitățile pe care eu le-am cunoscut și pe care el le-a redat.

„Volumul maestrului Andrei Buruiană eu îl văd ca o pe o spovedanie întru mântuire (așa aș putea să categorisesc această carte).

Nu ne putem simți împliniți dacă nu lăsăm undeva măcar umbra faptelor noastre pe pământ, pentru ca să le redai întocmai nu este deloc simplu”, a concluzionat scriitoarea Eugenia Bulat.

Andrei Buruiană: „Calific acest eveniment drept unul absolut deosebit și vreau să mulțumesc enorm de mult Bibliotecii «Transilvania» nu doar pentru faptul că au ales să facă această prezentare de carte, ci, mai degrabă, pentru faptul că au implicat și copiii în acest eveniment. Pentru mine, și vreau să cred că pentru oricare cititor, este absolut tulburător să citești că un om se poate detașa de propria creație, de propria operă, storcându-se și storcând din magma realității”.

„Ceea ce este scris în carte este contemporan cu mine”, a spus doamna Alexandra Tănase, profesoară de limba și literatura română:

„Mi-au plăcut foarte multe concluzii filosofice, pe care le-am regăsit în această carte. Ați zis de multe ori că viața are trei etape și nu le-ați numit prin prezent, trecut și viitor, ci le-ați numit prin «ieri, azi și mâine». Anume această carte, aș putea să spun, e parcă despre ieri și un fel de ecou despre ceea ce ar putea să se întâmple mâine. Ați pus în evidență personalități arhicunoscute care n-au cedat acelor timpuri. Au plătit tribut într-un fel timpului sovietic, dar au rămas în echilibrul acela de a fi oameni buni, de a fi oameni de artă. Ați subliniat un detaliu important, anume acela că «memoria nu poate fi o simplă amintire». Am catalogat această carte ca fiind un volum de amintiri. Cartea aceasta am citit-o ca un fel de sinteză a propriei mele vieți, pentru că am trăit exact în timpul acesta și am văzut tot ceea ce s-a întâmplat. Sunt fericită că am citit-o”.

Zinovia Marchitan, editor imagine „Moldova-Film”:

„Consider că domnul Andrei Buruiană este unul dintre cei mai buni documentariști ai noștri. Atâția oameni a cunoscut acest om, încât ceea ce m-a surprins cel mai mult în această carte este bunătatea lui. În fiecare pagină iese în evidență bunătatea lui, sinceritatea cu care a relatat toate evenimentele acelor timpuri deloc ușoare și chiar un fel de sentiment de parcă ar vrea să cuprindă pe fiecare creator despre care a făcut film și despre care scrie. Cu atâta dragoste și cu atâta bunăvoință vorbește despre Maria Bieșu, cu atâta dragoste vorbește despre Ștefan Petrache, Mihail Dolgan. Mă bucur că maestrul a avut curajul să ne povestească și despre ceea ce a fost și înafara cadrului, deoarece nu toți autorii știu să fie sinceri, buni, cumsecade. Ați spus lucrurilor pe nume fără pic de ură sau invidie”.

Emoționată și plină de interes în urma lecturării cărții *Adevărul în cadru și înafara lui*, doamna Zinaida Timofti a venit cu un mesaj emoționant, spunând despre domnul Andrei Buruiană următoarele:

„Sunteți un mare regizor, ați colaborat cu mari personalități ale culturii noastre. Și vă mulțumesc foarte mult pentru această carte, care este o spovedanie, cum a spus și doamna Eugenia Bulat. Este o spovedanie și un dialog cu eu însumi. Ați avut aceste notițe pe parcursul vieții și la fiecare film ați făcut aceste notițe despre modul de lucru, despre eroii dumneavoastră, care ne-au deschis multe situații interesante. Sunt sigură că datorită acestor detalii cartea va fi citită cu mult interes de către tineret”.

Mândru că poartă numele Buruiană a fost și domnul Victor Buruiană, realizator de emisiuni de muzică, filiala „Radio România-Chișinău”, nepotul de la frate al autorului, care ne-a povestit despre întreg arborele genealogic al renumiților membri ai familiei Buruiană, iar spre final ne-a încântat cu o piesă legată de ceea ce simte el acum, de fapt, despre ceea ce simțim noi acum și despre ce se întâmplă în țara vecină cu noi.

Întâlnirea de suflet cu cineastul Andrei Buruiană desfășurată în incinta filialei „Transilvania” a lăsat memorii frumoase nu doar invitaților la acest eveniment, ci și maestrului Andrei Buruiană, inclusiv prin donațiile de carte primite din partea domnului Octavian Țicu – volumul *O istorie ilustrată a românilor de la est de Prut (din 1791 până în prezent)*, precum și din partea doamnei Eugenia Bulat – volumul *Călărașii și Renașterea Națională*.

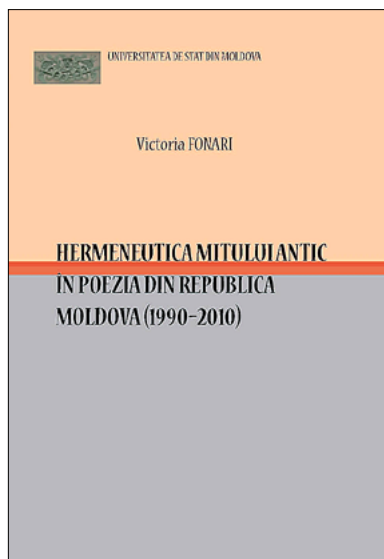
VICTORIA FONARI: O NOUĂ CARTE DINTR-O NOUĂ PERSPECTIVĂ

Raia ROGAC

Recent, la Biblioteca Centrală a BM „B.P. Hasdeu” din Chișinău, dr. conferențiar, scriitoarea Victoria Fonari și-a lansat o nouă carte, rodul muncii de cercetare asiduă timp de un deceniu: *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010)* (Chișinău: Editura Epigraf, 2021). Lucrarea a apărut grație sprijinului financiar al Ministerului Culturii, având aprobarea Consiliului științific al Universității de Stat din Moldova, fiind consultată de acad. Mihai Cimpoi.

Cartea este structurată în cinci capitole distincte cu câte trei paragrafe în fiecare. Capitolele se intitulează astfel: „Hermeneutica mitului antic: perspective de investigare”, „Metoda mitică – un instrument al criticii literare: Mihai Cimpoi, Eugen Simion”, „Spiritul Renașterii Naționale sub semnul orfismului”, „Implicațiile mitului antic în contextul social” și „Fenomenul transcendenței în valorificarea mitului antic în literatura artistică”. Studiul este unul interdisciplinar și valorifică minuțios contribuțiile teoretice la tema dată din mai multe domenii: semiotică (Umberto Eco), antropologie (Claude Lévi-Strauss), psihologie (S. Freud, C.G.

Jung), filosofie (W. Dilthey, G. Hegel), istoria religiilor (Mircea Eliade), cultura și civilizația elenă (Walter F. Otto, Alexei Losev), istoria literară (Mihai Cimpoi, Eugen Simion). În afară de contribuția teoretică, desfășurată în primele capitole ale volumului, cercetătoarea Victoria Fonari prezintă, în premieră, texte literare ale literaturii autohtone din perspectivă hermeneutică. Astfel, în carte sunt investigate imagini, personaje și subiecte mitologice din creația scriitorilor Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Andrei Țurcanu, Aureliu Busuioc, Valeriu Matei, Vasile Romanciuc, Victor Teleucă, Steliana Grama, Tudor Palladi.

Cartea prezintă interes atât pentru cercetători, critici și scriitori, studenți și elevi din clasele superioare de liceu, precum și pentru toți doritorii de a afla mai multe despre hermeneutica mitului antic în creația unor scriitori din Republica Moldova.

După cum remarcasem în debut, cartea a fost lansată în Sala cu Coloane Albe a Bibliotecii Centrale a BM „B.P. Hasdeu” din Chișinău. După o succintă introducere, moderatoarea Maria Pilchin a oferit microfonul acad. Mihai Cimpoi care a fost de părerea că Victoria Fonari, în calitate de poetă și exegetă, în ultimii ani, are succese palpabile:

„Dânsa urmărește cu asiduitate personalizarea mitului în literatură, începând cu antichitatea. Cineva spunea că avem două mituri. În realitate, sunt mai multe. Eminescu, de exemplu, folosește mitul în poemul *Narcis*. Ultimii ani se remarcă prin apariția mai multor lucrări dedicate mitului, ceea ce demonstrează că acesta este valorificat și perpetuat. Lucrarea Victoriei Fonari este bine pusă la punct, merită a fi citită și propagată”

Argumentat și-a expus opinia și prof. univ., dr. hab. Elena Prus, arătând că demersul Victoriei Fonari în acest volum este unul aprofundat:

„Cititorului îi este prezentată o întregă constelație de mituri de acolo de unde s-a născut omenirea. Multe societăți lucrează la cercetarea miturilor naționale. Autoarea a început cercetarea de la Mircea Eliade și Lucian Blaga și a ajuns la academicienii Mihai Cimpoi și Eugen Simion. Este o lucrare doctă, bine construită, are substanță, are nucleu.

Prof. univ., dr. hab. Iraida Condrea de la Universitatea de Stat din Moldova (USM) a mărturisit cu mândrie că Victoria Fonari i-a fost studentă și că o lansare de carte a unui fost discipol este un prilej de mare bucurie:

„Refugiu în mit întotdeauna a fost și este pentru scriitori un respiro. Victoria Fonari face parte din acele firi deschise, care te atrag sufletește. Cartea lansată am citit-o cu mare interes. Am apreciat foarte mult – la scriitorii Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Steliana Grama și alții – că fiecare a tratat mitul în felul său”.

Au mai participat și au luat cuvântul în cadrul lansării: Vitalie Răileanu, directorul Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, artistul plastic Victoria Rocaciuc, dr. conf., cercetător științific la Institutul Patrimoniului Cultural și alții. Evenimentul a fost îmbogățit cu o expoziție a cărților Victoriei Fonari.

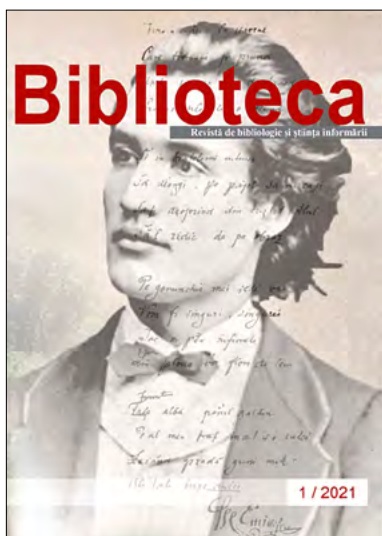
Nota redacției. Prezenta rubrică, susținută de Natalia ZAVTUR, șef sector Campusul competențelor, are ca obiectiv trecerea în revistă a unor publicații periodice de specialitate din țară și de peste hotare. Sperăm să facilităm prin aceasta lectura profesională, atenționând asupra problemelor actuale ale teoriei și practicii biblioteconomice.

În acest an, întrucât putem accesa integral unele reviste (de referință) pentru anul 2021, vă propunem rubrica „Revista presei” într-o formulă nouă – schițe-sinteze. Vom grupa materialul tematic, în speranța să evidențiem interesele profesionale de bază. Prima sinteză este dedicată revistei *Biblioteca* (nr. 1-5, 2021), editată de Biblioteca Națională a României.

BIBLIOTECA, revistă de bibliologie și știința informării, editată de Biblioteca Națională a României; apare din anul 1948; actualmente, cu periodicitate bimensuală. Revista prezintă abstracte la articole în română și engleză și este accesibilă online:
<https://www.bibnat.ro/Arhiva-s231-ro.htm>

Utilizatorii sunt și vor fi prioritatea numărul unu a bibliotecilor. Ei dau sens existenței, motivează, inspiră la acțiune, determină schimbarea/inovarea, formează imaginea și aduc dividende sociale instituțiilor bibliotecare. Conștientă de acest fapt, revista lansează demersul publicistic cu *problematica utilizatorului*, de la necesități și preferințe – la servicii, feedback, loialitate etc.

Accentele sunt transmise prin articolele de fond. În primul editorial, **Carmen Mihai**, directorul general al Bibliotecii Naționale a României, punctează *importanța raportării sistematice a bibliotecii la preferințele în schimbare ale utilizatorilor*, specificând direcțiile de investiga-re: „regândirea rolului bibliotecilor și al

bibliotecarilor dincolo de spațiul fizic al instituțiilor, dincolo de volumul colecțiilor și conținutul acestora”; oferirea tinerilor produselor culturale de calitate; crearea oportunităților de petrecere a timpului liber în concordanță cu sistemul de învățământ ș.a. Simultan, autoarea comunică rezultatele unui sondaj de ultimă oră al utilizatorilor, în problema lecturii (Nr. 1, pp. 1-2).

Într-un alt editorial, **prof. dr. Elena Tîrziman** tratează *relația bibliotecii publice nu doar cu utilizatorii, ci și cu comunitatea*. În sensul dat, biblioteca trebuie să se orienteze permanent la non-utilizatori, să satisfacă nevoile educative, culturale, sociale ale tuturor membrilor comunității, cunoscându-le, oferind răspunsuri „cât mai adecvate”. Manifestarea bibliotecii, în opinia autoarei, este marcantă, mai ales, grație creării spațiului comunitar, care este unul de informare și lectură, de comunicare și socializare, de tehnologii, expozițional și pentru activități culturale, public și privat (pentru lucrul individual), real și virtual (Nr. 2, pp. 1-3).

Concludentă în privința lecturii utilizatorilor este publicarea părții a doua a studiului *Adolescenții și lectura*, realizat de **drd. Ioana Frunte-Lată** pe marginea sondajului *despre ce și cum citesc tinerii tulceni* (Partea I: *Biblioteca*, 2020, Nr. 6, pp. 9-15). Sunt sugestive rezultatele sondajului: majoritatea respondenților citesc din plăcere, o bună parte – din necesitate, puțini – din obligație; literatura clasică română și universală se lecturează aproape de două ori mai mult decât cea contemporană; în ordinea preferințelor urmează bibliografia școlară, precum și lucrările de specialitate din diferite domenii. În structura lecturii, pe formate, predomină cărțile tipărite. Alegerea operelor pentru lectură se face și la îndemnul bibliotecarilor, dar nu este opțiunea de bază. Printre stimulii intensificării lecturii, cu atribuție la bibliotecă, se înscriu: prezența cărților „interesante”, programul extins de lucru, apropierea teritorială. În final, autoarea oferă unele sugestii de îmbunătățire a procesului de lectură în biblioteci (Nr. 1, pp. 3-10).

Revista identifică/promovează *serviciile de bibliotecă* destinate utilizatorilor. Astfel, citim despre două activități de proporție, adaptate perioadei pandemice, ele fiind rezultatul muncii bibliotecarilor din diferite biblioteci: „Maratonul poveștilor” și „Crăciunul împreună”. Prin intermediul acestora, bibliotecarii au lecturat pentru utilizatori, on-line, cărți și povești, au creat filmele cu povești, colinde, urări, amintiri despre obiceiurile tradiționale ale sărbătorilor de iarnă. Impactul a fost simțitor, marcat de

un număr mare de vizualizări, distribuiri și comentarii. Se comunică, de asemenea, că la „Maratonul poveștilor” au participat și bibliotecile din Chișinău (**Melania Luana Butnariu, Mariana Lucia Marian, dr. Claudia Șerbănuță**; Nr. 1, pp. 11-14).

Despre *serviciile bibliografice*, prestate de bibliotecile universitare, se relatează în articolul **drd. Corina Dovîncă**. Pentru cadrele didactice, cercetători, studenți, subliniază autoarea, acestea sunt îndeosebi de necesare. Printre cele mai importante se numără: formarea deprinderilor utilizatorilor de „information literacy” (cultura informației), furnizarea de bibliografii la cerere, prestarea serviciilor de referin-

ță virtuale. Ca argumente în favoarea acestor din urmă, autoarea menționează influența tehnologiilor informaționale, precum și avantajele eliminării unor bariere din calea interacțiunii utilizatorilor și a bibliotecarului așa ca: „spațiul bibliotecii, programul de funcționare a acesteia, timiditatea, sentimentul de disconfort, reticența în a-și recunoaște ignoranța sau în a deranja”. Găsim în articol o imagine schematică a unui viitor Serviciu de Referințe, „orientat către utilizator și «upgradat», conform noii realități virtuale” (Nr. 2, pp. 4-7).

Pe palierul serviciilor se încadrează și articolul consacrat Bibliotecii Naționale din Qatar (Partea a II-a; Nr. 3, pp. 24-30), aparținând doamnei **dr. Raluca Man**. Aflăm că instituția dată are un departament de *tehnologie asistivă*, care oferă *servicii persoanelor cu dizabilități*: ateliere de instruire, acces la resurse informaționale, întâlniri cu specialiști ai bibliotecii pentru a răspunde la întrebări specifice. Alte servicii – programe de alfabetizare timpurie și informațională, cluburi de carte, cursuri de învățare a limbilor străine, evenimente muzicale și meșteșugărești, evenimente pentru copii și familiile lor, expoziții științifice. Deviza „Fii prezent unde sunt oamenii!” încurajează desfășurarea activităților în afara bibliotecii, cum ar fi mall-uri, cluburi, universități, centre studențești, diferite instituții și companii.

Din perspectiva factorului uman, remarcăm atenția revistei acordată, de rând cu utilizatorul, *bibliotecarului*. Sesizăm o

întrebare, o problemă ridicată de **prof. univ. Mircea Regneală**, cea a insuficienței locurilor de muncă cu care se confruntă absolvenții-bibliotecari din ziua de azi. Intervenția Asociației Bibliotecarilor, în această privință, ar fi una din soluții, susține autorul. Însă, privind în adânc, acesta își desfășoară gândurile prin a puncta importanța profesiei cu trimitere la acei, care i-au dat sens în vechime și în prezent. Impresionează descrierea celor trei generații de bibliotecari (X, Y, Z), în care am putea să ne regăsim și să ne vedem dintr-o parte, fiecare dintre noi, profesioniștii de bibliotecă (Nr. 4, pp. 1-3).

În același număr al periodicului, profesor Mircea Regneală aduce un omagiu colegului de breaslă Victor Petrescu, la aniversarea a 80 de ani de la naștere. Deși la noi numele protagonistului este bine cunoscut, avem ocazia să-i cunoaștem personalitatea mai detaliat. Remarcabile-i sunt meritele: director al Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” (Dâmbovița), timp de 36 ani; a înființat împreună cu alți colegi o secție de biblioteconomie la Universitatea „Valahia” din Târgoviște, unde a predat în calitate de conferențiar; a înființat Societatea Română de Bibliofilie; a publicat numeroase lucrări de specialitate etc. O pildă demnă de urmat, a conchis autorul (Nr. 4, p. 37).

Un alt câmp al problematicei revistei se referă la *istoria, teoria și metodologia profesională*. Materialele din această categorie încurajează dezvoltarea competențelor, gândirea, creativitatea și inovarea.

Menționăm, mai întâi, editorialul scris de **lector univ. dr. Robert Coravu**. Lecturându-l, reținem, pe de-o parte, situația bibliotecilor din școlile primare bucureștene în anii 1941-1942, o creștere a numărului lor în comparație cu anul 1920. Pe de altă parte, alături de informația istorică relevantă, surprindem faptul că autorul pune în evidență o sursă bibliografică, ce conține datele relatate, absolut necunoscută publicului de azi. Este vorba despre un articol, aparținând pedagogului, scriitorului, publicistului *B. Jordan* (pseudonim) (Iordache Bucă, 1903-1962). Pornind de la importanța actuală a documentului, autorul punctează necesitatea identificării de către biblioteci a unor asemenea materiale, digitizarea lor în scopul valorizării moștenirii culturale (Nr. 3, pp. 1-3).

Sub aspect profund meditativ, atenționează articolul autorului **Matei Avrămuț**: *Comunicarea în bibliotecă sub semnul empatiei* (Nr. 4, pp. 11-17). E lesne de înțeles că empatia este o deschidere

spre comunicarea umană. Însă momentele sesizate de cercetător pun în lumină un șir de subtilități ale fenomenului în cauză. El sugerează că empatia încurajează manifestarea altor calități ale bibliotecarilor, benefice comunicării ideale cu cititorii: atitudine deschisă și cooperantă, flexibilitate, diplomație, prietenie, răbdare, spirit critic și autocritic etc. Este importantă trecerea de la empatie la intropatie: „o întoarcere în sine a bibliotecarului, o dare de seamă asupra poziției sale în comunicare” (p. 12). Mesajul empatic nu se referă doar la naturi hipersensibile. Acesta se poate raporta „în funcție și de temperamentele utilizatorilor, nu numai în relație cu atitudinile bibliotecarului” (p. 12). Comunicarea empatică se impune la nivelul interacțiunii cu toate categoriile de utilizatori, în cadrul tuturor compartimentelor bibliotecii, indiferent dacă acestea sunt sau nu în relație directă cu utilizatorii; trebuie luate în considerare mutațiile în relaționarea empatică bibliotecar-utilizator în *contextul tehnologizării bibliotecilor*.

Despre funcția culturală a bibliotecii publice, pe plan general, reflectează **Daniela Carmen Sava**. Ea își consacră articolul Zilei Naționale a Culturii și aniversării zilei de naștere a lui Mihai Eminescu, însă nu vine cu experiențe recente, ci subliniază importanța culturii pentru prosperarea societății, necesitatea promovării valorilor culturale. În această ordine de idei, ea își exprimă ferma convingere că biblioteca este locul unde interferă cultura, valorile și educația, ceea ce îi atribuie un rol social înalt (Nr. 1, pp. 20-21).

Merită remarcate câteva studii de *bibliologie*, prezentând reflecții cuprinzătoare. Două dintre ele aparțin autorului **Flaviu George Predescu**. În primul, în intenția de a redescoperi sensul cărții, el ia drept punct de reper lucrarea clasicului francez Robert Escarpit: *De la sociologia lecturii la teoria comunicării*. Ca urmare, își deapănă șirul gândurilor în jurul la aceea ce stă în spatele obiectului *carte* (fizic și social): scriere, publicare, soarta de a supraviețui sau a dispărea, instrument de alfabetizare și mijloc de influențare a altor generații de scriitori, un bun al publicului larg sau a unei elite etc. Credem, autorul este fascinat de multiplele semnificații ale cărții, fapt ce îi atribuie acesteia valoare și elogiu (Nr. 2, pp. 27-31). Celălalt studiu ne transpune în epoca domnitorului *Constantin Brâncoveanu*, „cel supranumit părinte al culturii”. Identificăm contribuția vastă a suveranului la tipărirea cărților, inclusiv în limba română, la deschiderea școlilor, creșterea intelectualilor erudiți – toate acestea în raport cu facultățile-

distinse: educație aleasă, credință, carieră diplomatică graduală, dragoste de țară și pricepere de a domni. Nu s-au omis nici datele despre biblioteca domnească. Efectiv, autorul întreprinde o largă corespondență istoriografică, adevărind cele relatate, făcând totodată cunoscute nume de biografi și cercetători ai vieții și domniei voievodului (Nr. 5, pp. 38-44).

Un alt studiu este semnat de **dr. Alexandru-Daniel Piticari**. El face o analiză a ediției bibliofile *Cheia înțeleșului*, apariția acesteia fiind „rezultatul climatului politic și cultural favorabil din Țara Românească de la finalul secolului al XVII-lea și începutul celui următor”. Reținem date privind istoria tipăririi operei, sesizăm interpretarea decorațiunilor și imaginilor de pe foaia de titlu și versoul ei. Însă scopul principal al autorului a fost descifrarea elementelor heraldice atribuite stihurilor, preluate din stema mitropoliților Ungro-Vlahiei. La acest capitol, autorul expune mai multe unghiuri de vedere, lăsând totodată loc opiniei cititorilor (Nr. 5, pp. 5-11). Pe marginea studiului dat, am putea spune că specialiștii își aduc aportul nu doar la dezvăluirea meritului de conținut al edițiilor bibliofile, ci și valorii lor estetice și istorico-culturale.

Studiul **prof. dr. Florica-Elisabeta Nuțiu-Vulcănescu** prezintă personalitatea vastă a lui *Petru Maior* (1760?-1821). Descoperim că a deținut funcții duhovnicești, a fost profesor de logică, metafizică și drept la gimnaziu, revizor și corector de carte. A fost reprezentant al Școlii Ardelene, optând pentru drepturile românilor din Transilvania; în calitate de cercetător, a demonstrat originile latine ale limbii și a poporului român. A publicat o serie de lucrări teologice, istorice, filologice (Nr. 2, pp. 32-37).

Un prilej de estimare a tradiției culturale este oferit de autoarea **Gabriela Harea**. Din publicația sa aflăm despre *editarea și tipărirea revistelor la Focșani în perioada 1860-1945*. Zeci de titluri de periodice și broșuri editate în serii constituie comoara de epocă a ținutului. Acestea au oferit publicului cititor lucrări ale literaților de prestigiu: George Coșbuc, Alexandru Macedonski, Duiliu Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Virgil Panait etc., dar și ale

erudiților Bogdan Petriceicu Hasdeu, Simion Mehedinți, Spiru Haret; la fel, traduceri din literaturile europene, secvențe din viața școlilor, colecții folclorice și alte materiale de actualitate (Nr. 1, pp. 31-35).

Reperetele profesionale vizează, de asemenea, *tehnologia muncii de bibliotecă*. Și, deoarece preocupările se îndreaptă, în mare parte, spre tehnologia automatizată, acest fapt este reflectat în revistă. Astfel, în editorialul semnat de **Claudia Mărgărit**, se constată prezența simțitoare a digitalului în activitatea bibliotecilor, avantajele căruia s-au observat mai ales în perioada pandemică. Totuși, în pofida specificității instituției de bibliotecă, lucrurile nu pot fi tratate univoc, doar sub aspect benefic. Iată de ce autoarea propune spre reflecție un șir de argumente pro și contra migrării către mediul online (Nr. 5, pp. 4-5). Concomitent, revista face cunoscute practici de digitalizare a muncii în unele biblioteci de peste hotare: în mod special, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (**drd. Diana Silivestru**; Nr. 4, pp. 4-10), în contextul activității globale a bibliotecii – la Biblioteca Națională din Qatar (dr. Raluca Man; Nr. 2, pp. 17-26; Nr. 3, pp. 24-30) și Biblioteca Publică din Oslo (Nr. 5, pp. 32-37). La domeniul sus-menționat se referă și articolul autoarelor **Mihaela Gotfaș** și **Paula Luiza Ghiru**, prin care se recomandă utilizarea în biblioteci a unor platforme educaționale virtuale (Nr. 4, pp. 35-36).

În privința altor tehnici de muncă, înserate în publicațiile revistei, menționăm: catalogatorii pot afla despre actualizarea Formatului UNIMARC (dr. Raluca Man; Nr. 3, pp. 38-39); responsabilii de deservirea utilizatorilor vor sesiza cum funcționează un nou model de bibliotecă mobilă a Bibliotecii Publice din Tampere (Finlanda) (dr. Raluca Man; Nr. 4, pp. 26-28); managerii se vor familiariza cu unele aspecte privind cerințele de protecție a datelor în biblioteci (**Carmen Voroneanu**; Nr. 5, pp. 25-28), iar specialiștii în marketingul bibliotecar vor cunoaște unele metode neconvenționale de promovare a bibliotecilor (**Simona Gabriela Sînzianu**; Nr. 5, pp. 31-34).

Sunt demne de atenție ideile privind *formarea profesională continuă*. Fenomenul nu este o necunoscută, dar sub impactul ritmului înalt al schimbărilor sociale, a devenit o necesitate stringentă, îmbrățișând noi modalități de exprimare. Despre aceasta opinează **drd. Loredana Stanciu** și **drd. Melania-Luana Butnariu**. Deși obiectul cercetat sunt bibliotecile și bibliotecarii din România,

autoarele privesc lucrurile într-un context larg, astfel încât să se înțeleagă de ce imperativul este important, care sunt provocările, ce sarcini se impun în viitor. Nu sunt neglijate noțiunile defnitorii ca, de exemplu, „învățare continuă”, „alfabetizare digitală” și o anticipare a posibilului termen – utilizatori „născuți digitali” (Nr. 3, pp. 16-20).

Din aceeași perspectivă, problema este abordată de **drd. Lilia Povestca** (Republica Moldova), revista publicând două articole ale autoarei. Subiectele primului articol au ca expresie: contribuții ale teoreticienilor în domeniul dezvoltării profesionale; cadrul legal al formării continue; conștientizarea, motivarea personală pentru formare; factorii determinanți din exterior; conținutul procesului formativ; asigurarea calității etc. (Nr. 1, pp. 26-30). În a doua publicație, se determină raportul dintre cadrul legal național de formare profesională a bibliotecarilor și cel european, sunt identificate competențele profesionale necesare formării, sunt descrise succint unitățile de formare biblioteconomică continuă din Republica Moldova (Nr. 3, pp. 4-11).

Viața bibliotecilor este o rubrică și o temă a revistei, care pune în lumină momente memorabile, trăite cu emoție și responsabilitate de bibliotecari și toți acei care nu sunt indiferenți de soarta bibliotecilor.

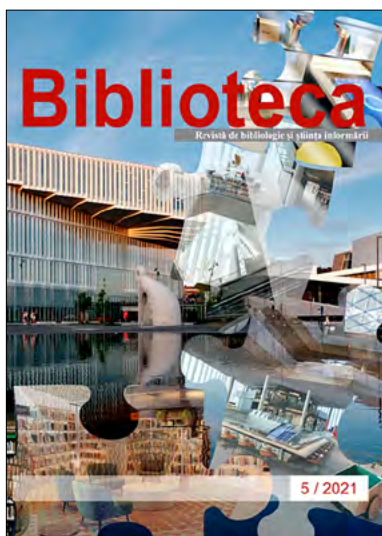
Mai aproape de cotidian sunt reflecțiile **drd. Simona Teodora Ienache** (Abramovici), privind viața Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sberia” din Suceava, în contextul situației pandemice. Distingem un demers deja cunoscut în mediul de specialitate: angajarea în crearea de servicii on-line, definitivarea lucrărilor interne, reliefaarea sarcinilor în legătură cu revenirea la normalitate. Impresionează sensibilitatea cu care autoarea tratează lucrurile, demonstrând loialitate profesiei și locului de muncă (Nr. 4, pp. 21-22).

Remarcăm, alături de revistă, că un loc deosebit în viața bibliotecilor îl ocupă *dezvoltarea și difuzarea patrimoniului național de carte*. În sensul dat, specialiștii de la Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” (Argeș), își dau îndeosebi concursul de a publica. Astfel, **drd. Cristina Baci**, în câteva articole, vorbește despre colecțiile

de carte ale unor personalități notorii piteștene, oferite Bibliotecii ca donație. În primul, ea comunică despre colecția publicistului, istoricului *Cheorghe Ionescu-Gion* (1857-1904). Cunoaștem numărul documentelor din colecție, titlurile unor lucrări, conținutul autografelor lăsate de intelectuali cu „rezonanță în cultura românească”, dar și date privind viața și opera protagonistului (Nr. 1, pp. 15-19). Dintr-o altă publicație aflăm despre cărțile donate din biblioteca de familie a *Elenei Pericari-Davila* (1865-1954), o figură marcantă, provenită dintr-o familie de cărturari cunoscuți în cultura românească, ea lăsând o urmă importantă în memorialistica scriitoricească. Semnificativ faptul că E. Pericari-Davila a fost apropiată curții regale, participând la educarea tânărului rege Carol al II-lea, fiind și doamnă de onoare a reginei Maria. Donația cuprinde cărți scrise în limba franceză și câteva în limba română, în articol fiind descrise și prezentate imaginile unor rarități bibliofile (Nr. 3, pp. 12-15). Prezintă interes și publicația autoarei dedicată colecției *Armand Călinescu* (1893-1939), acesta fiind un „pasionat” om politic, deținător de funcții înalte de stat, strălucit orator. Cărțile au fost dăruite bibliotecii de către soția sa, cele mai multe fiind din domeniile istoriei și dreptului. Și, de data aceasta, găsim informații din viața somitășii, descrieri ale unor cărți de mare valoare (Nr. 4, pp. 18-20).

Maria-Magdalena Ioniță-Roșoiu comunică, într-un articol, despre colecția *Dimitrie Dima*, la fel o donație cuprinsă în fondul special al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”. Aceasta include

corespondența personală și oficială, fotografii de familie, din călătorii, din perioada militară, de la construcția podurilor și edificiilor, volume de cărți în diferite limbi. Despre D. Dima va spune că este „inginerul, geniu argeșean de la începutul secolului al XIX-lea” (Nr. 2, pp. 38-40). Într-o altă publicație, autoarea își exprimă înalta considerațiune pentru moștenirea culturală a domnitorului român *Matei Basarab*. Ea reamintește despre ctitoria domnitorului – tipografia din Câmpulung, unde s-au tradus în limba română și s-au tipărit 4 cărți de importanță istorică, culturală și bibliofilă. Reținem titlurile și subiectele

cărților, locul lor de aflare, vizualizăm copiile coperților (Nr. 3, pp. 21-23).

Biblioteca „Dinicu Golescu” (Argeș) promovează patrimoniul documentar prin organizarea unor *expoziții relevante*. Revista înserează două articole despre aceasta. Primul articol prezintă expoziția de reproduceri fotografice, privind literatura și arta românească de la sfârșitul secolului XIX, reflectată în revistele culturale din acea perioadă (**Iuliana Ciucă**; Nr. 3, pp. 35-37). Celălalt, dezvăluie o expoziție de facsimile din colecțiile bibliotecii, care adeverește evoluția în timp a principalelor documente legislative din Țara Românească, începând cu secolul al XVI-lea până în secolul XX (**Gabriela Tomescu**; Nr. 4, pp. 23-25).

Promovarea lucrărilor de patrimoniu se regăsește în revistă și cu referire la alte biblioteci. Efectiv, **dr. Andreea Badea** prezintă un document istoric din colecțiile BCU „Carol I” din București. Este vorba de opera *Voyage dans la Russie Méridionale & La Crimée par la Hongrie, la Valachie & la Moldavie, exécuté en 1837 sous la direction de M. Anatole de Demidoff par Mm. De Sainson, Le Play, Huot, de Nordmann, Rousseau et du Ponceau dédié à Sa Majesté Nicolas Premier Empereur de toutes les Russies. Dessiné d'après nature et lithographié par Raffet* (Paris, 1847). Prin intermediul datelor și informațiilor relatate, precum și a imaginilor prezentate într-o grafică excelentă, parcurgem împreună cu protagoniștii operei traseul călătoriei enunțate în titlu, totodată observăm tabloul editării lucrării pe parcurs – diferite ediții, diverse formate. Concluzia autoarei este că lucrarea are o mare valoare documentară și artistică, „fiind un subiect de actualitate în rândul cercetătorilor” (Nr. 5, pp. 16-22).

Explorând colecțiile, bibliotecile aprofundează cunoașterea *personalităților de înaltă suprafață a culturii române și celei universale*. Astfel, **Cristina Marinescu** susține, pe paginile revistei, că *manuscrisele lui Octavian Goga* (1881-1938), cuprinse în fondurile Bibliotecii Naționale a României, reprezintă o sursă prețioasă pentru *definirea imaginii* marelui poet. Acestea demonstrează că opera clasicului „rămâne actuală, prin spiritul său adânc religios, prin încrederea în virtuțile nației, prin excelența expresiei literare” (Nr. 2, pp. 15-16). La fel, autoarea își aduce aportul la percepția criticului, esteticianului român *Mihail Dragomirescu* (1868-1942). Utilizând colecția de scrisori a acestuia, deținută de Biblioteca Națională a României, ea dezvăluie mesaje, comunică nume ale

emitenților, reușind să contureze „universul de preocupări ale criticului și viața literară în epocă” (Nr. 5, pp. 29-31). Prin intermediul aceleași autoare, îl cunoaștem îndeaproape pe *A. D. Xenopol* (1847-1920), istoric, economist, pedagog, sociolog, scriitor remarcabil, care s-a impus pe plan european ca un intelectual notoriu prin lucrările sale de filozofie a istoriei. Din corespondența pe care a avut-o cu mulți erudiți din străinătate, se vede recunoașterea meritelor sale. Articolul, ce-i este consacrat, abundă cu titluri ale lucrărilor publicate, date factologice din viața politică, literară, civică (Nr. 1, pp. 22-25).

Elisaveta Drăghici (Biblioteca Județeană „Panait Istrati”, Brăila) aduce în vizor personalitatea reformatorului educațional german *Christian G. Salzmänn* (1744-1811), alături de lucrarea sa *Cărticica furnicilor sau Metoda cum să se facă creșterea rațională a educatorilor*. Dincolo de elucidarea conceptelor pedagogice ale savantului, autoarea remarcă editarea cărții în România cu identificarea prezenței ei în bibliotecile județene din zilele noastre (Nr. 4, pp. 29-34).

Raluca Bucinschi (Biblioteca Națională a României, Compartimentul Multimedia) scrie în revistă despre renumitul compozitor polonez *Frederic Chopin* (1810-1849), cu prilejul a 210 ani de la naștere, precum și despre fecundul compozitor maghiar, pianist, profesor, valorificator neobosit al folclorului muzical *Bela Bartok* (1881-1945). Curios, acesta din urmă a colectat folclor din diferite zone ale României, a întreținut strânse legături cu George Enescu. Nu descoperim fapte despre aceea cum promovează biblioteca creația notorietăților, însă surprindem avântul spiritual pe care îl propulsează în raport cu valorile culturii universale: omagierea personalităților este la ordinea zilei; imaginile cărților afișate vorbesc despre prezența lor în colecțiile bibliotecii; descrierea vieții și operei demonstrează cultura informației bibliotecarilor, capacitatea de regăsire, evaluare și utilizare efectivă a informației (Nr. 2, pp. 8-11; Nr. 5, pp. 12-15).

EXTRAS

DIN GHIDUL DE TEHNOREDACTARE A MANUSCRISELOR

Autorii, la elaborarea manuscriselor, se vor ghida de următoarele exigențe:

- Procesorul: Microsoft Word.
- Extensia: *doc*. sau *docx*.
- Textul: tipărit pe o singură față a foii de hârtie, fără spații duble sau multiple dintre litere.
- Formatul foii: A4.
- Margini: stînga – 2,5 cm, dreapta – 1,5 cm, sus – 1,5 cm, jos – 1,5 cm.
- Spațiul între rânduri: 1,5 linii.
- Fontul: textul de bază – Times New Roman (corpul literelor – 12 puncte); notele, trimiterile, referințele bibliografice – același (corpul literelor – 10 puncte).
- Numerotarea paginilor: jos, în partea dreaptă, cu cifre arabe.
- Titlul: cu litere majuscule, centrat.
- Gradul didactic, urmat de cel științific, prenumele (prima literă majusculă, celelalte – litere mici) și numele (toate literele majuscule) autorului / autorilor: la un rînd liber de la titlu, în partea dreaptă a foii, cu litere italice.
  - Funcția: în rîndul următor, precedată de virgulă, cu litere mici italice.
  - Imaginile nu vor fi introduse în manuscris, ci se vor expedia prin poșta electronică sau vor fi predate fizic pentru a fi scanate (în formatul *.jpg*); în text, se va marca locul unde va fi inserată imaginea.
  - Tabelele, graficele, schemele, diagramele, executate în formatul *.doc*, se vor plasa la locul convenit în text, iar cele executate în alte formate (*.xls*, *.ppt* etc.) se vor expedia în original.

Nota redacției:

Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BiblioPolis
Revistă de biblioteconomie,
științe ale informării și de cultură
Vol. 85 (2022) Nr. 2

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”,
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova
Tel. redacției: 022 210 734; e-mail: bibliopolisbm@gmail.com;
www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>

Polis

Biblio

Revistă de biblioteconomie, științe ale informării și de cultură

9 771811 900001

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova
Tel./fax: (373 22) 210 734; e-mail: bibliopolisbm@gmail.com
www.hasdeu.md; <http://bibliopolis.hasdeu.md>